

**T.C.
GAZI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK
LİSANS
TEZİ**

**KURUL KALESİ 2010-2017 YILLARI
SİKKE BULUNTULARI**

SALİH OKAN AKGÖNÜL

ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI

MART 2018

**KURUL KALESİ 2010-2017 YILLARI
SİKKE BULUNTULARI**

Salih Okan AKGÖNÜL

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

Mart 2018

Salih Okan AKGÖNÜL tarafından hazırlanan “Kurul Kalesi 2010-2017 Yılları Sikke Buluntuları” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Gazi Üniversitesi Arkeoloji Anabilim Dalında Arkeoloji Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman (Başkan): Prof. Dr. S. Yücel ŞENYURT

Arkeoloji Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Üye : Doç Dr. Ayşe Fatma EROL

Arkeoloji Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Üye : Dr. Öğretim Üyesi Hüseyin KÖKER

Arkeoloji Anabilim Dalı, Süleyman Demirel Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Tez Savunma Tarihi: 14/03/2018

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Hilmi ÜNSAL

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Salih Okan AKGÖNÜL

14.03.2018

KURUL KALESİ 2010-2017 YILLARI SİKKE BULUNTULARI

(Yüksek Lisans)

Salih Okan AKGÖNÜL

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Mart 2018

ÖZET

Bu yüksek lisans tezinde Kurul Kalesi'nde 2010-2017 yılları arasında gerçekleştirilen kazılarda bulunmuş olan sikkelerin teşhis edilerek değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Sözü edilen sikkeler temizlendikten sonra teşhis edilerek tek bir katalog içerisinde kronolojik olarak dönemlerine göre ayrılmıştır. Çalışmada ayrıca kazı sikkelerinin buluntu yerlerine göre mimari kontekstler ile ilişkisi de incelenmiştir.

Bilim Kodu : 118008
Anahtar Kelimeler : Kurul Kalesi, Helenistik Sikkeler, VI. Mithradates Dönemi.
Sayfa Adedi : 111
Tez Danışmanı : Prof. Dr. S. Yücel ŞENYURT

COINS FINDS FROM KURUL FORTRESS BETWEEN 2010-2017

(M.S. Thesis)

Salih Okan AKGÖNÜL

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES

March 2018

ABSTRACT

The aim of the M.A. thesis is to identify and to evaluate the coins found at the excavations of Kurul Fortress from 2010-2017. During the study, excavation coins were first cleaned and then identified and catalogued. Coins are divided into chronological periods in a single catalog. The study also finds the relationship with the architectural context by place of excavation coins were also examined.

Science Code : 118008

Key Words : Kurul Fortress, Hellenistic Coins, Mithradates VI.

Page Number : 111

Supervisor : Prof. Dr. S. Yücel ŞENYURT

TEŞEKKÜR

Kurul Kalesi kazılarında, 2010-2017 yılları arasında ele geçen sikkeleri çalışma olanağı sağlayan ve tez danışmalığımlı üstlenerek, bu süre zarfında bana yol gösteren değerli hocam, Gazi Üniversitesi Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi ve Bölüm Başkanı Prof. Dr. S. Yücel Şenyurt'a teşekkürlerimi sunarım. Destek ve görüşlerini hiçbir zaman esirgemeyen, Ankara Üniversitesi Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Zeynep Çizmeli Öğün'e, Süleyman Demirel Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'nden Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Köker'e ve Gazi Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'nden Dr. Atakan Akçay'a teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Ayrıca müze çalışmalarım boyunca her türlü kolaylığı ve yardımı sağlayan, Ordu Paşaoğlu Konağı Etnografya Müzesi eski müdiresi Neşe Öncül başta olmak üzere tüm müze çalışanlarını da burada anmak isterim. En nihayetinde, eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen aileme sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLERİN LİSTESİ.....	x
RESİMLERİN LİSTESİ	xi
KISALTMALAR.....	xii
GİRİŞ	1

**BİRİNCİ BÖLÜM
KURUL KALESİ**

1.1. Kurul Kalesi'nin Tarihi Coğrafyası.....	3
1.2. Kurul Kalesi Kazıları	8

İKİNCİ BÖLÜM**KURUL KALESİ 2010-2017 SİKKE BULUNTULARI**

2.1. Katalog	11
2.2. Değerlendirme	45

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM**KURUL KALESİ SİKKE BULUNTULARININ MİMARİ
KONTEKSLER İLE İLİŞKİSİ**

3.1. Sunak Kayası	65
3.2. Kaya Rezervuarı	67

3.3. İç Kale	67
3.4. Kapı Koridoru	74
3.5. Kuzey Teras	75
3.6. Taş Yığma (Kapatılan Açık Hava Kült Alanı)	78
SONUÇ	79
KAYNAKLAR	81
EKLER.....	86
EK-1. Kazı kodlarına göre buluntu yerlerinin listesi	87
EK-2. Kurul Kalesi yerleşim planı.....	88
EK-3. 2010-2017 yılları Kurul Kalesi kazılarında sikkeleri bulunan kentler	89
EK-4. İç Kale batı terasın mimari evreleri ve cephe çizimleri	90
EK-5. Ön ve arka yüz lejantları listesi	91
EK-6. Monogramlar	105
EK-7. Levhalar.....	106
ÖZGEÇMİŞ	111

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 2.1. 2010-2017 yılları Kurul Kalesi kazılarında bulunan sikkelerin yüz yıllarına göre kronolojik dağılımı	45
Çizelge 2.2. 2010-2017 yılları Kurul Kalesi kazılarında bulunan VI. Mithradates dönemi bronz sikkelerinin tiplerine ve darphanelerine göre sayısal dağılımı	55
Çizelge 3.1 2010-2017 yılları Kurul Kalesi kazılarında bulunan sikkelerin buluntu yerlerine ve yıllarına göre sayısal dağılımı	66
Çizelge 3.2 İKB-M6'da toplu halde bulunan sikkelerin tiplerine ve darphanelerine göre sayısal dağılımı.....	72
Çizelge 3.3 İKB-M12'de toplu halde bulunan sikkelerin tiplerine ve darphanelerine göre sayısal dağılımı.....	73

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 2.1. 2010-2017 yılları Kurul Kalesi kazılarında bulunan VI. Mithradates dönemi bronz sikkelerinin darphanelerine göre yüzdesel dağılımı	55
Şekil 3.1 2010-2017 yılları Kurul Kalesi kazılarında ele geçen sikkelerin buluntu yerlerine göre dönemsel dağılımı.....	69

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim	Sayfa
Resim 1.1. Kurul Kalesi'nin konumu	3
Resim 1.2. Kurul Kalesi'nde bulunan alan ve sektörler	9

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar

Açıklamalar

Binbaşoğlu

Amandry, M., Le Guen-Pollet, B., Özcan, B., Remy, B. (1991). Le Trésor de Binbaşoğlu (Tokat-Tuquie) Monnaies de Bronze des Villes du Pont Frappées Sous Mithridate VI Eupator. B. Rémy (Ed.), *Pontica I, Recherches sur L'Histoire du Pont dans L'Antiquité*. Varia Anatolica V, pp. 61-76.

BMC Phrygia

British Museum Catalogue of the Greek Coins of Phrygia (B. V. Head). London, 1906.

BMC Pontus

British Museum Catalogue of the Greek Coins. Pontus, Paphlagonia, Bithynia and the Kingdom of Bosphorus (V. Wroth). London, 1889.

Casey 2010

Casey, J., Arslan, M., Brickstock, R., Agnew, J. *Sinope a Catalogue of the Greek, Roman and Byzantine Coins in Sinop Museum (Turkey) and Related Historical and Numismatics Studies*. London, 2010.

Hunterian

Catalogue of Greek Coins in the Hunterian Collection University of Glasgow Volume II. (G. Macdonald) Glasgow, 1901.

Ireland 2000

Ireland, S. *Greek, Roman and Byzantine Coins in the Museum at Amasya (Ancient Amaseia), Turkey*. London, 2000.

Kabadüz

Göktürk, M. T. ve Cebesoy, S. (1994). Kabadüz Definesi. *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1993 Yıllığı*, 54-82.

Köker 2008

Köker, H. (2008). The Greek Coins of Black Sea Region. *Colluquium Anatolicum VII*, 229-245.

- Malloy Malloy, A. G. (1970). *The Coinage of Amisus* (First Edition). USA.
- Price 1991 Price, M. J. (1991). *The Coinage in the Name of Alexander the Great and Philip Arrhidaeus, I,II*. Zurich, London.
- RR1 *Coins of the Roman Republic in the British Museum: volume II*. (H. A. Grueber) London, 1910.
- RRC *Roman Republican Coinage I*. (M. H. Crawford) Cambridge, 1974.
- RSC I *Roman Silver Coins. Volume I. Republic to Augustus*. (H. A. Seaby) London, 1967.
- Samsun Travaglini, A. (1997). Samsun (Amisos), A. Travaglini (Ed.), *Museo di İzmir I. Ripostigli di Monete Greche*. Milano, pp. 149-163.
- Simonette Simonetta, B. (1977). *The Coins of the Cappadocian Kings. Typos II*. Fribourg.
- Sivas Tekin, O. (1999). *Sivas Definesi VI. Mithradates Dönemi Pontos ve Paphlagonia Kentlerinin Bronz Sikkeleri, Sadberk Hanım Müzesi*. İstanbul.
- SNG *Sylloge Nummorum Graecorum*
- SNG BM Black Sea *Sylloge Nummorum Graecorum, England, The British Museum, Part I: The Black Sea*. London, 1993.
- SNG Cop. Bithynia *Sylloge Nummorum Graecorum, The Royal Collection of Coins and Medals. Danish National Museum, Bosphorus-Bithynia*. Copenhagen, 1944.
- SNG Cop. Phrygia *Sylloge Nummorum Graecorum, The Royal Collection of Coins and Medals Danish National Museum, Phrygia. Part I – Abbaïtis-Eumeneia*. Copenhagen, 1948.
- SNG Finland Part II *Sylloge Nummorum Graecorum, The Erkki Keckman Collection in the Skopbank, Helsinki. Part II. Asia Minor*

- (*except Caria*). (R. Ashton). Helsinki, 1999.
- SNG v. Aul. Nahträge I *Sylloge Nummorum Graecorum, Deutschland, Sammlung v. Aulock, Nachträge I, Pontus, Paphlagonien, Bithynien, Nr. 15. Heft, Nr. 6674-7190.* Berlin, 1967.
- SNG v. Aul. Pontus *Sylloge Nummorum Graecorum, Sammlung v. Aulock, Pontus, Paphlagonien, Bithynien, 1-1049.* Berlin, 1957.
- SNG Vol. XI *Sylloge Nummorum Graecorum, vol. XI, The William Stancomb Collection of Coins of the Black Sea Region.* Oxford, 2000.
- Tekin 2008 Tekin, O. (2008). A Small Hoard of Drachms of Ariobarzanes I and II from Tire Museum. *Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu'na 65. Yaş Armağanı, Euergetes II. Cilt. Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü*, s. 1137-1141.
- Waddington, Bithynie *Recueil Général des Monnaies Grecques D'Asie Mineure Deuxime Fascicule: Bithynie (jusqu'à Juliopolis).* (W. H. Waddington, E. Babelon, T. Reinach) Paris, 1908.
- Waddington, Pont *Recueil Général des Monnaies Grecques D'Asie Mineure Deuxime Fascicule I: Pont et Paphlagonie.* (W. H. Waddington, E. Babelon, T. Reinach) Paris, 1904.
- Weber, vol III Forrer, L. *The Weber Collection Greek Coins, vol. III, Part I, Asia-Bosphorus-Lydia.* London, 1926.
- Williams 2009 Williams, D. (2009). The Coins of Pontus, Paphlagonia and Bithynia in the Collection of the Archaeological Museum in Florence. *The Numismatic Chronicle volume 169.* pp. 105-136.

Diğer Kısaltmalar

a.g.e

a.g.m

AE

AR

Ay.

bkz.

cf.

Çev.

Env. No.

g.

İÖ.

İS.

Kat. No.

Ky.

Lev.

mm.

mon.

No.

Öy.

Ref.

Res.

s.

sl.

Açıklamalar

Adı Geçen Eser

Adı Geçen Makale

Bronz

Gümüş

Arka Yüz

Bakınız

Karşılaştırınız

Çeviren

Envanter Numarası

Gram

İsa'dan önce

İsa'dan sonra

Katalog Numarası

Kalıp Yönü

Levha

Milimetre

Monogram

Numara

Ön Yüz

Referans/ Kaynakça

Resim

Sağa / Sayfa

Sola

GİRİŞ

Ordu ilinin de içinde bulunduğu Orta ve Doğu Karadeniz bölgesinin coğrafi zorlukları ve özellikle Karadeniz kıyılarında yer alan günümüz kentlerinin antik yerleşimlerin üzerinde kurulmuş olması bölgede arkeolojik çalışmaların göz ardı edilmesine neden olmuştur. 2010 yılından itibaren kesintisiz olarak sürdürülen Kurul Kalesi Kazıları Doğu Karadeniz Arkeolojisi için önemli veriler sunmaktadır.

Bu yüksek lisans tezinde 2010-2017 yılları arasında Kurul Kalesi'nde yapılan kazılarda ele geçen sikkelerin teşhis edilerek bir kataloğunun oluşturulması ve buldukları mimari kontekslere ile ilişkisinin anlaşılması amaçlanmaktadır.

Tezin ana konusunun kazı sikkeleri olması, Kurul Kalesi'nin tarihine ve coğrafyasına, ayrıntılarına girmeden bahsedilmesini gerektirmiştir. Tarihi Coğrafya bölümünün ardından kalede yapılan araştırmalar ve kazılar hakkında bilgiler sunulmuştur. Kazılar sonucunda ele geçen sikkeler "Kurul Kalesi 2010-2017 Yılları Sikke Buluntuları" ana başlığı altında önce kataloğu, bir diğer alt başlık ile de sikkelerin değerlendirilmesi sunulmuştur. Sikkeler üzerinde gerçekleştirilen ilk çalışma, temizlik ve konservasyon işlemlerinden sonra Ordu Paşaoğlu Konağı Etnografya Müzesinde muhafaza edilen kazı sikkelerinin fotoğraflanması ile olmuştur. Her bir sikkenin ön ve arka yüzlerinin fotoğrafları ayrı ayrı çekilmiştir. Bu işlemlerin ardından sikkelerin teşhis ve tanımları yapılmış ve sikkelere ait bilgiler bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Sikkeler buluntu yıllarına göre ayrı dosyalar halinde kataloglanarak, bu bilgilere, sikkelerin metal cinsi, çap, ağırlık ve kalıp yönü gibi teknik bilgileri eklenmiştir. Daha sonra sikkeler, tek bir katalog içerisinde kronolojik olarak sıralanmış ve sikkelere 1'den başlayarak katalog numarası verilmiştir. Benzer sikkeler alt alta sıralanmıştır. Sikkelere ait teknik bilgiler ve kazı envanter numarası, katalog numarasından sonra yer almaktadır. Levhalarda gösterilen sikkeler katalog numarasının önünde asteriks (*) ile belirtilmiştir. Tezde kullanılan yer adları, kökenlerinin Grekçe oluşu ya da Latince oluşu göz önünde bulundurularak yazılmıştır (örneğin: Chabakta yerine Khabakta). Sikkeler üzerinde yer alan lejantlar, görüldüğü gibi yazılmış ayrıca lejantın silik ya da okunamayan harfleri, olması gerektiği gibi "[]" köşeli parantez içinde belirtilmiştir.

Sikkelere ait katalogun oluşturulmasının ardından kütüphane çalışmalarına başlanmıştır. Sikkelerin tarihlendirilmesi için yayımlanmış sikke kataloglarından ve varsa yayımlanan definelerden faydalanılmıştır. Teşhis edilebilen sikkelerin referansları ilgili sikke/sikkelerin altında verilmiştir. Genel anlamda tamamı Helenistik Dönem'e tarihlendirilen sikkeler için temel kaynak olarak *Sylloge Nummorum Graecorum* kataloglarından, Roma Cumhuriyet sikkesi için de *Roman Republican Coinage (RRC)* kullanılmıştır. Sikkelerin katalogda kronolojik olarak sıralanmasının yanı sıra, belli bir dönemi temsil eden kraliyet sikkeleri, ait olduğu dönemin başlığı altında alfabetik olarak önce bölge ismiyle, ardından yine kronolojik olarak bölgede bulunan kentler alt başlık ile sıralanmıştır. Teşhisi yapılamayan sikkeler katalogun sonunda "Tanımlanamayan Sikkeler" başlığı altında verilmiştir. Sikkelerin değerlendirilmesi katalogdan sonra kronolojik olarak yapılmıştır. Katalog ve değerlendirme bölümlerinin ardından sikkelerin buldukları mekânlar ile olan ilişkisi ayrı bir ana başlık altında incelenmiştir.

Kazı sikkeleri antik yerleşimlerin tarihleri ve yapıları hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Sikkelerin verdiği bilgiler doğrultusunda yerleşimlerin geçirdiği tarihi evreler açıklanabilir ya da ele geçen başka kentlere-devletlere ait sikkeler incelenerek yerleşimler arası etkileşimin boyutu ve sikkelerin dolaşım trafiği saptanabilir. Bu bağlamda nümismatik biliminin arkeolojiye katkıları ortadır. Ayrıca buluntuların bilimsel kaydının yapılması, hem müzelerde yeteri kadar teşhir edilmeyen sikkeler hakkında bilgi sahibi olmamızı hem de geleceğe bırakılacak bir kanıt olması açısından önemlidir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURUL KALESİ

1.1. Kurul Kalesi'nin Tarihi Coğrafyası

Kurul Kalesi, Ordu ili, merkez ilçesine bağlı Bayadı Mahallesi sınırları içerisinde, Karadeniz sahilinin yaklaşık 9 kilometre güneyinde yer almaktadır. *Melanthios*'un (Melet Irmağı) aktığı vadinin batısındaki kireç taşı kayalıklar üzerinde yer alan Kurul Kalesi (**Resim 1.1.**) denize ve vadiye hâkim bir konumda yer almaktadır¹.

Resim 1.1. Kurul Kalesi'nin konumu

Antikçağda Pontos Bölgesi sınırları içerisinde yer alan Kurul Kalesi, Kotyora (Ordu) ve Kerasos (Giresun) arasında, muhtemel antik limanın da yer aldığı Kotyora'ya hakim stratejik bir konuma sahiptir. Kotyora'nın yaklaşık 60 *stadia* doğusunda yer alan *Melanthios Nehri*², Kurul Kalesi'nin tarihi coğrafyasındaki en önemli aktörlerden birisidir. Karadeniz sahili ile Anadolu'nun iç kesimlerini birbirine bağlayan önemli güzergâhlarından birisini Melet

¹ Şenyurt, S. Y. ve Akçay, A. (2016). Kurul Kalesi (Ordu) VI. Mithradates Dönemi Yerleşimi Üzerine Ön Değerlendirmeler. *Seleucia and Calycadnum, Sayı. 6.*, 116.

² Arrianus, XVI, 3.

Vadisi oluşturmaktadır. Özellikle Sivas ile Tokat havzalarının Mesudiye üzerinden kıyıya ulaşımı, kalenin doğu eteğinden geçen Melanthios Nehri ile gerçekleşmektedir³. Kurul Kalesi'nin, Kotyora'ya olan hâkimiyetinin yanında Melanthios sayesinde iç kesimlere olan ulaşım yoluna da hâkim olması, antik dönemdeki önemini artırmış olmalıdır. Melanthios Nehri'nden başka, kalenin doğusunda yer alan Turna Suyu ve batısındaki Civil Deresi Ordu şehrinin öne çıkan diğer akarsulardır.

Pontos Bölgesi'nin coğrafyasında en belirgin unsur kıyıya paralel uzanan ve kıyı kesimiyle iç kesimlerin bağlantısını kesen dağlardır. Kurul Kalesi coğrafi konumu itibariyle Melanthios Nehri tarafından ayrılan Canik ve Doğu Karadeniz dağlarının birleşme noktasında, Melanthios Nehri'nin hemen batısında yükselen kayalıkların zirvesinde konumlanmaktadır. Doğu Karadeniz dağlarının Ordu sınırlarına giren kısmı Giresun Dağları olarak bilinir. Bölgenin en önemli yükseltisini oluşturan bu dağ silsilesinin antik dönemdeki ismi *Paryadres* (Canik) dağlarıdır. *Sidene*⁴ ve *Themiskyra* (Çarşamba) yörelerini boydan boya aşarak Pontos Bölgesi'nin güneydoğu kesimini oluşturan *Paryadres Dağları* bölgenin antik *Armenia Minor* (Küçük Armenia) ile olan sınırını da belirlemektedir⁵. Bu dağların Kotyora ve Kerasos kentlerinin güneyinde kalan kısmı yaklaşık 3000 metre yüksekliğe ulaşmaktadır⁶. Paryadres dağları, bölgenin bazı yerli halklarına da ev sahipliği yapmıştır. Buralarda Tibaranoi/Tibarenoi, Mossynoikoi, Kolkhoi, Khaldaioi kavmi, önceden Makron'lar denen Sannos'lar ve eski zamanlarda Kerkit'ler denen Appaïtes'ler ikamet etmişlerdir⁷. Perslerden ya da Helenlerden çok farklı, kendilerine özgü adetlere sahip bu insanları bazı antikçağ yazarları vahşi olarak nitelendirmiştir⁸. Kotyora ve çevresinde ikamet eden Tibaranoi kavmi, sahil kesiminde tahkim edilmiş birkaç mevkiinin yanı sıra daha çok ovalık bir alanda yaşamışlardır⁹. Güneyinde Khalybes, doğusunda Mossynoikoi kavimlerine komşu olan bu topraklar daha düz, dolayısıyla daha verimliydi. Bu nedenle denizcilik, tarım ve hayvancılıkla uğraşmışlardır¹⁰. Heredotos, Tibaranos'ların Perslerin on dokuzuncu

³ Şenyurt ve Akçay, a.g.m., 115.

⁴ Sidene yöresi günümüzde Fatsa ile Bolaman arasına lokalize edilmektedir. Bkz. Bryer, A. and Winfield, D. (1985). *The Byzantine Monuments and Topography of the Pontos I*. Washington: Dumbarton Oaks, 111.

⁵ Arslan, M. (2007). *Mithradates VI. Eupator: Roma'nın Büyük Düşmanı*. (Birinci baskı). İstanbul: Odin Yayıncılık, 31.

⁶ Kınacı, M. (2015). Antikçağda Pontos Bölgesi'nin Tarihsel Coğrafyası. *Cedrus III*, 190, dp. 86.

⁷ Strabon, XII, 3, 18-19.

⁸ Strabon, XII, 3, 18; ayrıca bkz. Arslan, a.g.e., 32.

⁹ Ksen. Anab. V, 5, 2-3.

¹⁰ Kınacı, a.g.m., 212.

satraplığına tabi olduklarını ve Moskhoilerin savaş aletlerine benzer silahlar kullandıklarından bahsetmiştir¹¹.

Karadeniz’de, İÖ. 750-550 yılları arasında Helen kolonizasyon hareketleriyle birlikte, başta Miletoslular olmak üzere, Megaralılar, Phokaialılar ve Khioslular bölgede birçok Helen kolonisi kurmuşlardır¹². Tarım, maden, balıkçılık ve ticaret amaçlı kurulan *Herakleia Pontike* (Karadeniz Ereğlisi), *Sinope* (Sinop), *Amisos* (Samsun), *Kotyora*, *Kerasus* ve *Trapezus* (Trabzon) gibi koloniler birer limana sahiplerdir¹³. Bu koloni kentleri içinde Kotyora hiçbir dönemde sikke basmayan tek kent olmuştur.

Pontos Bölgesi’nin kıyı kesiminde¹⁴ yer alan Kotyora ve Kerasos kentleri Sinopeliler tarafından kurulmuş birer koloni kentidir¹⁵. Tibarenosların toprakları üzerinde kurulan Kotyora’nın, genellikle engebeli bir yapıya sahip olmasına rağmen, toprakları özenle işlenmiştir¹⁶. Ksenophon, Hellas’a doğru olan yolculuğu sırasında denize açılmadan önce askerlerle birlikte kırk beş gün kalmış, hatta Kotyora’dan etkilenerek burada yeni bir kent kurmayı düşünmüştür¹⁷. İÖ. 183 yılında, I. Pharnakes Sinope’yi ele geçirdikten sonra Kotyora kentini de Mithradates Krallığı’nın topraklarına katmıştır¹⁸. Kral, daha sonra Kotyora sakinlerini Kerasos’a taşıyarak burada Pharnakeia adında yeni bir kent kurmuştur¹⁹. Bu olaydan sonra Kotyora kenti giderek zayıflamış ve önemini yitirmiştir. Arrianus, Kotyora’nın kendi zamanında (İS. 131) küçük bir köy olduğundan bahsetmektedir²⁰.

VI. Mithradates Eupator (İÖ. 120-63), tahta çıktığında babasının aksine yayılcı bir politika izlemiştir. Krallığının sınırlarını genişletmek amacıyla komutanı Diophantus’u Karadeniz’in kuzey kıyılarına göndermiş, Krimeia (Kırım) yarımadasını ve Bosphoros Krallığı’nı yönetimi altına almıştır²¹. Kral daha sonra Armenia’ya kadar, Halys (Kızılırmak) Irmağı’nın sınırladığı ülkeyi ve Halys’ün diğer tarafındaki Paphlagonia’nın belirli yerlerine

¹¹ Heredotos, III, 94; VII, 78.

¹² Atasoy, S. (1994). *Antikçağda Amisos*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı, Ankara, 35-36; Erciyas, D. B. A. (2001). *Studies in the Archaeology of the Hellenistic Pontus: The Settlements, Monuments and Coinage of Mithradates VI and His Predecessors*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, University of Cincinnati, 63.

¹³ Arslan, a.g.e., 7; Kınacı, a.g.m., 184.

¹⁴ Pontos’un kıyı kesimini *Halys* (Kızılırmak) Nehri’nin Karadeniz’e döküldüğü yerden Trapezus’un doğusuna, Apsarros Irmağı’na kadar ulaşan bölge oluşturmaktadır (Arslan, a.g.e., 17)

¹⁵ Ksen. Anab. V, 3, 3; V, 5, 3; Arrianus, XVI, 3-4.

¹⁶ Ksen. Anab. V, 5, 3.

¹⁷ Ksen. Anab. V, 5, 5; V, 6, 15.

¹⁸ Kınacı, a.g.m., 203.

¹⁹ Strabon, XII, 3, 18; Arrianus, XVI, 3-4.

²⁰ Arrianus, XVI, 3.

²¹ Arslan, a.g.e., 80-88.

kadar uzanan bölgeyi ele geçirmiştir. Herakleia Pontika'ya kadar batıya doğru uzanan deniz kıyısını zapt etmiş ve aksi yönde bulunan Kolkhis ve Armenia Minor'a kadar uzanan kıyıları da topraklarına katmıştır²². Ayrıca Pharnakeia ve Trapezus bölgelerinin üst kısımlarında, ülkeleri Armenia Minor'a kadar uzanan Tibaran'lar ve Khaldoi kavimlerini hâkimiyeti altına almıştır²³. Söz konusu bölgenin genel olarak Paryadres Dağ silsilesi arasında iyi sulanmış derin vadiler ve dik uçurumlarla kaplı olması burada ulaşılmaz kaleler yaptırmaya çok uygundur. Öyle ki Mithradates burada yetmiş beş kale yaptırmış ve hazinelerinin çoğunu bu kalelerde saklamıştır²⁴. Strabon bu kalelerden en önemli üç tanesinin (Hydara, Basgoidariza ve Sinoria) adını vermektedir²⁵. VI. Mithradates, İÖ. 109-108 yılında Bithynia Kralı III. Nikomedes'le anlaşarak Paphlagonia'yı işgal etmiştir. Kral daha sonra Galatia Bölgesi'ne, Kappadokia'ya ve Bithynia'ya egemen olmuştur²⁶. Ayrıca, Galatia Bölgesi üzerindeki hâkimiyetini arttırmak için burada *Mithradation* adında bir kale inşa ettirmiştir²⁷. Yukarıda bahsedilen kalelerden başka, Strabon, Sidene yöresini anlatırken, sahil kesiminde sıralanan üç tane daha kaleden bahsetmektedir²⁸. Günümüzde Ordu sınırları içinde kalan bu kalelerden *Khabakta* için Ünye-Kaleköy, *Phabda* için Fatsa-Cıngırt Kayası²⁹ ve *Side/Polemonion* içinde Bolaman önerilmektedir³⁰. Pontos Krallığı'nın siyasi örgütlenmesi içinde *phourion* olarak tanımlanan kale tipi yerleşimlerin önemli olduğu açıktır³¹. VI. Mithradates döneminde bu tip yerleşim yerlerinden Khabakta ve Taulara'ya (Bayrampıraköy ?)³² sikke basma hakkı tanınmıştır. Strabon'un, Sidene'den sonra tahkim edilmiş bir kent olarak Pharnakeia'dan bahsetmesi³³ ve arada kalan Kotyora ve çevresinde herhangi bir kaleden bahsetmemesi dikkat çekicidir³⁴. Bu durum modern Ordu şehrine yaklaşık 9 km. uzaklıktaki

²² Strabon, XII, 3, 1.

²³ Strabon, XII, 3, 28.

²⁴ Strabon, XII, 3, 28.

²⁵ Strabon, XII, 3, 28.

²⁶ Kaya, M. A. (2009). Anadolu'da Roma Egemenliği (İÖ.205-25). *Doğu Batı, Sayı. 49*, 211-212

²⁷ Strabon, XII, 5, 2; Ayrıca bkz. Arslan, a.g.e., 94.

²⁸ Strabon, XII, 3, 16.

²⁹ Cıngırt Kayası'ndan da VI. Mithradates dönemi bronz sikkeleri ele geçmiştir (Erol, A. F. ve Tamer, D. (2013). Fatsa Cıngırt Kayası'ndan Ele Geçen 10 Sikke Üzerine Gözlemler. *Seleucia and Calycadnum III.*, 159-181).

³⁰ Erol, A. F. ve Tamer, D. (2012). Fatsa Cıngırt Kayası 2012-2014 Sezonu Kazılarında Ele Geçen Ağırlıklar Üzerine Değerlendirmeler. *TÜBA-AR, 15*, 116.

³¹ Høtje, M. J. (2009). "The Administrative Organisation of the Pontic Kingdom"., M. J. Høtje (Ed.), *Mithridates VI and The Pontic Kingdom*. Aarhus Universtiy Press, pp, 103.

³² Taulara'nın lokalizasyonu kesin olarak yapılamamıştır. Bkz. Arslan, a.g.e, 362, dp, 1628.

³³ Strabon, XII, 3, 17.

³⁴ Şenyurt ve Akçay, a.g.m., 118.

Kurul Kalesi'nin Strabon döneminde kullanılmadığına işaret ederken, Kurul Kalesi yerleşim tarihinin İÖ. 65/64 yıllarında sona ermiş olması fikri ile de desteklenebilmektedir³⁵.

VI. Mithradates'in Roma'ya yenilmesi ve İÖ. 63 yılında ölmesinin³⁶ ardından, Pompeius Magnus, Pontos'un büyük bir bölümünü Roma toprağı yapmış ve İÖ. 74 yılında kurulmuş olan Bithynia Eyaleti (Provincia Bithynia et Pontus) ile birleştirmiştir³⁷.

³⁵ Şenyurt ve Akçay, a.g.m., 131.

³⁶ Appianus, Mithridateios, XVI, 111.

³⁷ Strabon, XII, 3, 1; Kaya, a.g.e., 220.

1.2. Kurul Kalesi Kazıları

Antik dönemdeki ismini henüz bilmediğimiz Kurul Kalesi'nin ilk ziyaretçilerinden biri 19. yüzyılda Karadeniz Bölgesi'nde geziler yapan ve gözlemlerini yazıya döken Minas Bijişkyan'dır. M. Bijişkyan, Doğu Karadeniz seyahati sırasında Ordu ve çevresindeki gözlemlerini aktarırken, Ordu Dağı'nın üzerinde bulunan demir kapılı eski bir kalenin kalıntılarından ve buradan çok basamaklı bir merdivenle nehre inildiğinden bahsetmektedir³⁸. Anlattığı yer, doğusundan *Melanthios*'un aktığı Kurul Kayalıkları olabilir. Kurul Kalesi, arkeolojik kazı çalışmaları öncesinde, bölgede yapılan yüzey araştırmaları sırasında, Kurul Kayalıkları veya Kurul Tepesi olarak adlandırılmıştır³⁹. A. Çilingiroğlu, 1985 yılında gerçekleştirdiği yüzey araştırmasında, yüzeyde bulunan seramik parçaları ve çatı kiremitlerinden yola çıkarak kalede ilk yerleşimin İÖ. V.-IV. yüzyıllarda olduğunu ve iç kalede yer alan "sarnıç" olarak tanımlanmış yapıdan bahsetmektedir⁴⁰. M. Özsait ise, 1990 yılında gerçekleştirdiği araştırmasında, kaçak kazılar sonucu tahrip edilen temel dolguları arasında Roma dönemine tarihlenebilecek seramik parçaları ile sarnıcın İÖ. 2. yüzyıla tarihlenebileceğini öne sürmüştür⁴¹. 1999-2000 yıllarında ise Ordu Müze Müdürlüğü'nün denetimde dehliz ve sarnıç olarak tanımlanmış alanlarda temizlik çalışmaları gerçekleştirilmiştir⁴². Söz konusu alanın güney-batı cephesinde yer alan kesim bazı çevre düzenlemeleri ile mesire alanı haline getirilmiş ve bu dönemde yapılan beton yol ve teraslama çalışmaları kısmi tahribata neden olmuştur⁴³.

Kurul Kalesi'nde sistematik kazılar ilk defa Ordu Müze Müdürlüğü'nün başkanlığında ve Prof. Dr. S. Yücel Şenyurt'un bilimsel sorumluluğu altındaki bir ekip ile 2010 yılında başlamış olup hâlen kesintisiz olarak sürdürülmektedir. Kurul Kalesi kazıları, Ordu sınırları içerisinde bugüne kadar yapılmış ilk bilimsel kazı çalışması olmakla birlikte Doğu Karadeniz'in de uzun süreli ilk bilimsel kazısıdır⁴⁴.

Melanthios Nehri'nin batısında yer alan üç büyük kireç taşı kaya kütlesi ve bunların sarp yamaçlarından oluşan Kurul kayalıklarının zirve kısmı denizden 571 m yüksekliktedir.

³⁸ Bijişkyan, M. P. (1969). *Karadeniz Kıyıları Tarihi ve Coğrafyası 1817-1819* (Çev. H. D. Abdreasyon). İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No. 1411, 37.

³⁹ Çilingiroğlu A. (1986). Van Bölgesi ve Ordu ili Yüzey Araştırması 1985. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 4, 313; Özsait, M. (1991). 1990 yılında Ordu-Mesudiye Çevresinde Yapılan Yüzey Araştırmaları. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 9, 357-8, dipnot 2.

⁴⁰ Çilingiroğlu, a.g.m., 313

⁴¹ Özsait, a.g.m., 357, dipnot 2.

⁴² Ordu Müzesi çalışma raporları, 1999-2000.

⁴³ Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel müdürlüğü, Kurul Kalesi Kazısı 2010 Yılı kazı sonuç raporu.

⁴⁴ Şenyurt ve Akçay, a.g.m., 114.

Kazı çalışmaları öncesinde, dehliz ve sarnıç olarak adlandırılan yapılar dışında herhangi bir yapı kalıntısının görülmediği bu kısım, 1/25.000’lik haritalarda Mağarakıranı Tepesi adı ile geçmektedir⁴⁵. Doğu-batı yönünde en fazla 75 m, kuzey-güney yönünde ise 250 m’lik bir uzunluğa sahip kayalık üzerindeki yerleşim, üzerinde bulunduğu kayalığın doğal yapısıyla uyumlu bir biçimde gelişim göstermektedir. Şimdiye kadar yapılan çalışmalarda kalede iki ana sektörde yerleşim olduğu tespit edilmiştir. Zirve kısmından Kapı Alanı’na kadar olan bölge İç Kale, bu sektörün kuzeydoğusundaki geniş alan ise Kuzey Teras alanı olarak adlandırılmıştır (**Resim 1.2.**).

Resim 1.2. Kurul Kalesi’nde bulunan alan ve sektörler

Kurul Kalesi kazı çalışmaları 2010 yılında ilk olarak İç Kale’de başlatılmıştır⁴⁶. Bu alan içerisindeki en önemli yapılar, Sunak kayası (Dilek Kayası) olarak adlandırılan ve kalenin en yüksek noktasında bulunan açık hava kült alanı, basamaklı tünel (dehliz) ile ana kaya içerisinde oyulmuş 6 m çapında ve 8 m derinliğindeki kaya rezervuarıdır⁴⁷. Söz konusu alanda yapılar kazılar sonucunda, İç Kale’nin doğu ve batı teraslarının sur kompleksi içinde, mimarilerinin iki evreli oldukları anlaşılan ve çoğunlukla depolama amaçlı kullanılmış

⁴⁵ Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel müdürlüğü, Kurul Kalesi Kazısı 2010 Yılı kazı sonuç raporu.

⁴⁶ Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel müdürlüğü, Kurul Kalesi Kazısı 2010 Yılı kazı sonuç raporu.

⁴⁷ Şenyurt ve Akçay, a.g.m., 120-121.

odalar açığa çıkarılmıştır⁴⁸. 2013 yılından itibaren kazı çalışmaları hem İç Kale’de hem de Kuzey Teras alanlarında gerçekleştirilmiştir. Kuzey Teras alanında 2017 yılı sonuna kadar terasın batı kısmında, sur duvarına iç kısımdan dayandırılmış on mekân açığa çıkarılmıştır⁴⁹. Ayrıca 2016 yılı kazı çalışmalarında kalenin kültürel fonksiyonlara da sahip ana giriş kapısı açığa çıkarılmıştır⁵⁰. 2017 yılı kazı çalışmalarında kalenin Kuzey Yamacı ile İç Kale’nin bağlantısını sağlayan basamaklar da gün yüzüne çıkarılmıştır⁵¹.

Kurul Kalesi’nde şimdiye kadar yapılan çalışmalar, kalenin VI. Mithradates dönemi *phrourion*’larından birisi olduğunu göstermektedir⁵². Ordu Ünye Kalesi ve Cıngırt Kayası gibi Pontos Bölgesi’nin kıyı kale yerleşimleri sınıfına giren Kurul Kalesi’nin, arkeolojik kazılar sonucunda, askerî kimliğinin yanı sıra kültürel açıdan da önemli bir merkez olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle kazılarda ele geçen pişmiş toprak Dionysos büstleri, bronz Apollon heykelciği, pişmiş toprak Pan büstü, pişmiş toprak boğa rhytonları, mermer Kybele heykeli ve diğer pişmiş toprak Kybele heykelcikleri bu durumu desteklemektedir. Kurul Kalesi’ndeki en erken veriler İÖ. 4. yüzyıla kadar gitse de bu tarihlere ait bir mimari tabaka henüz tespit edilememiştir. Bununla birlikte son mimari evreye ait arkeolojik buluntular, Kurul Kalesi’nde VI. Mithradates dönemi sonrasında herhangi bir yerleşimin olmadığını göstermektedir⁵³. Kurul Kalesi kazılarının Doğu Karadeniz arkeolojisine ve özellikle Pontos Kralı VI. Mithradates dönemi için sunmuş olduğu sonuçları ile kendi bölgesi dışında Helenistik Dönem Anadolu Arkeolojisi için de önemli katkılar sunmaya devam edeceği açıktır.

⁴⁸ Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel müdürlüğü, Kurul Kalesi Kazısı 2010, 2011, 2012 Yılı kazı sonuç raporu.

⁴⁹ Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel müdürlüğü, Kurul Kalesi Kazısı 2013, 2014, 2015, 2016, 2017 Yılı kazı sonuç raporu.

⁵⁰ Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel müdürlüğü, Kurul Kalesi Kazısı 2016 Yılı kazı sonuç raporu.

⁵¹ Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel müdürlüğü, Kurul Kalesi Kazısı 2017 Yılı kazı sonuç raporu.

⁵² Şenyurt ve Akçay, a.g.m., 131.

⁵³ Kurul Kalesi kazı çalışmaları ve buluntuları hakkında daha detaylı bilgi için ayrıca bkz. Şenyurt ve Akçay, a.g.m.; Şenyurt, S. Y. ve Akçay, A. (2017). The Kurul Fortress and the Cult of Kybele as a City Protector. *Colloquium Anatolicum*, 16., 179-198.

İKİNCİ BÖLÜM

KURUL KALESİ 2010-2017 YILLARI SİKKE BULUNTULARI

2.1. Katalog

Katalogda asteriks (*) ile işaretli sikkeler “Levha I, II, III, IV ve V” de gösterilmiştir.

Makedonia Krallığı

III. Aleksandros (İÖ. 333-323)

Belirsiz Darphane

Drahmi

Öy. Herakles başı s, aslan postlu.

Ay. Zeus tahtta sl, sağ elinde kartal, sol elinde asa tutuyor; lejant okunaksız.

*1. AR. 17.60 mm, 3.93 g, Ky. 6. Env. No. KK11-DC105/1

Ref. *cf.* Price 1991, 1347, 1362b, 1363

Pontos

Amisos

İÖ. 3. yüzyıl

Drahmi⁵⁴

Öy. Amisos Nymphe’si başı sl, sur taçlı.

Ay. Baykuş cepheden, kanatları açık; ME-ΓA

*2. AR. 16.90 mm, 2.97 g, Ky. 10. Env. No. KK10-DE100/19

Ref. Malloy, 7p; *cf.* SNG BM Black Sea, 1099; Ireland 2000, 292.

⁵⁴ Ağırlığı azaltılmış olarak Rhodos sisteminde basılmıştır.

Bithynia Krallığı

II. Prusias (İÖ. 185-149)

Belirsiz Darphane

Öy. Prusias başı s, kanatlı diademli.

Ay. Herakles ayakta sl, çıplak; sağ elinde gürz, sol elinde aslan postu tutuyor; sağ altta, mon. veya mon. yok; ΒΑΣΙΛΕΩΣ / ΠΡΟΥΣΙΟΥ

*3. AE. 18.00 mm, 2.58 g, Ky. 12. Env. No. KK13-DN94/13 Ay. ΒΑΣΙΛΕΩ[] / []ΠΟΥΣΙΟΥ

Ref. Hunterian, s. 260, no. 5-6; Waddington, Bithynie, s. 225, no. 25; SNG Cop. Bithynia 631; BMC Pontus, s. 210, no: 6-7; SNG v. Aul. Nachträge I, 6888; cf. Ireland 2000, 1626.

4. AE. 16.10 mm, 3.39 g, Ky. 12. Env. No. KK12-DJ99/3 Ay. Sağda, mon. ; []ΑΣΙΛΕΩΣ / []ΠΟΥΣΙ[]

Ref. cf. Waddington, Bithynie, s. 225, no. 25; cf. Weber, vol. III, 4942; cf. SNG v. Aul. Pontus 257; cf. BMC Pontus, s. 210, no: 4; cf. Casey 2010, s. 40, no: 424.

Öy. Genç Dionysos başı s, diademli.

Ay. Kentaur Khiron s, elinde lir; sağ altta, mon. veya mon. yok; ΒΑΣΙΛΕΩΣ / ΠΡΟΥΣΙΟΥ

*5. AE. 23.90 mm, 5.33 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CR109/72 Ay. []ΑΣΙΛΕΩΣ / []ΟΥΣΙΟΥ

6. AE. 20.70 mm, 5.84 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CR111/61-8 Ay. []ΑΣΙΛΕΩΣ / []ΠΟΥΣΙ[]

Ref. Hunterian, s. 261, no. 11-2; Waddington, Bithynie, s. 226, no. 26 (Pl. XXXI, fig. 8); SNG Cop. Bithynia, 635; SNG v. Aul. Pontus 255.

*7. AE. 19.60 mm, 4.22 g, Ky. 12. Env. No. KK13-DM93/3 Ay. Sağda, mon. ; ΒΑΣΙΛΕΩ[] / ΠΡΟΥΣ[]

Ref. Hunterian, s. 261, no. 14-5; Waddington, Bithynie, s. 226, no. 26; Weber, vol. III, 4944; SNG Cop. Bithynia, 639; BMC Pontus, s. 210, no: 9; SNG v. Aul. Nachträge I, 6886.

Phrygia

Apameia

İÖ. 133-48

Öy. Athena büstü s, korinth miğferli.

Ay. Kartal s, kanatları açık, meander motifi üzerinde; her iki yanında üstlerinde yıldız ile pileus; üstünde yıldız ve ΑΠΑΜΕΩΝ; altta, magistrat isimleri.

*8. AE. 22.45 mm, 8.25 g, 12. Env. No. KK17-CS109/18 Ay. [A]ΠΑΜ[ΕΩΝ]; altta, [ΑΝΤΙ]ΦΩΝ [ΜΕΝ]Ε[ΚΛΕΟΥΣ]

Ref. BMC Phrygia, s.77 no. 44; SNG Cop. Phrygia, 164.

Lejant Okunaksız

9. AE. 23.70 mm, 8.17 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS109/43 Ay. []; altta, lejant okunaksız.

Pontos Krallığı

VI. Mithradates Eupator Dönemi (İÖ. 120-65)

Bithynia

Dia

İÖ. 85-65

Öy. Zeus başı s, defne çelenkli.

Ay. Şimşek demeti üzerinde kartal sl., başı s.; kanatları açık; solda, mon. ⚡ ; altta, ΔΙΑΣ

*10. AE. 21.50 mm, 8.10 g, Ky. 11. Env No. KK17-CS111/16-10

Ref. Waddington, Bithynie, s. 342, no. 2 (Pl. LIV, 24); Weber, vol. III, 4872; SNG Cop. Bithynia, 404; SNG v. Aul. Pontus, 345-6; SNG v. Aul. Nachträge I, 6930; SNG BM Black Sea, 1660-5; SNG Vol. XI, 805; Ireland 2000, 1634.

Paphlagonia

Amastris

İÖ. 85-65

Öy. Aigis, ortasında Gorgo başı, cepheden.

Ay. Nike ayakta s, uzun khiton giyimli, omzunda palmiye dalı taşıyor; sağ ve sol boşlukta, monogramlar veya mon. yok; AMAΣ–TPEΩΣ

11. AE. 23.50 mm, 6.97 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DG99/41 Ay. []AΣ–TPEΩ[]

*12. AE. 21.60 mm, 5.72 g, Ky. 12. Env. No. KK15-CL111/1 Ay. []Σ–TPEΩ[]

13. AE. 23.50 mm, 8.60 g, Ky. 12 Env. No. KK16-CR110/88 Ay. []–TPEΩ[]

14. AE. 23.40 mm, 5.70 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CO110/15 Ay. []Σ–TPEΩ[]

15. AE. 23.00 mm, 6.39 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CO110/26 Ay. []MAΣ–TPE[]

16. AE. 24.10 mm, 7.56 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CR110/34 Ay. []MAΣ–TPE[]

17. AE.23.80 mm, 7.35 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS112/44-32 Ay. []MAΣ–TPEΩ[]

Ref. Hunterian, s. 233, no. 2; Waddington, Pont, s. 137, no. 22 (Pl. XVIII, fig. 18); SNG Cop. Bithynia, 246; SNG v. Aul. Nachträge I, 6805; Binbaşıoğlu, 345-74; SNG BM Black Sea, 1316-8; Kabadüz, 169; Samsun, 338-57; Sivas, 628-61; SNG Vol. XI, 736; Ireland 2000, 1443-7; Köker 2008, 71.

*18. AE. 21.70 mm, 7.53 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS111/16-11 Ay. Solda, mon. ; AMAΣ–TPEΩ[]

Ref. Waddington, Pont et Paphlagonie, s. 137, no. 21; Kabadüz, 173; Samsun, 358-9; Sivas, 662-74; SNG Vol. XI, 737; Ireland 2000, 1436-9; Köker 2008, 72-3.

Sinope

İÖ. 120-100

Öy. Genç erkek başı s; kanatlı.

Ay. Cornucopia, her iki yanında pileus, üzerlerinde, yıldız; ΣΙΝΩ–ΠΙΗΣ

*19. AE. 18.00 mm, 3.22 g, Ky. 12. Env. No. KK12-DI99/9

Ref. Waddington, Pont, s. 195, no. 62 (Pl. XXVI, fig. 10); SNG Cop. Bithynia, 306-7; SNG v. Aul. Pontus, 230-1; SNG v. Aul. Nachträge I, 6869-70; SNG BM Black Sea, 1520-2; SNG Vol. XI, 791; Ireland 2000, 1499-1507; Köker 2008, 74; Casey 2010, s. 25, no: 248-54.

İÖ. 100-85

Öy. Genç Ares başı s; sorguçlu miğferli.

Ay. Kın içinde kılıç; sağ ve sol boşlukta, monogramlar veya mon. yok; ΣΙΝΩ-ΠΗΣ

*20. AE. 19.60 mm, 4.53 g, Ky. 12. Env. No. KK10-DK/1 Ay. []ΙΝΩ-ΠΗΣ

21. AE. 23.50 mm, 6.42 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CR109/76 Ay. ΣΙΝΩ-Π[]

22. AE. 19.55 mm, 5.91 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CO111/78 Ay. []ΝΩ-ΠΗ[]

23. AE. 21.00 mm, 8.21 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CO110/74-3 Ay. ΣΙΝ[]-Π[]

24. AE. 18.40 mm, 7.55 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CR111/61-6 Ay. []Ω-ΠΗ[]

Ref. Waddington, Pont, s. 196, no. 67 (Pl. XXVI, fig. 16); SNG Cop. Bithynia, 310; SNG v. Aul. Pontus, 227; SNG BM Black Sea, 1528-30; Kabadüz, 182; Samsun, 374; SNG Vol. XI, 795; Ireland 2000, 1519-24.

*25. AE. 22.20 mm, 7.54 g, Ky. 12. Env. No. KK13-DN94/3 Ay. Solda, mon. ; ΣΙΝΩ-ΠΗ[]

Ref. Waddington, Pont, s. 196, no. 68 (Pl. XXVI, fig. 17); SNG Cop. Bithynia, 311; Kabadüz, 183; Ireland 2000, 1525; Casey 2010, s. 25, no: 266.

Belirsiz Monogram

26. AE. 20.35 mm, 8.15 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CP111/77 Ay. Solda, mon. ?; ΣΙΝΩ-ΠΗ[Σ]

İÖ. 85-65

Öy. Athena Parthenos başı s, Attika miğferli, miğferin üzerinde Pegasus süsü.

Ay. Perseus ayakta cepheden; sağ elinde harpa, sol elinde Medusa'nın başı; ayaklarının önünde, yerde, medusanın başsız bedeni; sağ ve sol boşlukta, monogramlar veya mon. yok; ΣΙΝ-ΩΠΗΣ veya ΣΙΝΩ-ΠΗΣ

*27. AE. 28.20 mm, 18.60 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DG99/36 Ay. ΣΙΝΩ-ΠΗ[]

28. AE. 30.50 mm, 16.77 g, Ky. 12. Env. No. KK14-CZ107/3 Ay. []Ω-ΠΗΣ

Ref. Waddington, Pont, s. 195, no. 61; Binbaşıoğlu, 296-7; SNG BM Black Sea, 1533; Kabadüz, 185; Sivas, 682-3.

*29. AE. 29.90 mm, 19.89 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CP111/82 Ay. Solda, mon. M; ΣΙΝ-ΩΠΗ[]

Ref. Sivas, 689; SNG Vol. XI, 797.

Öy. Zeus başı s, defne çelenkli.

Ay. Şimşek demeti üzerinde kartal sl., başı s.; kanatları açık; solda, mon.; sağ üstte, bazen yıldız; altta, ΣΙΝΩΠΗΣ

30. AE. 18.25 mm, 6.59 g, Ky. 11. Env. No. KK10-DD101/52 Ay. Solda, mon. $\overline{\text{A}}$; []ΝΩΠΗ[]

31. AE. 19.45 mm, 6.26 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DG98/5 Ay. Çift baskı; üstteki ile aynı; []ΝΩΠΗΣ

32. AE. 19.40 mm, 5.10 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DG99/45 Ay. Üstteki ile aynı; ΣΙΝΩΠΗ[]

***33.** AE. 20.90 mm, 7.06 g, Ky. 12. Env. No. KK12-DI98/23 Ay. Üstteki ile aynı; ΣΙΝΩΠΗ[]

34. AE. 22.60 mm, 8.26 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CR109/46 Ay. Üstteki ile aynı; ΣΙΝΩΠΗΣ

Ref. Waddington, Pont, s. 194, no. 59; SNG v. Aul. Pontus, 229; SNG v. Aul. Nachträge I, 6866; SNG BM Black Sea, 1547-9; SNG Vol. XI, 801-2; Casey 2010, s. 26, no: 276-83.

35. AE. 21.00 mm, 6.80 g, Ky. 11. Env. No. KK15-CN111/6 Ay. Solda, mon. $\overline{\text{A}}$; sağ üstte, yıldız; ΣΙΝΩΠ[]

***36.** AE. 20.60 mm, 6.56 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CP110/86 Ay. Üstteki ile aynı; ΣΙΝΩΠΗ[]

Ref. Hunterian, s. 237, no. 5; Waddington, Pont, s. 194, no. 59 (Pl. XXVI, fig. 7); Weber, vol. III, 4830; SNG Cop. Bithynia, 303; SNG BM Black Sea, 1543-4; SNG Vol. XI, 803; Casey 2010, s. 26, no: 284-5.

Öy. Aigis ortasında Medusa başı cepheden (bazen $\frac{3}{4}$ profilden).

Ay. Nike ayakta s, uzun khiton giyimli; sol elinde palmye dalı taşıyor; sağ ve sol boşlukta, monogramlar veya mon. yok; ΣΙΝ-ΩΠΗΣ

37. AE. 21.30 mm, 6.40 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CY108/10 Ay. ΣΙΝ-ΩΠΗ[]

***38.** AE. 20.95 mm, 8.01 g, Ky. 11. Env. No. KK17-CR111/61-5 Ay. []ΙΝ-ΩΠ[]

39. AE. 20 mm, 6.84 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS111/16-17 Öy. $\frac{3}{4}$ s. Ay. []ΙΝ-ΩΠ[]

Ref. Waddington, Pont, s. 195, no. 64 (Pl. XXVI, fig. 12); SNG v. Aul. Nachträge I, 6867; Binbaşoğlu, 298-311; Kabadüz, 176; Samsun, 375-9; Sivas, 700-2; SNG Vol. XI, 799.

*40. AE. 20.60 mm, 6.78 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CR111/61-15 Öy. ¾ s. Ay. Sağda, mon. M; []N-ΩΠ[]

Ref. Hunterian, s. 238, no. 11; Binbaşıoğlu, 312-15; SNG BM Black Sea, 1537-8; Kabadüz, 177; Samsun, 384-6; Sivas, 750-7; SNG Vol. XI, 798; Ireland 2000, 1566-70.

41. AE. 21 mm, 7.21 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DB104/9 Ay. Sağda, mon. ME; []N-ΩΠH[]

42. AE. 21.75 mm, 7.32 g, Ky. 12. Env. No. KK12-DI98/37 Ay. Üstteki ile aynı; []N-ΩΠH[]

43. AE. 22.80 mm, 6.62 g, Ky. 12. Env. No. KK12-DI98/39 Ay. Üstteki ile aynı; []N-ΩΠHΣ

44. AE. 21.10 mm, 5.68 g, Ky. 12. Env. No. KK12-DJ99/1 Ay. Üstteki ile aynı; ΣIN-ΩΠ[]

45. AE. 22.65 mm, 7.31 g, Ky. 12. Env. No. KK14-DB105/2 Ay. Üstteki ile aynı; []IN-ΩΠH[]

*46. AE. 23 mm, 6.98 g, Ky. 11. Env. No. KK17-CS111/16-15 Ay. Üstteki ile aynı; ΣIN-ΩΠ[]Σ

47. AE. 22.70 mm, 6.81 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS111/16-20 Ay. Üstteki ile aynı; []-ΩΠHΣ

48. AE. 20.40 mm, 5.90 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS112/44-14 Ay. Üstteki ile aynı; []IN-ΩΠ[]

Ref. Waddington, Pont, s. 195, no. 64; Binbaşıoğlu, 325-40; SNG BM Black Sea, 1539; Kabadüz, 178; Samsun, 380-3; Sivas, 728-49; SNG Vol. XI, 800; Ireland 2000, 1571-91.

49. AE. 22.30 mm, 6.81 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DG99/21 Ay. Sağda, mon. M; []N-ΩΠH[]

*50. AE. 21.6 mm, 7.27 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS112/44-6 Öy. ¾ s. Ay. Üstteki ile aynı; []IN-ΩΠH[]

Ref. Hunterian, s. 238, no. 12-13; Waddington, Pont, s. 195, no. 64 (Pl. XXVI, fig. 13); Binbaşıoğlu, 316-24; SNG BM Black Sea, 1536; Kabadüz, 179; Samsun, 387- 91; Sivas, 703-27; Ireland 2000, 1550-65; Köker 2008, 79.

Belirsiz Monogram

- 51.** AE. 20.50 mm, 4.37 g, Ky. ? Env. No. KK11-DH97/7 Öy. Medusa başı görünmüyor. Ay. Sağda, mon. ?; []-ΩΠΗ[Σ]
- 52.** AE. 22.20 mm, 6.50 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DG99/38 Ay. Sağda, mon. ?; ΣΙΝ-Ω[]
- 53.** AE. 22.30 mm, 6.40 g, Ky. 1. Env. No. KK12-DG100/10 Ay. Sağda, mon. ?; ΣΙΝ-ΩΠ[]
- 54.** AE. 21.60 mm, 4.78 g, Ky. 12. Env. No. KK12-DJ98/6 Ay. Sağda, mon. ?; []N-ΩΠ[]
- 55.** AE. 21.50 mm, 4.78 g, Ky. 1. Env. No. KK12-DL95/2 Ay. Sağda, mon. ?; ΣΙΝ-ΩΠΗ[]

Pontos**Amisos****İÖ. 125-100**

Öy. Artemis baş s; stephaneli; omzunda sadak.

Ay. Tripot; [AM]I-ΣO[Y]

***56.** AE. 21.50 mm, 8.06 g, Ky. 12. Env. No. KK12-DI99/1

Ref. Hunterian, s. 221, no. 20; Waddington, Pont, s. 52, no. 19 (Pl. VII, fig. 12); SNG Cop. Bithynia, 138; SNG v. Aul. Pontus, 67; Malloy, 18; SNG BM Black Sea, 1139-41; Kabadüz, 148; SNG Vol. XI, 671; Köker 2008, 12.

İÖ. 100-85

Öy. Genç Ares başı s; sorguçlu miğferli.

Ay. Kın içinde kılıç; sağ ve sol boşlukta, monogramlar veya mon. yok; AMI-ΣOY

57. AE. 18.70 mm, 6.03 g, Ky. 12. Env. No. KK10-DC102/4 Ay. []MI-ΣO[]

58. AE. 20.70 mm, 7.80 g, Ky. 12. Env. No. KK10-DD100/11 Ay. []I-ΣO[]

59. AE. 22.00 mm, 6.80 g, Ky. 1. Env. No. KK10-DD100/22 Ay. AMI-ΣOY

60. AE. 22.00 mm, 6.36 g, Ky. 12. Env. No. KK10-DD100/26 Ay. []I-ΣOY

61. AE. 19.60 mm, 4.58 g, Ky. 12. Env. No. KK10-DE102/7 Ay. []MI-ΣO[]

62. AE. 20.00 mm, 7.28 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DB104/6 Ay. AMI-Σ[]

63. AE. 22.90 mm, 7.48 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DH97/24 Ay. []MI-Σ[]

64. AE. 20.20 mm, 6.78 g, Ky. 12. Env. No. KK12-DH99/13 Ay. []MI-ΣOY

***65.** AE. 19.50 mm, 6.43 g, Ky. 12. Env. No. KK13-CJ114/29 Ay. AMI-ΣO[]

66. AE. 20.30 mm, 7.68 g, Ky. 12. Env. No. KK14-DA106/4 Ay. []MI-ΣO[]

67. AE. 19.80 mm, 7.44 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CO110/74-7 Ay. AMI-[]

68. AE. 19.80 mm, 6.96 g, Ky. 10. Env. No. KK16-CP111/76 Ay. []MI-ΣOY

69. AE. 21.20 mm, 5.48 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CR109/17 Ay. []I-ΣOY

70. AE. 17.10 mm, 5.48 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CY109/9 Ay. []MI-Σ[]

71. AE. 20.50 mm, 8.30 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CY109/15 Ay. []MI-Σ[]

72. AE. 20.40 mm, 7.32 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS111/16-21 Ay. []-ΣOY

73. AE. 22.70 mm, 7.57 g, Ky. 11. Env. No. KK17-CS112/44-33 Ay. AMI-ΣOY

Ref. SNG Cop. Bithynia, 148-9; Malloy, 30a; SNG BM Black Sea, 1147-49; Kabadüz, 61; Samsun, 34-53; Köker 2008, 15-18; Williams 2009, 10; Casey 2010, s.16, no: 43-96.

*74. AE. 23.30 mm, 7.66 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DB104/4 Ay. Solda, Σ; Sağda, A; []MI-ΣO[]

Ref. SNG v. Aul. Nachträge I, 6724; Malloy, 30b; SNG BM Black Sea, 1150.

*75. AE. 21.10 mm, 7.77 g, Ky. 12. Env. No. KK12-DG102/1 Ay. Solda, mon. ; Sağda, mon. ; AMI-ΣOY

76. AE. 20.50 mm, 8.18 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS112/44-1 Ay. Üstteki ile aynı; AMI-ΣO[]

Ref. SNG Cop. Bithynia, 150; SNG v. Aul. Nachträge I, 6723; Malloy, 30i; SNG BM Black Sea, 1154; Kabadüz, 68; Samsun, 59-67; SNG vol. XI, 677; Casey 2010, s. 18, no:100-2.

77. AE. 20.00 mm, 6.77 g, Ky. 12. Env. No. KK12-DH99/8 Ay. Sol üstte, hilal-yıldız; altında, mon. ; AMI-Σ[]

78. AE. 20.00 mm, 7.77 g, Ky. 12. Env. No. KK13-DN94/17 Ay. Üstteki ile aynı; AMI-ΣO[]

79. AE. 21.40 mm, 8.95 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS112/44-8 Ay. Üstteki ile aynı ; AMI-ΣO[]

*80. AE. 21.50 mm, 8.61 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS112/44-26 Ay. Üstteki ile aynı; AMI-Σ[]

Ref. Hunterian, s. 220, no. 6; Waddington, Pont, s. 54, no. 30; SNG Cop. Bithynia, 152; Malloy, 31a; SNG BM Black Sea, 1156-7; Kabadüz, 96; Samsun, 70-3; Ireland 2000, 470-3; Köker 2008, 21-2.

*81. AE. 21.00 mm, 8.13 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CM112/60 Ay. Sol üstte, hilal-yıldız; altında, ; AMI-ΣOY

Ref. Waddington, Pont, s. 54, no. 30; SNG Cop. Bithynia, 151; Malloy, 31c; SNG BM Black Sea, 1158; Kabadüz, 103; Samsun, 75-6; Ireland 2000, 474-81; Köker 2008, 23.

*82. AE. 20.40 mm, 8.17 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DB104/7 Ay. Sol üstte, hilal-yıldız; altında, mon. ; sağda, mon. ; AMI-ΣOY

83. AE. 19.70 mm, 8.36 g, Ky. 11. Env. No. KK16-CT111/1 Ay. Üstteki ile aynı; AMI-ΣO[]

Ref. Waddington, Pont, s. 54, no. 30; Malloy, 31f.

*84. AE. 20.65 mm, 6.37 g, Ky. 12. Env. No. KK14-CJ114/2 Ay. Sol üstte, hilal-yıldız; altında, mon. ; sağ üstte, mon. ; AMI-Σ[]Y

Ref. Waddington, Pont, s. 54, no. 30; Malloy, 31i; SNG BM Black Sea, 1163-4; Kabadüz, 92; Samsun, 78-97; SNG XI, 681-2.

*85. AE. 20.00 mm, 7.21 g, Ky. 12. Env. No. KK10-DE103/22 Ay. Sol üstte, hilal-yıldız; altında, mon. ; sağ üstte, IB; altında, mon. ; AMI-ΣOY

86. AE. 20.00 mm, 8.57 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CR110/14 Ay. Sol üstte, hilal-yıldız; altında, mon. ; sağ üstte, I[B]; altında, mon. ; AMI-ΣOY

Ref. Waddington, Pont, s. 54, no. 31; SNG Cop. Bithynia, 154; Malloy, 32c; SNG BM Black Sea, 1159; Kabadüz, 72; Samsun, 132; SNG vol. XI, 678; Köker 2008, 25.

*87. AE. 20.80 mm, 7.86 g, Ky. 12. Env. No. KK14-CZ107/1 Ay. Sol üstte, hilal-yıldız; altında, mon. ; sağ üstte, IB; altında, mon. ; AMI-ΣOY

Ref. Waddington, Pont, s. 54, no. 31; Malloy, 32f; Kabadüz, 74; Samsun, 164-7; SNG vol. XI, 679; Ireland 2000, 517-8.

Belirsiz Monogram

- 88.** AE. 20.45 mm, 6.80 g, Ky. 11. Env. No. KK10-DC102/11 Ay. Mon. ?; AMI-ΣOY
- 89.** AE. 20.60 mm, 7.18 g, Ky. 12. Env. No. KK10-DD100/20 Ay. Sol üstte, hilal-yıldız; altında, mon. ?; sağ üstte, IB; altında, mon. ?; AMI-ΣO[]
- 90.** AE. 20.45 mm, 7.74 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DD104/24 Ay. Sol üstte, hilal-yıldız; altında, mon. ?; Sağ üstte, IB; AMI-ΣO[]
- 91.** AE. 19.90 mm, 8.40 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DD 105/14 Ay. Sol üstte, hilal-yıldız; altında, mon. ?; Sağ üstte, IB; AMI-ΣOY
- 92.** AE. 21.00 mm, 4.91 g, Ky. 12. Env. No. KK12-DH100/20 Ay. Sol üstte, hilal-yıldız; altında, mon. ?; sağ üstte IB; altında, mon. ?; []I-ΣOY
- 93.** AE. 21.00 mm, 6.48 g, Ky. 12. Env. No. KK12-DL98/1 Ay. Mon. ?; AMI-ΣO[]
- 94.** AE. 20.40 mm, 4.12 g, Ky. 12. Env. No. KK13-CJ113/6 Ay. Mon. ?; AMI-Σ[]
- 95.** AE. 22.30 mm, 5.09 g, Ky. 12. Env. No. KK13-CJ113/19 Ay. Mon. ?; AMI-Σ[]
- 96.** AE. 20.90 mm, 8.67 g, Ky. ?. Env. No. KK14-DB106/2 Öy. Silik. Ay. Sol üstte, hilal-yıldız; altında, mon. ; sağda ?; []I-ΣO[]
- 97.** AE. 20.60 mm, 7.32 g, Ky. 11. Env. No. KK16-CO110/74-5 Ay. Sol üstte, hilal-yıldız; altında, mon. ?; []-ΣO[]
- 98.** AE. 21.00 mm, 8.94 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CR110/25 Ay. Sol üstte, hilal-yıldız; altında, ; sağ üstte ? AMI-Σ[]
- 99.** AE. 21.20 mm, 8.11 g, Ky. 12. Kazı Env. No. KK16-CZ 107/8 Ay. Sol üstte, hilal-yıldız; sağda, IB; altında, mon. ?; AMI-ΣO[]
- 100.** AE. 19.25 mm, 8.64 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CZ107/13 Ay. sol üstte, hilal-yıldız; altında, mon. ?; AMI-Σ[]
- 101.** AE. 20.00 mm, 8.05 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CR111/61-10 Ay. sol üstte, hilal-yıldız?; altında, mon. ; sağ üstte, IB ?; AMI-ΣOY
- 102.** AE.19.80 mm, 7.36 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS111/16-19 Ay. mon. ?; AMI-ΣO[]

İÖ. 85-65

Öy. Perseus başı s; tepelikli, yanak koruyuculu ve çene altından bağlanan miğferli.

Ay. Pegasus sl, ayakta, sağ ayağını kaldırmış, su içiyor; solda ve altta, monogramlar; altta, AMİΣΟΥ

***103.** AE. 24.70 mm, 12.36 g, Ky. 12. Env. No. KK15-DB105/2 Ay. Solda, mon. ; altta, mon. ; AMİΣΟΥ

Ref. Waddington, Pont, s. 55, no. 32 (Pl. VII, fig. 25); Malloy, 33m; SNG BM Black Sea, 1217; Ireland 2000, 1201; Casey 2010, s. 21, no: 201-3.

***104.** AE. 24.30 mm, 11.30 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CO111/93-2 Ay. Solda, mon. ; altta, mon. ve ; AMİΣΟΥ

Ref. Waddington, Pont, s. 55, no. 32 (Pl. VII, fig. 26); cf. SNG v. Aul. Pontus, 62; Malloy, 33z.

Belirsiz Monogram

105. AE. 21.30 mm, 9.63 g, Ky. 12. Env. No. KK13-DN94/12 Ay. Altta, mon. ve mon. ?; AMİΣΟΥ

106. AE. 25 mm, 11.56 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CR109/96 Ay. Solda, ?; altta, ; AMİΣΟΥ

107. AE. 24.90 mm, 11.33 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CY109/13 Ay. Solda, mon. ?; altta, mon. ?; AMİΣΟ[]

Öy. Athena Parthenos başı s, Attika miğferli, miğferin üzerinde Pegasus süsü.

Ay. Perseus ayakta cepheden; sağ elinde harpa, sol elinde Medusa'nın başı; ayaklarının önünde, yerde, Medusa'nın başsız bedeni; sağ ve sol boşlukta, monogramlar veya mon. yok; AMI-ΣΟΥ

***108.** AE. 27.60 mm, 19.16 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DG99/35 Ay. AMI-ΣΟΥ

109. AE. 29.60 mm, 15.58 g, Ky. 12. Env. No. KK14-DB108/4 Ay. AMI-ΣΟ[]

Ref. Waddington, Pont, s. 51, no. 17; Malloy, 16a; Kabadüz, 127; Sivas, 1.

*110. AE. 29.70 mm, 18.23 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DD104/29 Ay. Solda, mon. AE ; AMI- Σ []

Ref. Waddington, Pont, s. 51, no. 17; Malloy, 16c; Kabadüz, 132; Samsun, 14-5; Ireland 2000, 537-41.

*111. AE. 28.20 mm, 17.21 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DG99/34 Ay. Solda, mon. Δ ; sağda, mon. ?; AMI- Σ O[]

Ref. cf. SNG BM Black Sea, 1175.

*112. AE. 29.00 mm, 17.65 g, Ky. 12. Env. No. KK10-DE103/21 Ay. Solda, mon. AE ; sağda, mon. AE ; AMI- Σ OY

113. AE. 29.30 mm, 17.43 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DG99/4 Ay. Üstteki ile aynı; AMI- Σ O[]

Ref. Waddington, Pont, s. 52, no. 17; Malloy, 16r; Sivas, 22-26; SNG Vol. XI, 686; Ireland 2000, 584-87.

*114. AE. 30.90 mm, 18.55 g, Ky. 11. Env. No. KK11-DE105/6 Ay. Solda, mon. AE ; Sağda, mon. AE ; AMI- Σ OY

115. AE. 27.20 mm, 18.21 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DG99/37 Ay. Üstteki ile aynı; AMI- Σ OY

Ref. Malloy, 16i; Ireland 2000, 582-3.

*116. AE. 29.90 mm, 18.18 g, Ky. 1. Env. No. KK11-DG99/33 Ay. Solda, mon. AE ; sağda, mon. AE ; AMI- Σ OY

Ref. Waddington, Pont, s. 51, no. 17; SNG v. Aul. Nachträge I, 6722; Malloy, 16s; Binbaşıoğlu, 2; Sivas, 11-15; Ireland 2000, 588-91; Köker 2008, 28.

117. AE. 28.00 mm, 17.04 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CM112/54 Ay. Solda, mon. AE ; sağda, mon. Σ ; AMI-[]

*118. AE. 27.40 mm, 16.43 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CZ109/4 Ay. Üstteki ile aynı; AMI- Σ OY

Ref. Waddington, Pont, s. 52, no. 17; SNG Cop. Bithynia, 137; Maloy, 16l; SNG BM Black Sea, 1166-8; Kabadüz, 128; Samsun, 17-9; Sivas, 2-4; SNG Vol. XI, 684; Ireland 2000, 528-36.

*119. AE. 28.00 mm, 18.90 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS112/44-3 Ay. Solda, mon. , sağda, mon. ; []MI-ΣOY

Ref. Waddington, Pont, s. 51, no. 17; Malloy, 16d; SNG BM Black Sea, 1173; Kabadüz, 129; Sivas, 16-8; Ireland 2000, 556-60.

Belirsiz Monogram

120. AE. 27.20 mm, 18.33 mm, Ky. 12. Env. No. KK15-CZ107/2 Ay. Solda, mon. ?; sağda, mon. ?; AMI-Σ[]

121. AE. 31.00 mm, 19.34 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS112/44-23 Ay. Solda, mon. ?; sağda, mon. ; []-ΣOY

Öy. Zeus başı s, defne çelenkli.

Ay. Şimşek demeti üzerinde kartal sl., başı s.; kanatları açık; solda, mon.; sağ üstte, bazen yıldız; altta, AMIΣOY

122. AE. 21.00 mm, 8.17 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DB104/10 Ay. Solda, mon. ; AMIΣOY

123. AE. 21.45 mm, 7.80 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DB104/13 Ay. Üstteki ile aynı; AMIΣOY

124. AE. 19.40 mm, 7.68 g, Ky. 1. Env. No. KK12-DI98/42 Ay. Üstteki ile aynı; AMIΣOY

125. AE. 21.00 mm, 6.77 g, Ky. 12. Env. No. KK13-CJ113/15 Ay. Üstteki ile aynı; AMIΣOY

*126. AE. 20.80 mm, 6.16 g, Ky. 12. Env. No. KK13-DJ98/1 Ay. Üstteki ile aynı; AMIΣOY

127. AE. 20.00 mm, 6.04 g, Ky. 12. Env. No. KK13-DN94/9 Ay. Üstteki ile aynı; []MIΣ[]

Ref. SNG Cop. Bithynia, 133; Malloy, 14b; Binbaşıoğlu, 285-88; SNG BM Black Sea, 1221-25; Kabadüz, 141; SNG Vol. XI, 705; Ireland 2000, 1210-17; Köker 2008, 60-1; Casey 2010, s. 22, no: 210.

128. AE. 20.00 mm, 8.89 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DG99/44 Ay. Solda, mon. ; AMIΣOY

129. AE. 22.00 mm, 5.91 g, Ky. 12. Env. No. KK12-DG100/11 Ay. Üstteki ile aynı; AMIΣO[]

130. AE. 20.65 mm, 6.44 g, Ky. 12. Env. No. KK12-DG100/16 Ay. Üstteki ile aynı; AMIΣOY

131. AE. 20.90 mm, 7.65 g, Ky. 12. Env. No. KK12-DJ98/14 Ay. Üstteki ile aynı; [A]MIS[]

132. AE. 20.20 mm, 7.01 g, Ky. 12. Env. No. KK12-DJ98/15 Ay. Üstteki ile aynı; AMISYOY

133. AE. 21.30 mm, 7.69 g, Ky. 12. Env. No. KK13-CJ113/18 Ay. Üstteki ile aynı; AMISO[]

134. AE. 21.60 mm, 5.53 g, Ky. 12. Env. No. KK14-CL113/18 Ay. Üstteki ile aynı; AMISYOY

135. AE. 19.50 mm, 7.14 g, Ky. 12. Env. No. KK14-CK113/4 Ay. Üstteki ile aynı; []MISO[]

136. AE. 20.00 mm, 8.26 g, Ky. 11. Env. No. KK16-CR110/87 Ay. Üstteki ile aynı; []MISYOY

137. AE. 20.30 mm, 7.72 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CV109/9 Ay. Üstteki ile aynı; AMISYOY

138. AE. 21.00 mm, 8.44 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CY109/12 Ay. Üstteki ile aynı; []ISYOY

***139.** AE. 20.00 mm, 8.66 g, Ky. 11. Env. No. KK17-CR111/61-3 Ay. Üstteki ile aynı; AMISYOY

140. AE. 20.40 mm, 8.34 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS112/44-11 Ay. Üstteki ile aynı; AMISO[]

Ref. Waddington, Pont, s. 51, no. 15 (Pl. VII, fig. 8); Malloy, 14f; SNG BM Black Sea, 1227-30; Kabadüz, 140; SNG Vol. XI, 706; Ireland 2000, 1219-30; Köker 2008, 62-3; Williams 2009, 8; Casey 2010, s. 22, no: 212-13a.

***141.** AE. 23.00 mm, 6.20 g, Ky. 12. Env. No. KK10-DD100/13 Ay. Sağ üstte, yıldız; solda, mon. ; AMISYOY

142. AE. 23.00 mm, 5.80 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DB104/11 Ay. Üstteki ile aynı; AMISYOY

Ref. SNG Cop. Bithynia, 135; Malloy, 15c; SNG BM Black Sea, 1231; SNG Vol. XI, 707.

***143.** AE. 20.70 mm, 8.53 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS112/44-38 Ay. Sağ üstte, yıldız; solda, mon. ; AMISYOY

Ref. Waddington, Pont, s. 51, no. 16 (Pl. VII, fig. 9); SNG Cop. Bithynia, 134; Malloy, 15b; SNG BM Black Sea, 1226; Kabadüz, 139.

Belirsiz Monogram

144. AE. 20.55 mm, 7.17 g, Ky. 12. Env. No. KK10-DD100/18 Ay. Solda, mon. ?; AMIΣ[OY]

145. AE. 20.00 mm, 8.36 g, Ky. 12. Env. No. KK10-DE103/30 Ay. Solda, mon. ?; [A]MIΣOY

146. AE. 21.00 mm, 8.60 g, Ky. 11. Env. No. KK11-DB104/14 Ay. Solda mon. ?; AMIΣO[Y]

147. AE. 19.20 mm, 3.39 g, Ky. ? Env. No. KK13-CJ113/7 Öy. Silik; Ay. Mon. ?; [AMI]-ΣOY

Öy. Dionysos başı s; sarmaşık çelenkli.

Ay. Thrysos, üzerinde çan ve kuşak; solda, mon. Σ; AMI-ΣOY

***148.** AE. 16.90 mm, 3.12 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CR111/61-11

Ref. Waddington, Pont, s. 53, no. 23; Malloy, 27g; SNG Vol. XI, 691; Ireland 2000, 1026.

Öy. Dionysos gibi betimlenmiş VI. Mithradates başı s.; sarmaşık çelenkli.

Ay. Cista Mystica, yanında panter patileri ve thrysos; sağ ve sol boşluklarda, monogramlar veya mon. yok; AMIΣOY

149. AE. 20.90 mm, 7.27 g, Ky. 11. Env. No. KK17-CR111/22 Ay. AMIΣO[]

150. AE. 21.90 mm, 7.42 g, Ky. 11. Env. No. KK17-CR111/61-13 Ay. AMIΣO[]

151. AE. 21.00 mm, 6.52 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS109/45 Ay. AMIΣ[]

***152.** AE. 21.10 mm, 8.12 g, Ky. 11. Env. No. KK17-CS111/16-5 Ay. AMIΣOY

153. AE. 22.50 mm, 8.26 g, Ky. 11. Env. No. KK17-CS111/16-6 Ay. AMIΣOY

154. AE. 20.40 mm, 8.30 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS111/16-13 Ay. AMIΣOY

Ref. Waddington, Pont, s. 53, no. 24 (Pl. VII, fig. 14); SNG Cop. Bithynia, 141; Malloy, 26a; Binbaşıoğlu, 295; SNG BM Black Sea, 1199-1200; Kabadüz, 117; SNG Vol. XI, 695; Ireland 2000, 1039-87; Köker 2008, 52; Casey 2010, s. 20, no. 176-9.

155. AE. 21.30 mm, 6.28 g, Ky. 12. Env. No. KK10-DD101/5 Ay. solda mon. ; AMIΣOY

156. AE. 20.40 mm, 6.07 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DH97/11 Ay. üstteki ile aynı; AMIΣOY

157. AE. 20.40 mm, 4.18 g, Ky. 12. Env. No. KK12-DG100/15 Ay. üstteki ile aynı; AMIΣOY

158. AE. 20.60 mm, 4.04 g, Ky. 12. Env. No. KK12-DG100/20 Ay. üstteki ile aynı; AMIΣO[]

***159.** AE. 21.90 mm, 7.07 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CP111/20 Ay. üstteki ile aynı; AMIΣO[]

160. AE. 23.00 mm, 8.00 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CR110/17 Ay. üstteki ile aynı; AMIΣOY

Ref. SNG Cop. Bithynia, 145; Malloy, 26c; SNG BM Black Sea, 1205-7; Kabadüz, 124; SNG Vol. XI, 698; Ireland 2000, 1127-57; Köker 2008, 56-8; Williams 2009, 7.

***161.** AE. 21.00 mm, 8.25 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS111/16-9 Ay. Solda, mon. ; AMIΣOY

Ref. SNG Cop. Bithynia, 146; SNG v. Aul. Pontus, 59; Malloy, 26b; SNG BM Black Sea, 1202-4; Kabadüz, 123; SNG Vol. XI, 697; Ireland 2000, 1102-26; Köker 2008, 54-5.

162. AE. 20.50 mm, 5.79 g, Ky. 12. Env. No. KK13-CK113/2 Ay. Solda, mon. ; sağ üstte, mon. ; AMI[ΣO]Y

163. AE. 22.30 mm, 8.59 g, Ky. 12. Env. No. KK15-CN111/K7-1 Ay. Üstteki ile aynı; AMIΣOY

164. AE. 20.25 mm, 8.19 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CR110/86 Ay. Üstteki ile aynı; []MIΣOY

***165.** AE. 21.90 mm, 7.78 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CR111/61-12 Ay. Üstteki ile aynı; AMIΣOY

Ref. Waddington, Pont, s. 53, no. 24(Pl. VII, fig. 16); SNG Cop. Bithynia, 143-4; SNG v. Aul. Pontus, 60; Malloy, 26g; SNG BM Black Sea, 1209; Kabadüz, 119; SNG Vol. XI, 699; Ireland 2000, 1163-87.

Belirsiz Monogram

166. AE. 22.00 mm, 7.10 g, Ky. 12. Env. No. KK10-DE99/2 Ay. Mon. ?; AMIΣO[]
167. AE. 22.00 mm, 4.10 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DH97/9 Ay. Mon. ?; []MIΣO[]
168. AE. 20.00 mm, 5.68 g, Ky. 11. Env. No. KK16-CM112/50 Ay. Mon. ?; []MIΣOY
169. AE. 19.40 mm, 7.33 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CO111/75 Ay. Mon. ?; []ΣOY
170. AE. 21.50 mm, 8.57 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CR110/29 Ay. Mon. ?; AMIΣO[]
171. AE. 22.00 mm, 7.82 g, Ky. 10. Env. No. KK17-CS109/29 Ay. Solda, mon. ?; AMIΣOY
172. AE. 21.40 mm, 6.77 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS111/16-8 Ay. Solda, mon. ?; AMIΣOY

Öy. Aigis, ortasında Medusa başı, cepheden.

Ay. Nike ayakta s, uzun khiton giyimli, omzunda palmiye dalı tutuyor; sağda, mon. ϕ ; ΣAMI-ΣO[HΣ]

*173. AE. 22.00 mm, 8.61 g, Ky. 11. Env. No. KK11-DG99/12

Ref. cf. Waddington, Pont, s. 57, no. 43 (Pl. VIII, fig. 1); Malloy, 48b.

Öy. Aigis, ortasında Medusa başı, cepheden (bazen $\frac{3}{4}$ profilden).

Ay. Nike ayakta s, uzun khiton giyimli, omzunda palmiye taşıyor; sağ ve sol boşlukta, monogramlar veya mon. yok; AMI-ΣOY

174. AE. 24.00 mm, 5.74 g, Ky. 1. Env. No. KK10-DF99/9 Ay. []MI-ΣOY
175. AE. 20.00 mm, 5.94 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DD105/8 Ay. []MI-Σ[]
176. AE. 22.30 mm, 7.65 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DG99/23 Ay. AMI-[]
177. AE. 21.00 mm, 6.41 g, Ky. 12. Env. No. KK12-DJ98/7 Ay. []MI-Σ[]
178. AE. 20.10 mm, 7.16 g, Ky. 12. Env. No. KK12-DJ98/13 Öy. $\frac{3}{4}$ s. Ay. []MI-ΣO[]
179. AE. 21.40 mm, 6.59 g, Ky. 12. Env. No. KK13-DN94/4 Ay. AMI-[]O[]
180. AE. 21.90 mm, 6.89 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CP110/80 Ay. []MI-Σ[]
181. AE. 20.60 mm, 4.69 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CR110/74 Ay. []MI-ΣO[]
182. AE. 23.00 mm, 6.61 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CV109/4 Ay. []MI-Σ[]
183. AE. 18.50 mm, 7.74 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CR110/6 Ay. []MI-Σ[]
184. AE. 21.50 mm, 6.25 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CR111/28 Ay. []-ΣOY

- *185. AE. 21.40 mm, 5.84 g, Ky. 11. Env. No. KK17-CR111/61-18 Ay. AMI-ΣOY
186. AE. 21.50 mm, 6.25 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS109/35 Ay. AMI-Σ[]
187. AE. 21.70 mm, 6.36 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS111/16-2 Ay. AMI-ΣOY
188. AE. 20.45 mm, 7.55 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS111/16-4 Ay. []MI-Σ[]
189. AE. 21.90 mm, 8.32 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS112/44-7 Öy. ¾ s. Ay. AMI-ΣOY
190. AE. 21.00 mm, 5.65 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS112/44-9 Ay. AMI-Σ[] (kalıp kaymış)
191. AE. 22.30 mm, 7.29 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS112/44-13 Ay. []-ΣOY
192. AE. 20.80 mm, 6.48 g, Ky. 1. Env. No. KK17-CS112/44-24 Ay. AMI-Σ[]
193. AE. 21.90 mm, 7.34 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS112/44-35 Ay. AMI-ΣO[]
194. AE. 23.30 mm, 6.80 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS112/44-36 Öy. ¾ s. Ay. []MI-Σ[]
- Ref.** Waddington, Pont, s. 57, no. 44; SNG Cop. Bithynia, 167; Malloy, 45a; Binbaşıoğlu, 4-44; Kabadüz, 1; Samsun, 172-84; Sivas, 34-50; Köker 2008, 30-5.
195. AE. 21.10 mm, 6.33 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DG99/25 Ay. Solda, mon. ; AMI-[]
196. AE. 22.10 mm, 6.50 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DG99/28 Ay. Üstteki ile aynı; AMI-ΣOY
- *197. AE. 21.50 mm, 6.12 g, Ky. 12. Env. No. KK15-CL111/5 Ay. Üstteki ile aynı; AMI-Σ[]
- Ref.** Malloy, 45d; Binbaşıoğlu, 52-64; Kabadüz, 46; Samsun, 208-10; Sivas, 447-455; SNG vol. XI, 683.
198. AE. 21.60 mm, 6.25 g, Ky. 12. Env. No. KK10-DE103/29 Ay. Solda, mon. ; AMI-Σ[]
- *199. AE. 21.50 mm, 7.62 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DG99/16 Öy. ¾ s. Ay. Üstteki ile aynı; AMI-Σ[]
200. AE. 22.20 mm, 6.56 g, Ky. 11. Env. No. KK12-DJ98/8 Ay. Üstteki ile aynı; AMI-Σ[]
201. AE. 22.40 mm, 5.83 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CV109/3 Ay. Üstteki ile aynı; AMI-[]
- Ref.** Weber, vol. III, 4771; Malloy, 45c; Binbaşıoğlu, 65-83; Kabadüz, 36; Samsun, 193-200; Sivas, 143-83.

202. AE. 22.00 mm, 7.10 g, Ky. 12. Env. No. KK13-DC106/5 Ay. Solda, mon. Σ ; AMI-[]

203. AE. 21.50 mm, 5.02 g, Ky. ?. Env. No. KK17-CS109/70 Öy. Medusa başı görünmüyor. Ay. Üstteki ile aynı ; AMI-[] (kırık)

***204.** AE. 21.50 mm, 7.78 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS111/16-18 Ay. Üstteki ile aynı; AMI-[]

Ref. Malloy, 45g; Binbaşıoğlu, 48-51; Kabadüz, 38; Sivas, 326-332.

***205.** AE. 20.00 mm, 5.62 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DH97/22 Ay. Solda, mon AE ; AMI- Σ []

206. AE. 19.70 mm, 6.52 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CR111/61-14 Ay. Üstteki ile aynı; AMI- Σ []

Ref. Kabadüz, 58; Sivas, 376

***207.** AE. 20.00 mm, 8.65 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS111/16-7 Öy. $\frac{3}{4}$ s. Ay. Solda, mon. Δ ; AMI- Σ []

Ref. Kabadüz, 40.

***208.** AE. 25 mm, 6.96 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS111/16-16 Öy. $\frac{3}{4}$ s. Ay. Solda, mon. Δ ; AMI-[]

Ref. Malloy, 45b; Kabadüz, 44; Sivas, 350-1; Ireland 2000, 895.

209. AE. 22.40 mm, 5.78 g, Ky. 12. Env. No. KK10-DE102/22 Ay. Sağda, mon. AE ; AMI- Σ OY

***210.** AE. 22.50 mm, 5.66 g, Ky. 12. Env. No. KK10-DF99/10 Ay. Üstteki ile aynı; []- Σ OY

211. AE. 22.00 mm, 7.10 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DB105/3 Öy. $\frac{3}{4}$ s. Ay. Üstteki ile aynı; []MI- Σ OY

212. AE. 22.90 mm, 6.29 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DD104/4 Öy. $\frac{3}{4}$ s. Ay. Üstteki ile aynı; []MI- Σ OY

213. AE. 21.80 mm, 6.75 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DG99/18 Öy. $\frac{3}{4}$ s. Ay. Üstteki ile aynı; []MI- Σ OY

214. AE. 21.50 mm, 6.65 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DG99/22 Öy. $\frac{3}{4}$ s. Ay. Üstteki ile aynı; []MI- Σ OY

215. AE. 20.70 mm, 7.38 g, Ky. 12. Env. No. KK11- DG99/24 Ay. Üstteki ile aynı; []I- Σ OY

216. AE. 21.80 mm, 5.87 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DG99/29 Öy. $\frac{3}{4}$ s. Ay. Üstteki ile aynı; []MI-ΣOY

217. AE. 21.60 mm, 6.09 g, Ky. 12. Env. No. KK12-DF102/2 Ay. Üstteki ile aynı; []-ΣOY

218. AE. 21.00 mm, 6.08 g, Ky. 12. Env. No. KK12-DI98/16 Ay. Üstteki ile aynı; []-ΣO[]

219. AE. 22 mm, 7.28 g, Ky. 12. Env. No. KK14-DA106/6 Ay. Üstteki ile aynı; []MI-ΣOY

220. AE. 23.70 mm, 6.10 g, Ky. 12?. Env. No. KK16-CV109/5 Ay. Üstteki ile aynı; AMI-ΣOY (çift baskı -ΣO)

221. AE. 21.80 mm, 7.14 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CY109/10 Ay. Üstteki ile aynı; []I-ΣOY

222. AE. 20.20 mm, 4.94 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CR111/21 Ay. Üstteki ile aynı; []I-ΣOY

223. AE. 21 mm, 7.31 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS112/44-2 Öy. $\frac{3}{4}$ s. Ay. Üstteki ile aynı; []MI-ΣO[]

224. AE. 22 mm, 7.31 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS112/44-27 Ay. Üstteki ile aynı; []-ΣOY

225. AE. 21.50 mm, 7.42 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS112/44-29 Öy. $\frac{3}{4}$ s. Ay. Sağda, mon. ; []MI-ΣOY

226. AE. 21.80 mm, 7.30 g, Ky. 1. Env. No. KK17-CS112/44-39 Ay. Üstteki ile aynı; []-ΣOY

227. AE. 21.30 mm, 6.62 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CT110/6 Ay. Üstteki ile aynı; []MI-ΣOY

Ref. Waddington, Pont, s. 57, no. 44 (Pl. VIII, fig. 2-3); Weber, vol. III, 4772; Malloy, 45d; Binbaşıoğlu, 123-61; Kabadüz, 32; Samsun, 211-31; Sivas, 184-287; Ireland 2000, 684-755; Köker 2008, 45-9.

228. AE. 19.70 mm, 6.14 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DG99/9 Ay. Sağda, mon. ; []I-ΣOY

229. AE. 21.00 mm, 6.84 g, Ky. 12. Env. No. KK12-DI98/35 Öy. $\frac{3}{4}$ s. Ay. Üstteki ile aynı; []-ΣOY

***230.** AE. 22.00 mm, 6.46 g, Ky. 12. Env. No. KK12-DJ99/9 Öy. $\frac{3}{4}$ s. Ay. Üstteki ile aynı; []I-ΣO[]

231. AE. 22.00 mm, 8.27 g, Ky. ? Env. No. KK12-DJ99/13 Ay. Üstteki ile aynı; []I-Σ[]

232. AE. 21.90 mm, 6.62 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS109/65 Öy. $\frac{3}{4}$ s. Ay. Üstteki ile aynı; []I-ΣO[]

Ref. Malloy, 45f; Binbaşıoğlu, 108-22; Kabadüz, 49; Samsun, 234-39; Sivas, 411-46.

233. AE. 22.90 mm, 6.36 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DG99/11 Ay. Sağda, mon. ;
[]MI-ΣO[]

***234.** AE. 22.00 mm, 6.89 g, Ky. 12. Env. No. KK12-DH99/4 Öy. ¾ s. Ay. Üstteki ile aynı;
[]MI-ΣOY

235. AE. 23.00 mm, 7.12 g, Ky. 12. Env. No. KK12-DI98/46 Ay. Üstteki ile aynı; []I-Σ[]

236. AE. 21.50 mm, 4.96 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CR109/28 Ay. Üstteki ile aynı;
[]MI-Σ[]

237. AE. 23.00 mm, 8.38 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CZ107/7 Öy. ¾ s. Ay. Üstteki ile aynı;
[]MI-ΣOY

Ref. Waddington, Pont, s. 57, no. 44; Malloy, 45e; Binbaşıoğlu, 93-6; Kabadüz, 50; Samsun, 232-3; Sivas, 497-506; Köker 2008, 43.

***238.** AE. 18.30 mm, 7.43 g, Ky. 12. Env. No. KK13-DN94/18 Ay. Sağda, mon. ;
[]MI-ΣOY

Ref. Hunterian, s. 220, no. 12; SNG Cop. Bithynia, 168; Malloy, 45b; Binbaşıoğlu, 97-107; Kabadüz, 43; Samsun, 185-92; Sivas, 352-74; Ireland 2000, 896-904.

239. AE. 21.90 mm, 7.38 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DG99/15 Ay. Solda, mon. ; sağda,
mon. ; []MI-ΣOY

***240.** AE. 21.65 mm, 6.93 g, Ky. 12. Env. No. KK14-DB106/4 Ay. Üstteki ile aynı;
AMI-ΣO[]

241. AE. 21.80 mm, 6.56 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CR110/2 Ay. Üstteki ile aynı; AMI-[]

242. AE. 22.00 mm, 7.50 g, Ky. 11. Env. No. KK17-CR111/61-7 Öy. ¾ s. Ay. Üstteki ile
aynı; []MI-ΣOY

243. AE. 22.25 mm, 6.96 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CR111/61-20 Ay. Üstteki ile aynı;
[]MI-ΣO[]

244. AE. 25.00 mm, 6.77 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS109/3 Ay. Üstteki ile aynı;
[]MI-ΣOY

245. AE. 21.60 mm, 7.60 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS112/44-40 Ay. Üstteki ile aynı;
AMI-Σ[]

Ref. Hunterian, s. 220, no. 15; Waddington, Pont, s. 57, no. 44; Malloy, 45j; Binbaşıoğlu, 209-48; SNG BM Black Sea, 1177-9; Kabadüz, 19; Samsun, 241-57; Sivas, 55-142; SNG XI, 689; Ireland 2000, 598-664; Köker 2008, 36-9.

246. AE. 21.40 mm, 5.51 g, Ky. 12. Env. No. KK13-DM93/1 Öy. $\frac{3}{4}$ s. Ay. Solda, mon. AE veya AE ; sağda, mon. E ; [A]MI-ΣOY

***247.** AE. 23.70 mm, 6.99 g, Ky. 11. Env. No. KK15-CL112/3 Ay. Üstteki ile aynı; []MI-ΣO[]

248. AE. 21 mm, 6.62 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CR111/61-9 Ay. Üstteki ile aynı; []MI-ΣOY

Ref. Waddington, Pont, s. 57, no. 44; SNG Cop. Bithynia, 172; SNG v. Aul. Nachträge I, 6726; Malloy, 45v; Binbaşıoğlu, 183-95; SNG BM Black Sea, 1190; Kabadüz, 17; Samsun, 280-8; Sivas, 457-96; SNG XI, 690; Ireland 2000, 846-8; Köker 2008, 42.

249. AE. 20.50 mm, 6.58 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CY108/15 Ay. Solda, mon. AE ; sağda, mon. AE ; AMI-Σ[]

***250.** AE. 20.20 mm, 7.65 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CR111/61-17 Ay. Üstteki ile aynı; AMI-Σ[]

Ref. Hunterian, s. 220, no. 14; Malloy, 45i; Binbaşıoğlu, 196-208; SNG BM Black Sea, 1188-9; Kabadüz, 10; Samsun, 258-65; Sivas, 389-410; SNG XI, 688; Köker 2008, 41.

251. AE. 21.30 mm, 6.93 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CY108/13 Ay. Solda, mon. E ; Sağda, mon. AE ; []MI-ΣO[]

***252.** AE. 21.40 mm, 7.55 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS112/44-15 Ay. Üstteki ile aynı; []MI-ΣO[]

Ref. Waddington, Pont, s. 57, no. 44; SNG Cop. Bithynia, 171; SNG v. Aul. Nachträge I, 6725; Binbaşıoğlu, 166-7; SNG BM Black Sea, 1180-2; Kabadüz, 7; Samsun, 277; Sivas, 311-25; Ireland 2000, 669-70; Köker 2008, 40.

***253.** AE. 22.00 mm, 8.30 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS111/16-1 Ay. Solda, mon. AE ; sağda, mon. AE ; AMI-ΣO[]

Ref. cf. Malloy, 45ab; Sivas, 522.

***254.** AE. 23.30 mm, 5.85 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS110/89 Ay. Solda, mon. ?; sağda, mon. AE ; []MI-ΣO[]

Ref. cf. Malloy, 45h; cf. Sivas, 516-9

Belirsiz Monogram

255. AE. 21.40 mm, 4.69 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DB105/1 Ay. Mon. ?; []MI-Σ[]
256. AE. 22.10 mm, 5.62 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DB105/2 Ay. Solda, mon. ?; AMI-Σ[]
257. AE. 21.00 mm, 8.39 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DC103/10 Ay. Solda, mon. ?; AMI-Σ[]
258. AE. 22.20 mm, 6.96 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DG99/13 Ay. Solda, mon. ?; AMI-Σ[]
259. AE. 24.00 mm, 6.00 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DG99/19 Ay. Sağda, mon. ?; AMI-ΣO[]
260. AE. 19.50 mm, 5.90 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DH97/27 Ay. Sağda, mon. ?; []I-ΣO[]
261. AE. 22.30 mm, 2.89 g, Ky. 12. Env. No. KK12-DL95/1 (delik) Ay. Solda, mon. ?; sağda, mon. \overline{AE} ; []-ΣOY
262. AE. 24.00 mm, 6.21 g, Ky. 12. Env. No. KK12-DL97/1 Ay. Sağda, mon. ?; []-ΣOY
263. AE. 22.60 mm, 6.21 g, Ky. 12. Env. No. KK13-CJ113/14 Ay. Solda, mon. ?; AMI-[]
264. AE. 21.00 mm, 5.25 g, Ky. 12. Env. No. KK13-DN93/5 Ay. Mon. ?; AMI-Σ[]
265. AE. 23.00 mm, 5.50 g, Ky. 12. Env. No. KK13-DN94/19 Ay. Mon. ?; AMI-[]
266. AE. 22.20 mm, 6.36 g, Ky. 12. Env. No. KK13-DO93/1 Ay. Sağda, mon. ?; AMI-Σ[]
267. AE. 21.60 mm, 6.25 g, Ky. 12. Env. No. KK14-CK113/22 Ay. Sağda, mon. ?; []-ΣOY
268. AE. 22 mm, 6.14 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CN111/22 Ay. Mon. ?; AMI-[]
269. AE. 21.10 mm, 7.08 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CR111/61-2 Ay. Solda, mon. ?; AMI-[]
270. AE. 22.80 mm, 6.06 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS111/2 Ay. Sağda, mon. ?; []-ΣO[]
271. AE. 20 mm, 6.99 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS112/44-5 Ay. Sağda, mon. ?; []-ΣO[]
272. AE. 20 mm, 6.33 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS112/44-12 Öy. $\frac{3}{4}$ s. Ay. Sağda, mon. ?; []-ΣO[]
273. AE. 22 mm, 6.62 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS112/44-16 Ay. Sağda, mon. ?; []I-ΣOY
274. AE. 22 mm, 5.99 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS112/44-28 Ay. Sağda, mon. ?; []-ΣO[]

Kabeira**İÖ. 100-85**

Öy. Genç Ares başı s; sorguçlu miğferli.

Ay. Kın içinde kılıç; KABH-PΩN

*275. AE. 24 mm, 7.67 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS111/16-14

Ref. Waddington, Pont, s. 86, no. 3 (Pl. XII, fig. 20); Ireland 2000, 1301.

İÖ. 85-65

Öy. Aigis, ortasında Medusa başı, cepheden.

Ay. Nike ayakta s, uzun khiton giyimli, omzunda palmye dalı taşıyor; [KA]BH-PΩN

*276. AE. 21.90 mm, 6.66 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CM112/62

Ref. SNG v. Aul. Nachträge I, 6757; Binbaşoğlu, 397-405; SNG BM Black Sea, 1243-4; Kabadüz, 164; Samsun, 318-9; Sivas, 575-86; SNG Vol. XI, 710; Köker 2008, 67.

Khabakta**İÖ. 85-65**

Öy. Aigis, üzerinde Gorgo başı, cepheden.

Ay. Nike ayakta s, uzun khiton giyimli; omzunda defne dalı tutuyor; sağ üstte, hilal-yıldız, altında, mon. $\overline{\text{A}}_V$; [XA]BA-KTΩN

*277. AE. 21.20 mm, 7.99 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DG99/43

Ref. SNG Cop. Bithynia, 207; SNG v. Aul. Nachträge I, 6753; Binbaşoğlu, 409; SNG BM Black Sea, 1255; Kabadüz, 152; Samsun, 323; Sivas, 588-90; Köker 2008, 68.

Komana**İÖ. 85-65**

Öy. Athena Parthenos başı s., Attika miğferli, miğferin üzerinde Pegasus süsü.

Ay. Perseus ayakta cepheden; sağ elinde harpa, sol elinde Medusa'nın başı; ayaklarının önünde, yerde, Medusa'nın başsız bedeni; solda, mon. $\overline{\text{A}}_P$; sağda, mon. $\overline{\text{A}}_E$; KOMA-NΩN

*278. AE. 29.00 mm, 16.46 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DG99/32

Ref. SNG v. Aul. Pontus, 124; SNG BM Black Sea, 1261.

Öy. Aigis, ortasında Medusa başı, cepheden (bazen $\frac{3}{4}$ sağa)

Ay. Nike ayakta s., uzun khtion giyimli; omzunda defne dalı taşıyor; sağ ve sol boşlukta, monogramlar; KOMA–NΩN

279. AE. 22.00 mm, 6.98 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DG99/39 Ay. Sağda, mon. ; []A–NΩN

***280.** AE. 22.10 mm, 6.42 g, Ky. 1. Env. No. KK17-CS111/16-12 Öy. $\frac{3}{4}$ s. Ay. Üstteki ile aynı; []A–NΩN

Ref. SNG v. Aul. Pontus, 123; Sivas, 611-20; Köker 2008, 69.

***281.** AE. 21.30 mm, 5.92 g, Ky. 1. Env. No. KK12-DG 100/19 Öy. $\frac{3}{4}$ s. Ay. Solda, mon. ; sağda, mon. ; []MA–NΩ[]

282. AE. 21.95 mm, 5.41 g, Ky. 2. Env. No. KK16-CO111/100 Ay. Üstteki ile aynı; []MA–NΩ[]

Ref. Hunterian, s. 223, no. 1; SNG Cop. Bithynia, 208-9; SNG v. Aul. Nachträge I, 6772-72a; Binbaşıoğlu, 383-95; SNG BM Black Sea, 1262; Kabadüz, 158; Samsun, 324-26; Sivas, 595-606; SNG Vol. XI, 715; Ireland 2000, 1257-85.

Pharnakeia

İÖ. 95-90

Öy. Zeus başı s., defne çelenkli

Ay. Şimşek demeti üzerinde kartal sl., başı s.; kanatları açık; solda, monogram; sağ üstte bazen, yıldız; ΦΑΡΝΑΚΕΙΑΣ

283. AE. 20.40 mm, 8.19 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DB104/12 Ay. Solda, mon. ; ΦΑΡΝΑΚΕΙΑΣ

***284.** AE. 20.00 mm, 6.94 g, Ky. 10. Env. No. KK11-DB104/15 Ay. Üstteki ile aynı; ΦΑΡΝΑΚΕΙΑΣ

285. AE. 20.00 mm, 6.15 g, Ky. 12. Env. No. KK12-DG101/2 Ay. Üstteki ile aynı; []ΑΡΝΑΚΕΙΑΣ

286. AE. 20.45 mm, 6.83 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CM112/52 Ay. Üstteki ile aynı; ΦΑΡΝΑΚΕΙ[]

287. AE. 20.70 mm, 5.43 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CM112/64 Ay. Üstteki ile aynı; ΦΑΡΝΑΚΕΙΑ[]

288. AE. 19.90 mm, 7.35 g, Ky. 11. Env. No. KK16-CR110/72 Ay. Üstteki ile aynı; ΦΑΡΝΑΚ[]

289. AE. 19.60 mm, 8.63 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CY109/8 Ay. Üstteki ile aynı; ΦΑΡΝΑΚ[]

Ref. Waddington, Pont, s. 99, no. 4 (Pl. XIV, fig. 18); Weber, vol. III, 4783; SNG Cop. Bithynia, 222-3; SNG v. Aul. Pontus, 132; SNG BM Black Sea, 1280-2; SNG XI, 724.

***290.** AE. 20.80 mm, 7.60 g, Ky. 11. Env. No. KK11-DB104/8 Ay. Solda, mon. ; sağ üstte, yıldız; ΦΑΡΝ[]ΑΣ

291. AE. 20.30 mm, 5.25 g, Ky. 12. Env. No. KK13-CJ114/34 Ay. Üstteki ile aynı; Φ[]ΑΚΕ[]Σ

292. AE. 22.30 mm, 7.06 g, Ky. 11. Env. No. KK14-DA106/14 Ay. Üstteki ile aynı; []ΑΡΝΑΚΕΙΑΣ

293. AE. 22.70 mm, 6.27 g, Ky. 11. Env. No. KK17-CR111/61-1 Ay. Üstteki ile aynı; ΦΑΡΝΑΚΕΙ[]

Ref. Waddington, Pont, s. 100, no. 5; SNG Cop. Bithynia, 224; SNG v. Aul. Pontus, 131; SNG BM Black Sea, 1278-9; SNG XI, 723.

Belirsiz Monogram

294. AE. 20.00 mm, 4.18 g, Ky. 12. Env. No. KK13-CI114/1 Ay. Solda, mon. ?; Φ[]ΝΑΚΕΙ[]

295. AE. 22.70 mm, 7.20 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CY109/11 Ay. Solda, mon. ?; ΦΑΡΝΑΚΕΙΑΣ

VI. Mithradates Eupator Dönemi Belirsiz Darphane

İÖ. 100-85

Öy. Zeus başı s, defne çelenkli

Ay. Şimşek demeti üzerinde kartal sl., başı s.; kanatları açık; lejant okunaksız.

***296.** AE. 25.85 mm, 18.09 g, Ky. 11. Env. No. KK16-CT111/2

Öy. Genç Ares başı s; sorguçlu miğferli.

Ay. Kın içinde kılıç; lejant okunaksız.

297. AE. 19.00 mm, 6.70 g, Ky. 12. Env. No. KK10-DE103/25

298. AE. 20.05 mm, 8.72 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DB104/3

- 299.** AE. 19.00 mm, 5.84 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DE103/4
300. AE. 19.60 mm, 4.88 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DI97/1
301. AE. 20.00 mm, 7.31 g, Ky. 12. Env. No. KK13-CJ114/23
302. AE. 20.20 mm, 7.46 g, Ky. 12. Env. No. KK13-CJ114/25
303. AE. 19.45 mm, 6.11 g, Ky. 12. Env. No. KK13-DN94/16
304. AE. 22.00 mm, 5.37 g, Ky. 12. Env. No. KK13-DN93/6 Ay. Sağ üstte IB
305. AE. 18.50 mm, 5.72 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CP111/52
306. AE. 19.00 mm, 6.15 g, Ky. 11. Env. No. KK16-CZ107/15
307. AE. 19.65 mm, 8.50 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CZ107/4
308. 19.00 mm, 5.82 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS109/11

İÖ. 85-65

Öy. Perseus başı s; tepelikli, yanak koruyuculu ve çene altından bağlanan miğferli.

Ay. Pegasus sl, ayakta, sağ ayağını kaldırmış, su içiyor; lejant okunaksız.

- 309.** AE. 22.00 mm, 8.67 g, Ky. 12. Env. No. KK10-DE102/6
310. AE. 23.60 mm, 9.80 g, Ky. 12. Env. No. KK14-CK113/24
311. AE. 22.10 mm, 9.23 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CO110/6
312. 23.65 mm, 12.72 g, Ky. ? Env. No. KK16-CO110/96 Öy. silik.

Öy. Athena Parthenos başı s, Attika miğferli, miğferin üzerinde Pegasus süsü.

Ay. Perseus ayakta cepheden; sağ elinde harpa, sol elinde Medusa'nın başı; ayaklarının önünde, yerde, Medusa'nın başsız bedeni; lejant okunaksız.

- 313.** AE. 32.00 mm, 13.96 g, Ky. 12 Env. No. KK13-CJ114/14 yarım.
314. AE. 29.80 mm, 16.87 g, Ky. 12. Env. No. KK14-DA107/2 Ay. Sağda Σ?
315. AE. 29.00 mm, 18.93 mm, Ky. 12. Env. No. KK15-CZ106/5
316. AE. 30.30 mm, 20.34 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CZ107/3
317. AE. 31.00 mm, 18.28 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CP111/10
318. AE. 29.00 mm, 17.94 g, Ky. 12 Env. No. KK17-CR110/15

Öy. Zeus başı s, defne çelenkli.

Ay. Şimşek demeti üzerinde kartal sl., başı s.; kanatları açık; lejant okunaksız.

319. AE. 21.40 mm, 6.62 g, Ky. 12?. Env. No. KK10-DD101/57

320. AE. 19.00 mm, 6.19 g, Ky. 11. Env. No. KK11-DC103/14

321. AE. 19.00 mm, 5.46 g, Ky. ?. Env. No. KK11-DH97/8 Ay. Silik.

322. AE. 19.50 mm, 5.54 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DH97/12

323. AE. 20.40 mm, 6.43 g, Ky. 12. Env. No. KK12-DH100/39

324. AE. 20.00 mm, 7.11 g, Ky. 12. Env. No. KK12-DH100/42

325. AE. 19.75 mm, 5.68 g, Ky. 12. Env. No. KK12-DJ99/12

326. AE. 20.40 mm, 5.71 g, Ky. 12. Env. No. KK12-DJ99/14

327. AE. 22.00 mm, 6.02 g, Ky. 12. Env. No. KK13-CJ113/28

328. AE. 20.25 mm, 8.78 g, Ky. 12. Env. No. KK14-CZ107/4 Ay. Solda, mon.

329. AE. 21.20 mm, 8.17 g, Ky. ?. Env. No. KK16-CY108/11 Ay. Silik.

330. AE. 19.70 mm, 8.66 g, Ky. 11. Env. No. KK17-CS111/16-3

Öy. Dionysos gibi betimlenmiş VI. Mithradates başı s.; sarmaşık çelenkli.

Ay. Cista Mystica, yanında panter patileri ve thrysos; lejant okunaksız.

331. AE. 21.65 mm, 4.91 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DH97/10

332. AE. 20.00 mm, 4.97 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DH97/26

333. AE. 21.60 mm, 4.40 g, Ky. 11. Env. No. KK16-CM112/63

Öy. Aigis, ortasında Medusa başı, cepheden.

Ay. Nike ayakta s, uzun khiton giyimli, omzunda palmiye dalı taşıyor; lejant okunaksız.

334. AE. 24.30 mm, 6.29 g, Ky. 12. Env. No. KK10-DC102/15

335. AE. 23.00 mm, 5.97 g, Ky. 12. Env. No. KK10-DD100/1

336. AE. 20.30 mm, 5.43 g, Ky. 12. Env. No. KK10-DE99/1

337. AE. 23.00 mm, 5.67 g, Ky. ? Env. No. KK10-DE102/24 Ay. Silik.

338. AE. 21.20 mm, 5.61 g, Ky. 12. Env. No. KK10-DF99/22

339. AE. 22.00 mm, 5.30 g, Ky. 2. Env. No. KK10-DF99/24

340. AE. 21.30 mm, 5.59 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DB104/5
341. AE. 19.65 mm, 7.25 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DC103/2
342. AE. 23.30 mm, 5.80 g, Ky. ? Env. No. KK11-DD104/28
343. AE. 19.90 mm, 6.40 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DD104/36
344. AE. 21.30 mm, 4.39 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DE105/5
345. AE. 20.00 mm, 7.08 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DG99/14
346. AE. 20.30 mm, 3.78 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DG99/17
347. AE. 23.00 mm, 6.83 g, Ky. ? Env. No. KK11-DG99/20
348. AE. 22.45 mm, 6.28 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DG99/26
349. AE. 23.00 mm, 6.32 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DG99/27 Ay. Sağda, mon. \AA
350. AE. 22.40 mm, 6.47 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DG99/30
351. AE. 21.10 mm, 7.49 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DG99/31 Ay. Sağda, mon. \AA
352. AE. 21.00 mm, 6.04 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DG99/40
353. AE. 22.00 mm, 4.28 g, Ky. ? Env. No. KK11-DG99/42
354. AE. 20.00 mm, 4.91 g, Ky. 12. Env. No. KK11-DH97/20
355. AE. 21.00 mm, 6.23 g, Ky. 12. Env. No. KK12-DH100/6
356. AE. 24.00 mm, 10.42 g, Ky. ?. Env. No. KK12-DH100/46
357. AE. 21.60 mm, 5.38 g, Ky. 12. Env. No. KK12-DH101/5
358. AE. 21.00 mm, 6.21 g, Ky. 12. Env. No. KK12-DI98/15
359. AE. 23.00 mm, 7.89 g, Ky. ? Env. No. KK12-DI98/38 Öy. Çift baskı. Ay. Çift baskı;
 Σ
360. AE. 21.00 mm, 5.71 g, Ky. 2. Env. No. KK12-DI98/43
361. AE. 20.50 mm, 7.13 g, Ky. 12. Env. No. KK12-DI98/47
362. AE. 19.20 mm, 3.51 g, Ky. 12. Env. No. KK12-DJ98/12
363. AE. 21.00 mm, 5.99 g, Ky. ?. Env. No. KK12-DJ98/16 Öy. Silik.
364. AE. 21.50 mm, 4.17 g, Ky. 12. Env. No. KK12-DJ99/10
365. AE. 23.00 mm, 4.77 g, Ky. 12. Env. No. KK12-DJ99/11
366. AE. 21.00 mm, 3.41 g, Ky. 12. Env. No. KK12-DJ99/15
367. AE. 23.50 mm, 5.87 g, Ky. 12. Env. No. KK12-DL96/2

368. AE. 21.00 mm, 6.80 g, Ky. ? Env. No. KK13-CJ114/5 Ay. Çift baskı; mon.
369. AE. 22.80 mm, 7.88 g, Ky. 12. Env. No. KK13-CJ113/29
370. AE. 23.00 mm, 5.33 g, Ky. 12. Env. No. KK13-CJ114/35
371. AE. 20.00 mm, 6.47 g, Ky. 1. Env. No. KK13-DN94/6 Ay. Sağda, mon.
372. AE. 23.60 mm, 5.68 g, Ky. 12. Env. No. KK14-CI114/1
373. AE. 22 mm, 7.86 g, Ky. ? Env. No. KK14-DA107/8 Öy. Silik.
374. AE. 20.50 mm, 5.23 g, Ky. 12. Env. No. KK14-DA106/12
375. AE. 22.10 mm, 8.83 g, Ky. ? Env. No. KK14-DA107/7 Öy. Silik.
376. AE. 21.40 mm, 4.05 g, Ky. ? Env. No. KK14-CK113/20 Ay. Silik.
377. AE. 21.50 mm, 5.14 g, Ky. 12. Env. No. KK14-DA107/3
378. AE. 22.50 mm, 7.07 g, Ky. ? Env. No. KK15-CL111/3
379. AE. 22.60 mm, 5.40 g, Ky. ? Env. No. KK15-CM111/2
380. AE. 23.10 mm, 6.42 g, Ky. 12. Env. No. KK15-CN112/4
381. AE. 24.40 mm, 6.76 g, Ky. ? Env. No. KK15-CZ107/8
382. AE. 22.00 mm, 6.74 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CO111/40
383. AE. 19.70 mm, 4.92 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CO111/92
384. AE. 22.55 mm, 6.15 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CR110/57
385. AE. 21.85 mm, 8.50 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CR109/77
386. AE. 20.20 mm, 6.15 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CO111/71
387. AE. 23.90 mm, 7.15 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CS108/6
388. AE. 20.80 mm, 7.73 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CR110/50
389. AE. 21.35 mm, 7.03 g, Ky. ?. Env. No. KK16-CR109/25 Ay. Silik.
390. AE. 22.40 mm, 7.56 g, Ky. ?. Env. No. KK16-CR110/18 Ay. Silik.
391. AE. 19.40 mm, 2.56 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CP111/33-1
392. AE. 19.20 mm, 3.57 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CP111/33-2
393. AE. 21.00 mm, 5.80 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CO110/74-6
394. AE. 20.00 mm, 4.07 g, Ky. 12. Env. No. KK16-CO110/74-8
395. AE. 22.90 mm, 5.18 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CR110/11
396. AE. 22.10 mm, 6.86 g, Ky. 11. Env. No. KK17-CS112/44-25

397. AE. 21.00 mm, 6.83 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS110/82
 398. AE. 24.50 mm, 7.76 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS112/44-34
 399. AE. 21.70 mm, 8.30 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS112/44-30
 400. AE. 23.50 mm, 7.95 g, Ky. ? Env. No. KK17-CS112/44-10 Öy. Silik.
 401. AE. 22 mm, 6.32 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS112/44-4
 402. AE. 21.70 mm, 6.75 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CR111/61-16
 403. AE. 19.80 mm, 5.67 g, Ky. 10. Env. No. KK17-CS112/44-37
 404. AE. 21.40 mm, 6.29 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CR110/13
 405. AE. 21.50 mm, 6.93 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CR111/61-19
 406. AE. 25.30 mm, 7.05 g, Ky. 12. Env. No. KK17-CS111/15 Ay. Solda, mon.;

Kappadokia Krallığı

I. Ariobarzanes Philoromaios (İÖ. 96-63)

23. Yıl (İÖ. 74)

Drahmi

Öy. I. Ariobarzanes başı s, diademli.

Ay. Athena ayakta sl., sol elinde mızrak ve kalkan; sağ elinde Nike, Nike çelenk tutuyor; sol boşlukta, mon. ; kesimde, ΚΓ; ΒΑΣΙΛΕΩΣ/ ΑΡΙΟΒΑΡΖΑΝΟ[Υ]/ ΦΙΛΩΜΑΙΟ[Υ]

*407. AR. 17.00 mm, 3.87 g, Ky. 1 Env. No. KK17-CR111/61-4

Ref. Simonette, 31a; SNG Finland Part II, 800; Tekin 2008, kat. no. 1.

Roma Cumhuriyet

Roma

M.Cipius (İÖ. 115-114)

Denarius

Öy. Tanrıça Roma başı s, miğferli; başının arkasında X; [C]IPI.M.F

Ay. Biga üzerinde Nike s.; altta, gemi pruvası; kesimde, ROMA

*408. AR. 17.00 mm, 3.80 g, Ky. 7. Env. No. KK16-CM112/45

Ref. RR1, 522; RRC, 289/1; RSC I, 30 no. 1

Tanımlanamayan Sikkeler

Öy. Silik.

Ay. Silik.

- 409.** AE. 20.00 mm, 5.61 g, Ky. ? Env. No. KK10-DC102/5
410. AE. 20.75 mm, 5.15 g, Ky. ? Env. No. KK10-DD100/23
411. AE. 22.50 mm, 5.67 g, Ky. ? Env. No. KK10-DD100/25
412. AE. 22.00 mm, 7.58 g, Ky. ? Env. No. KK10-DD101/58
413. AE. 22.00 mm, 8.74 g, Ky. ? Env. No. KK10-DE102/4
414. AE. 19.00 mm, 5.92 g, Ky. ? Env. No. KK11-DC104/4
415. AE. 19.00 mm, 4.73 g, Ky. ? Env. No. KK11-DD104/3
416. AE. 24.40 mm, 7.40 g, Ky. ? Env. No. KK11-DD104/5
417. AE. 20.50 mm, 4.12 g, Ky. ? Env. No. KK11-DE105/1
418. AE. 21.50 mm, 6.48 g, Ky. ? Env. No. KK11-DE105/4
419. AE. 21.20 mm, 8.20 g, Ky. ? Env. No. KK11-DE105/8
420. AE. 16.70 mm, 3.20 g, Ky. ? Env. No. KK11-DG98/6
421. AE. 22.80 mm, 9.52 g, Ky. ? Env. No. KK11-DH98/6
422. AE. 20.00 mm, 7.33 g, Ky. ? Env. No. KK12-DG102/2
423. AE. 20.30 mm, 9.15 g, Ky. ? Env. No. KK12-DH100/44
424. AE. 21.40 mm, 5.70 g, Ky. ? Env. No. KK12-DI100/1
425. AE. 20.30 mm, 6.08 g, Ky. ? Env. No. KK12-DI100/2
426. AE. 22.20 mm, 8.57 g, Ky. ? Env. No. KK12-DI100/3
427. AE. 24.00 mm, 6.70 g, Ky. ? Env. No. KK12-DI100/4
428. AE. 20.00 mm, 3.90 g, Ky. ? Env. No. KK12-DI100/5
429. AE. 22.00 mm, 7.48 g, Ky. ? Env. No. KK12-DJ98/9
430. AE. 22.60 mm, 5.40 g, Ky. ? Env. No. KK12-DJ99/2
431. AE. 21.20 mm, 6.16 g, Ky. ? Env. No. KK13-CI114/10
432. AE. 22.00 mm, 8.71 g, Ky. ? Env. No. KK13-CJ113/20
433. AE. 24.60 mm, 4.85 g, Ky. ? Env. No. KK13-CK113/1
434. AE. 22.00 mm, 3.90 g, Ky. ? Env. No. KK13-CK113/3

435. AE. 20.40 mm, 8.26 g, Ky. ? Env. No. KK13-DB106/5
436. AE. 20.50 mm, 3.67 g, Ky. ? Env. No. KK13-DC107/2
437. AE. 22.50 mm, 3.88 g, Ky. ? Env. No. KK13-DN93/4
438. AE. 21.70 mm, 5.54 g, Ky. ? Env. No. KK13-DN93/10
439. AE. 20.00 mm, 5.85 g, Ky. ? Env. No. KK13-DN94/2
440. AE. 22.00 mm, 6.81 g, Ky. ? Env. No. KK13-DN94/11
441. AE. 18.00 mm, 3.48 g, Ky. ? Env. No. KK13-DJ100/3
442. AE. 20 mm, 5.09 g, Ky. ? Env. No. KK14-CK113/6
443. AE. 23.60 mm, 7.83 g, Ky. ? Env. No. KK14-DA108/9
444. AE. 20 mm, 3.63 g, Ky. ? Env. No. KK14-CK114/3
445. AE. 21 mm, 6.04 g, Ky. ? Env. No. KK14-CK113/19
446. AE. 19.45 mm, 3.88 g, Ky. ? Env. No. KK14-CK113/7
447. AE. 19 mm, 5.74 g, Ky. ? Env. No. KK14-CK113/3
448. AE. 24.00 mm, 7.83 g, Ky. ? Env. No. KK15-DA106/12
449. AE. 22.50 mm, 6.61 g, Ky. ?. Env. No. KK16-CO111/93-1
450. AE. 21.90 mm, 6.15 g, Ky. ?. Env. No. KK16-CO110/74-1
451. AE. 23.65 mm, 7.41 g, Ky. ?. Env. No. KK16-CO110/74-2
452. AE. 21.25 mm, 6.48 g, Ky. ?. Env. No. KK16-CO110/74-4
453. AE. 22.50 mm, 5.79 g, Ky. ?. Env. No. KK16-CP110/46
454. AE. 20.70 mm, 7.82 g, Ky. ?. Env. No. KK16-CP111/43
455. AE. 20.90 mm, 7.96 g, Ky. ? Env. No. KK16-CR109/74
456. AE. 24.70 mm, 7.35 g, Ky. ? Env. No. KK17-CR110/12
457. AE. 20.50 mm, 3.37 g, Ky. ? Env. No. KK17-CR110/32
458. AE. 18.00 mm, 3.27 g, Ky. ? Env. No. KK17-CR111/38
459. AE. 18.40 mm, 5.52 g, Ky. ? Env. No. KK17-CS110/48
460. AE. 21.90 mm, 7.29 g, Ky. ? Env. No. KK17-CS111/16-22
461. AE. 21.90 mm, 6.86 g, Ky. ? Env. No. KK17-CS112/44-31

2.2. Değerlendirme

Kurul Kalesi'nde 2010-2017 yılları arasında gerçekleştirilen kazı sezonlarında, 4 adedi gümüş ve 457 adedi bronz olmak üzere toplam 461 adet sikke bulunmuştur. Tamamı Helenistik Dönem'e tarihlendirilen sikkelerin 408 adedinin teşhisi yapılabilmişken, 53 adedinin kondisyonlarının çok kötü olması nedeniyle teşhisi yapılamamıştır. Sikkeler içerisinde; Helenistik krallıklardan Makedonia Krallığı 1; Bithynia Krallığı 5; Kappadokia Krallığı 1; Pontos Krallığı 397; Phrygia Bölgesi kentlerinden Apameia 2, Pontos Bölgesi kentlerinden Amisos (İÖ. 3 yüzyıl) 1 ve Roma Cumhuriyet Dönemi 1 adet sikke ile temsil edilmektedir (**Çizelge 2.1.**).

Çizelge 2.1. 2010-2017 yılları Kurul Kalesi kazılarında bulunan sikkelerin yüz yıllarına göre kronolojik dağılımı

Dönem → Krallık/ Kent ↓	iö. 4. yy	iö. 3 yy	iö. 2. yy	iö. 2.-1. yy	iö. 1. yy	Toplam
Makedonia Krallığı, III. Aleksandros Dönemi	1					1
Amisos		1				1
Bithynia Krallığı, II. Prusias Dönemi			5			5
Apameia				2		2
Roma Cumhuriyet			1			1
Pontos Krallığı, VI. Mithradates Dönemi			2	67	328	397
Kappadokia Krallığı, I. Ariobarzanes Dönemi					1	1
Tanımlanamayan						53
TOPLAM						461

Sikkeler, Sunak Kayası, Rezervuar, İç Kale, Kapı Koridor ve Kuzey Teras alanlarında gerçekleştirilen kazılar sonucunda ele geçmiştir (Ek-2).

Kazılarda ele geçen en erken tarihli sikke İÖ. 4. yüzyıla tarihlendirilen Makedonia Krallığı sikkesidir. Sikkenin (**Kat. No: 1**). kondisyonu çok iyi olmasa da ön ve arka yüz tipi bize bu sikkenin III. Aleksandros (İÖ. 333-323) dönemine ait bir gümüş drahmi olduğu bilgisini vermektedir. Ön yüzünde başında aslan postu ile sağ profilden Herakles başı, arka yüzde ise Zeus tahtında oturur durumda, sağ elinde kartal, sol elinde asası ile sol profilden betimlenmiştir. Kalenin Kuzeydoğu Teras alanı ile İç Kale'nin bağlantısını sağlayan koridordan ele geçen sikkenin lejanti okunamayacak durumdadır ve darphanesi tespit edilememiştir. Ayrıca sikkenin ön ve arka yüzünde bulunan kesiklerin metalin kalitesini anlamak için bilinçli olarak yapıldığı düşünülmektedir (**bkz. Kat. No: 1**). Bu sikke DC105

açmasından ele geçmiş olup, aynı kontekstte 54 adet de VI. Mithradates sikkesi ele geçmiştir. III. Aleksandros sikkesinin tek örnek olması ve bulunduğu kontekstteki diğer arkeolojik buluntuların VI. Mithradates dönemine tarihlenmesi, bu sikke üzerinden Kurul Kalesi için bir yerleşim kronolojisi önermeyi mümkün kılmamaktadır. Sikkenin daha çok, madenî ve itibarî değerinden dolayı geç dönem tabakasında bulunduğu önerilebilir.

Katalogda yer alan diğer bir erken tarihli sikke (**Kat. No: 2**) ise İÖ. 3. yüzyıla tarihlendirilen Amisos darbı gümüş drahmidir. Pontos Bölgesi'nin en önemli kıyı kentlerinden biri olan Amisos, Samsun ilinin kent merkezinde aynı adı taşıyan körfezde bir kıyı şeridi olarak, *Halys* ve *Iris* (Yeşılırmak) Nehirleri'nin arasında, Pontos'un iç kısımlarıyla daha rahat ulaşımına sahip bir coğrafyada kurulmuştur. Kentin kuruluşu ile ilgili birçok farklı görüş antik yazarlar tarafından bildirilmektedir. Pseudo-Skymnos (917-920) Amisos'un Leukosyria ülkesinde yer aldığını ve Herakleia'dan dört yıl önce kurulan bir Phokaia kolonisi olduğunu belirtmiştir⁵⁵. Strabon ise, Amisos'tan Sinope'ye yaklaşık 900 *stadion* mesafede, önemli bir kent olarak bahsetmektedir. Strabon ayrıca *Theopompos*'tan alıntı yaparak kentin ilk defa Miletoslular, daha sonra Kappadokialı bir lider tarafından ve üçüncü defa da Athenokles ve Atinalılar tarafından kolonize edilerek, isminin *Peiraieos* olarak değiştirilmiş olduğunu bildirmektedir⁵⁶. Amisos, İÖ. 4. yüzyılın birinci yarısında Pers hâkimiyeti altına girmiştir⁵⁷. Perslere karşı doğu seferine çıkmış olan III. Aleksandros tarafından İÖ. 333 yılında özgürlüğüne kavuşturulmuştur ve böylece kent tekrar eski ismini almıştır⁵⁸. III. Aleksandros'un ölümünün ardından, Amisos'un da içinde olduğu bölge III. Aleksandros'un komutanlarından Eumenes'in yönettiği Kappadokia ve Paphlagonia-Pontos Satraplığı'na verilmiştir. Eumenes'in ölümünün ardından Kassandros, İÖ. 315'te Amisos'u kuşatmış; Antigonos, yeğeni Ptolemaios'u göndererek kenti ele geçirmiş ve satraplığı tekrar kurmuştur⁵⁹. Arrianus, Amisos'un İÖ. 3. yüzyılın ilk yarısında, Ariobarzanes'in (İÖ. 266/65-250) hükümdarlığı sırasında Pontos hâkimiyeti altına girdiğinden bahsetmektedir⁶⁰. İÖ. 1. yüzyılda, VI. Mithradates Eupator Amisos'u yeni yapılar, saraylar ve tapınaklarla süslemiş,

⁵⁵ Atasoy, a.g.e., 74; Kınacı, a.g.m., 202.

⁵⁶ Strabon, XII, 3, 14; Kentin Atinalılar tarafından kurulduğuna ilişkin ayrıca bkz. Arrianus, XV, 3.

⁵⁷ Kınacı, a.g.m., 203; Arslan, kentin İÖ. 380 yılında aynı Sinope'de olduğu gibi Pers komutan Datames'in kontrolü altına girmiş olabileceğine işaret etmektedir. (Arslan, a.g.e., 39, dp. 159); Malloy ise bu tarihi İÖ. 375 olarak göstermektedir (Malloy, A. G. (1970). *The Coinage of Amisos*. (First edition). U.S.A, 3).

⁵⁸ Kınacı, a.g.m., 203; Arslan, a.g.e., 39, dp. 159.

⁵⁹ Atasoy, a.g.e., 117.

⁶⁰ Arrianus, XV, 3; Atasoy ve Erciyas, kentin Pontos hâkimiyeti altına girdiği zamanın belli olmadığını, II. Mithradates (İÖ. 255-220) döneminde olabileceğini bildirmektedirler (Atasoy, a.g.e., 117; Erciyas, D. B. A. (2006). *Wealth, Aristocracy and Royal Propaganda Under the Hellenistic Kingdom of the Mithradatids in the Central Black Sea Region of Turkey*. Boston, 113).

ayrıca kentin sınırlarını genişletmiştir⁶¹. Kentin bronz sikke darbı ise VI. Mithradates döneminde başlamış ve bu dönem sikkelerinde kentin adı ΣΑΜΙΣΟΗΣ ya da ΑΜΙΣΟΥ şeklinde yazılmıştır⁶².

Amisos ilk gümüş sikkelerini İÖ. 4. yüzyılda darp etmeye başlamıştır⁶³. Ön yüzünde, başında sur motifli stephanos ile sol profilden betimlenmiş Nymphe başı ve arka yüzünde kalkan üzerinde cepheden betimlenmiş, kanatları açık bir baykuş bulunan sikkelerin üzerinde kentin adı ΠΕΙΡΑ olarak kısaltılarak yazılmıştır⁶⁴. Söz konusu sikkelerin üzerinde bulunan ikonografi Amisos'un İÖ. 5. yüzyılda Atina'nın *klerukhiasi* olduğu savını güçlendirmektedir⁶⁵. İÖ. 4. yüzyıl boyunca pers sisteminde basılan bu ilk sikkeler “stater, drahmi, tetraobol, triobol ve diobol” idiler. İÖ. 3. yüzyılda sikkeler rhodos sisteminde basılmaya başlanmıştır⁶⁶ ve İÖ. 3. yüzyılın ortalarına gelindiğinde ise ikonografisinde hiçbir değişiklik olmadan ön yüzünde bulunan Nymphe başı sağ profilden betimlenmeye başlanmış, *drahmi* ve *hemidrahmi* olarak darp edilmişlerdir⁶⁷.

Söz konusu erken dönem Amisos sikkesi 2010 yılında İç Kale'nin batı terasında bulunan İKB-M8'de yüzeye çok yakın bir alanda bulunmuştur. Ön yüzünde yer alan Nymphe sol profilden betimlenirken, arka yüzünde kalkanın üzerinde yer alan baykuş cepheden betimlenmiştir. Baykuşun kanatları altında bulunan ME-ΓΑ lejantı, magistratın ismini verirken, darphanenin adı sikke üzerinde yer almamaktadır (**Bkz: Kat. No: 2**). A. G. Malloy, 1970 yılında yayınladığı çalışmasında üzerinde Σ-KO/ME-ΓΑ lejantı bulunan Amisos sikkeleri ve varyasyonları için, I. Mithradates Ktistes'e atfettiği bir altın stateri⁶⁸ örnek göstererek, söz konusu monogramların bulunduğu sikkelerin I. Mithradates Ktistes (İÖ. 302-266) döneminde bastırıldığını ileri sürmektedir⁶⁹. Ancak A. G. Malloy'un I. Mithradates Ktistes'e atfettiği altın staterin tarihlendirilmesi tartışmaya açık bir konudur.

⁶¹ Strabon, VII, 3, 14; Appianos, Mithridateios, XI, 78.

⁶² Head, B. V. (1887). *Historia Numorum, A Manuel of Greek Numismatics*. Oxford, 424; Tekin, O. (1999). *Sivas Definesi VI. Mithradates Dönemi Pontos ve Paphlagonia Kentlerinin Bronz Sikkeleri, Sadberk Hanım Müzesi*. İstanbul, 115. Kazı sırasında ele geçen Amisos darplı bronz sikkeler, VI. Mithradates dönemi bronz sikkeleri içerisinde değerlendirilecektir.

⁶³ Head, a.g.e., 424; Malloy, a.g.e., 3.

⁶⁴ Waddington, W. H., Babelon, E., Reinach, T. (1904). *Recueil Général des Monnaies Grecques D'Asie Mineure Deuxime Fascicule I: Pont et Paphlagonie*. Paris, PL. VI, fig. 16-26; SNG IX, (1993). *Sylloge Nummorum Graecorum, England, The British Museum, Part I: The Black Sea*. London, PL. XL, 1053-1083.

⁶⁵ Erciyas, 2001, 145.

⁶⁶ Malloy, a.g.e., 3; SNG IX, a.g.e., PL. XLI.

⁶⁷ Malloy, a.g.e., 3.

⁶⁸ Waddington at all, a.g.e., PL. I, fig. 1. Söz konusu altın stater Ordu'da bulunmuştur.

⁶⁹ Malloy, a.g.e., 3.

Helenistik Dönem sikkeleri ile ilgili en kapsamlı çalışmanın sahibi O. Mørkholm, ölümünden sonra yayınlanan kitabında, Pontos kraliyet sikkelerinin darp edildiği zamanın belirsiz olduğunu ancak ilk sikkelerin II. Mithradates (İÖ. 255-220) dönemine atfedilmesi gerektiğini önermiştir⁷⁰. T. Reinach, 1904 yılında yayımlanan çalışmasında söz konusu III. Aleksandros sikkesi olan altın staterin dönemi ile ilgili kesin bir yargıya varmamış, I. Mithradates, II. Mithradates ya da III. Mithradates (İÖ. 220-185) dönemine ait olabileceğini belirtmiştir⁷¹. F. Callataÿ⁷² ise “The First Royal Coinages of Pontos (from Mithridates III to Mithridates V)” isimli makalesinde Pontos’un ilk kralî basımlarının III. Mithradates döneminde olduğunu ileri sürmektedir. Ayrıca söz konusu altın staterin üzerinde bulunan Σ–KO/ME–ΓA lejantıyla Amisos darplı gümüş sikkelerin de üzerinde bulunan aynı monogramları karşılaştırarak iki farklı sonuca ulaşmıştır. Ona göre buradan çıkarılabilecek ilk sonuç, kraliyet baskısının Pontos krallığının o dönemlerdeki başkenti olan Amaseia’da (Amasya) değil, Amisos’ta yapılmış olmasıdır. İkinci sonuç ise bu durumun Amisos’un sikke basımının özerkliğini gösteren bir kanıt olarak değerlendirilebileceği şeklindedir. Bu durumda, Pontos kralları Amisos’un sikke basımlarını tamamiyle kontrol altına almamış ya da en azından kendi kişisel ihtiyaçları için basım talep etmişlerdir. Amisos’tan talep edilen bu sikke darbının III. Mithradates’in yaklaşık İÖ. 220’de başarısızlıkla sonuçlanan Sinope’yi ele geçirme çabası sırasında, paralı askerlere ödenecek ücretlerden dolayı olabileceğini de önermiştir. Yukarıda belirtilen dört farklı görüşün tek ortak noktası, üzerinde Σ–KO/ME–ΓA lejantı ya da varyasyonları bulunan Amisos baskılı bu gümüş drahminin İÖ. 3. yüzyılda basılmış olduğudur.

İÖ. 2. yüzyıla tarihlenen sikke örnekleri Bithynia Krallığı’na aittir ve beş adet sikke ile temsil edilmektedir. II. Prusias dönemine (İÖ. 185-149) tarihlendirilen sikkelerden iki adedi Sunak Kayası’ndan, bir adedi İç Kale-Doğu Teras’ta yer alan İKD-M3’ten, bir adedi Kuzey Teras’ta bulunan kalenin ana giriş kapısının zemin seviyesinden, bir adedi ise Taş Yığma’dan ele geçmiştir. Bu sikkeler üzerinde iki farklı tip görülmektedir. Birinci tipin ön yüzünde kanatlı diademi ile sağ profilden Prusias başı, arka yüzünde ayakta ve çıplak olan Herakles sağ elinde gürz, sol elinde aslan postu ile sol profilden betimlenmiştir (**Bkz: Kat. No: 3-4**). İkinci tipin ön yüzünde, sağ profilden diademli Dionysos başı, arka yüzünde

⁷⁰ Mørkholm, O. (2000). *Erken Helenistik Çağ Sikkeleri: Büyük İskender’in Tahta Çıkışından Apameia Barışına Kadar* (Çev. O. Tekin). İstanbul: Homer Yayınları, 144.

⁷¹ Waddington at all, a.g.e., 9.

⁷² Callataÿ, F. (2009). *The First Royal Coinages of Pontos (from Mithridates III to Mithridates V)*, M. J. Høtje (Ed.). *Mithridates VI and The Pontic Kingdom*. Aarhus University Press, 80.

Kenthaur, elinde liri ile sağa doğru betimlenmiştir (**Bkz: Kat. No: 5-6-7**). Bronz olarak darp edilen bu sikkelerin arka yüzlerinde “ΒΑΣΙΛΕΩΣ / ΠΙΡΟΥΣΙΟΥ”⁷³ lejanti yer almaktadır.

Kurul Kalesi sikke buluntuları içerisinde özel bir yere sahip olan iki adet Apameia (Dinar) sikkesi bulunmaktadır. Strabon’un, Phrygia’nın en büyük iki kentinden birisi olarak bahsettiği Apameia Kybotos kenti⁷⁴ sikkesi Kuzey Teras’ta KT-M10 içerisinde, VI. Mithradates sikkeleri ile birlikte bulunmuştur. Antik yazarlar tarafından da sık sık bahsedilen kent, İÖ. 3. yüzyıldan önce Kelainai ismiyle anılır. Anadolu’nun önemli ticaret yollarının üzerinde kurulmuş olmasının yanı sıra bölgenin av alanlarına ve doğal güzelliklere sahip olması kentin önemini artırmıştır. Öyle ki Anadolu’nun Pers yönetimi altına girmesiyle, Kelainai’da satrapların ikamet ettiği bir yer haline gelmiştir. Herodotos, Kelainai sakinlerinden biri olan Atys oğlu Pythios’dan söz etmektedir. Lydialı Pythios, Yunanistan seferi sırasında kente uğrayan Kral Kreskses (İÖ. 486-465) ve Pers ordusunu misafir etmekle kalmamış, krala cömert yardımlarda bulunmuştur⁷⁵. Ksenophon’un aktardıklarına göre Kserkses, Salamis Savaşı yenilgisinden sonra (İÖ. 481/480) şehrin akropolisini ve Marsyas Nehri’nin (Suçukan) kaynaklarına yakın bir yere saray inşa ettirmiştir. Kyros’da Maindros’un (Menderes) kaynağında başka bir saray ve vahşi hayvanlarla dolu bir av bahçesi (*paradeisos*) yaptırmıştır⁷⁶. III. Aleksandros, İÖ. 333 yılında Kelainai’yi fethetmiş ve Antigonos’u Phrygia satrabı olarak burada bırakmıştır⁷⁷. Daha sonra Seleukos krallarından I. Antiokhos Soter (İÖ. 280-261) Kelainai sakinlerini, Marsyas ve Maindros’un birleştiği yere yakın bir bölgeye taşıyarak yeni bir kent kurmuş ve bu kente annesi Apama’nın onuruna *Apameia* adını vermiştir⁷⁸. Onu başka yerlerdeki Apameia şehirlerinden ayırabilmek için de kente “kutu” veya “sandık” anlamına gelen *Kybotos* ünvanı verilmiştir⁷⁹. Strabon, önemli bir ticaret merkezi haline dönüşen bu yeni kentten şu sözlerle bahsetmektedir: “*Apameia, Asia’nın büyük bir ticaret merkezidir, burada Asia’yı özel bir anlamda kullanıyorum ve bu kent Ephesos’tan sonra ikinci gelir; burası hem İtalya’dan hem de Hellas’tan gelen ticaret eşyasının genel ambarıdır.*”⁸⁰. Seleukosların, Magnesia Savaşı’nda (İÖ. 190) Romalılara yenilmesi sonucu İÖ. 188’de yapılan ve tarihe “Apameia

⁷³ Belirtilen lejant, sikkelerin üzerinde olması gereken lejanttır.

⁷⁴ Strabon, XII, 8, 13.

⁷⁵ Herodotos, VII, 27-29. Herodotos’un Pythios’tan bahsettiği satırlar, Kelainai kentindeki Lydia hâkimiyetini de göstermektedir.

⁷⁶ Ksenophon, I, 2, 7-9.

⁷⁷ Texier, C. (2002), *Küçük Asya Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi, II. Cilt* (Çev. A. Suat). Ankara: Enformasyon ve Dokümantasyon Merkezi, 397.

⁷⁸ Strabon, XII, 8, 15; Texier, a.g.e., 397.

⁷⁹ Texier, a.g.e., 397.

⁸⁰ Strabon, XII, 8, 15.

Barışı” olarak geçen antlaşmaya ev sahipliği yapan kent bu antlaşma ile Pergamon Krallığı’nın idaresi altına girmiştir⁸¹. İÖ. 133 yılında Pergamon Krallığı’nın III. Attalos’un vasiyetiyle Roma’ya bırakılması sonucu Apameia’da Roma’nın bir parçası olmuştur⁸². III. Attalos’un üvey kardeşi Aristonikos, krallığın vasiyet yoluyla Roma’ya bırakılmasına karşı çıkarak bir isyan başlatmıştır⁸³. Aristonikos İsyanı’nda Pontos Kralı V. Mithradates Euergetes (İÖ. 150-120) Roma’nın yanında yer almış ve isyanın bastırılmasındaki yardımlarından dolayı Phrygia bölgesi İÖ. 129 yılında M. Aquillius tarafından V. Mithradates’e verilmiştir. Kralın ölümünden sonra ise Phrygia Pontos Krallığı’ndan geri alınmış ve yaklaşık İÖ. 116 yılında Asia Eyaleti’ne bağlanmıştır⁸⁴. I. Mithradates Savaşı (İÖ. 89-85) sırasında Roma’nın Küçük Asia valisi Cassius, VI. Mithradates’in güçlü ordusunu durduramamış ve Apameia Kybotos’a çekilmiştir⁸⁵. Bu sıralarda bölgede deprem olmuş ve kentte büyük hasarlara yol açmıştır. Hem depreme uğrayan hem de Pontos ordusunun Apameia’ya yaklaşmakta olduğu haberini alan Cassius buradan ayrılarak Rhodos Adası’na sığınmıştır⁸⁶. İÖ. 88 yılında Phrygia’da ilerleyen VI. Mithradates, Apameia’yı kuşatmış, fakat kendisine boyun eğen kentin deprem sonucu harap olduğunu görünce tekrar imar edilmesi için 100 *talanton* bağışlamıştır⁸⁷.

Katalogda Apameia kentine⁸⁸ atfedilen iki sikke, kalenin ana giriş kapısının doğusunda ve mermer Kybele heykelinin bulunduğu nişin hemen arkasında yer alan KT-M10’da ele geçmiştir. Her iki sikke de bronz olup Athena/Kartal tipine örnek teşkil etmektedirler (**Bkz: Kat no. 8-9**). Sikkelerin kondisyonlarının kötü olması arka yüzlerinde yer alan lejantların okunmasını güçleştirmektedir. Buna karşın bir tanesinin magistratı tespit edilebilmiştir (**Kat. no. 8**). Bu sikkenin basımından sorumlu memurun

⁸¹ Magie, D. (2001). *Anadolu’da Romalılar 1, Attalos’un Vasiyeti* (Çev. N. Başgelen, Ö. Çarpar). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 40.

⁸² Magie, 2001, 68.

⁸³ Magie, D. (2007). *Anadolu’da Romalılar 4, MÖ. III. ve II. Yüzyıllarda Batı Anadolu* (Çev. N. Başgelen, Ö. Çarpar). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 62.

⁸⁴ Appianos, Mithradates, II, 11-12; Ergin, G. Y. (2009). *Anadolu’da Roma Hakimiyeti: İsyanlar, Tepkiler, Huzursuzluklar. Aisa Eyaleti’nin Kuruluşundan (MÖ. 129) Iustinianus Dönemi’nin Sonuna Kadar (MS. 565)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Eskiçağ Anabilim Dalı, 60, dp. 24.

⁸⁵ Appianos, Mithridateios, III, 19.

⁸⁶ Appianos, Mithridateios, IV, 24.

⁸⁷ Strabon, XII, 8, 18.

⁸⁸ Apameia ilk kez İÖ. 2. yüzyılda kistophori ve yarım kistophori olan sikkeler bastırmıştır. Kronolojik olarak üç gruba ayrılarak incelenen bu sikkelerden birinci gruba dâhil olanlar İÖ. 189-133 yılları arasına tarihlendirilirken, ikinci gruba ait sikkeler İÖ. 133 ve sonrasına tarihlendirilmektedir. Üçüncü grubu oluşturan sikkeler ise İÖ. 57-48 yılları arasında görev yapan proconsüllerin ismini taşıyan Pronconsular kistophoriler’dir (Head, B. V. (1906) *British Museum Catalogue of the Greek Coins of Phrygia*. London, xxxii-xxxiii). Apameia İÖ. 2. yüzyılda otonom bronz sikkeler darp etmeye başlamıştır (Head, 1887, 557). Bu bronz darplar İÖ. 133-48 yılları arasına tarihlendirilmektedir ve dört ayrı tipte basılmışlardır (Head, 1906, xxxiii; 74-75).

ANTIΦΩΝ ΜΕΝΕΚΛΕΟΥΣ olduğu anlaşılmaktadır. Bu magistratın görev yaptığı yıllar hakkında bilginin olmaması bu sikke için tam bir tarih vermemizi olanaksız kılmıştır. Dolayısıyla her iki sikke de geniş tarih aralığı ile İÖ. 133-48 yılları arasına tarihlendirilmektedir. Bu tarihler Kurul Kalesi yerleşim tarihi ile de uyumlu olmakla birlikte, kontekst malzemesi içerisinde İÖ. 85-65 aralığına tarihlendirilen VI. Mithradates sikkelerinin olması nedeniyle, Kurul Kalesi'nde bulunan Apameia sikkelerinin kullanım tarihi için de bu tarihler önerilebilir.

Kurul Kalesi'nde bulunan sikkelerin büyük bir çoğunluğunu (%86) Pontos Kralı VI. Mithradates Eupator Dionysos (İÖ. 120-63) dönemine ait bronz sikkeler oluşturmaktadır.

VI. Mithradates kendi adını taşıyan kraliyet sikkeleri olarak altın stater, gümüş drahmi ve tetradrahmiler bastırmıştır. Kraliyet sikkelerinin ön yüzünde kralın portresi arka yüzünde ise ya bir pegasus ya da bir geyik betimlenmiştir. Sikkeler sarmaşık yapraklarından oluşturulmuş bir çelenk ve üzüm salkımları ile çevrelenmektedir⁸⁹. Ayrıca kraliyet sikkelerinin üzerinde sikkenin basım yılı ve ayı da bulunmaktadır. VI. Mithradates döneminde iki farklı era kullanılmıştır. Bunlardan birincisi Pontos hanedanlığına dayanan ve İÖ. 297/6 yılının Ocak ayından başlayan Bithynia Erası'dır. ΒΣ (202= İÖ. 96/5) yılından ΑΑΣ (231= İÖ.67/6) yılına kadar Bithynia Erası ile basılmış tetradrahmiler olduğu bilinmektedir⁹⁰. Söz konusu dönemde kullanılan ikinci era ise Mithradates'in Asia'yı fethettiği İÖ. 88 yılına dayanan Pergamon Erası'dır. İÖ. 88 yılından (Α=1) Mithradates'in Sulla tarafından yenilgiye uğratıldığı İÖ. 85 yılına kadar (Δ= 4) Pergamon Erası'na dayanan altın stater ve tetradrahmiler basılmıştır⁹¹.

VI. Mithradates Eupator kendi adını taşıyan bronz sikke bastırmamıştır ancak hâkimiyeti altında bulunan Pontos ve Paphlagonia kentleri ile Bithynia kenti Dia'da (Akçakoca) bronz sikke basılmıştır⁹². Bu dönemde sikke basan kentlerin sayısında büyük bir artış yaşanmış, hatta Amaseia, Abonothaiklos (İnebolu), Kabeira (Niksar), Khabakta, Komana (Gümenek), Gaziura (Turhal), Laodikeia (Ladik) ve Tualara gibi kentler ilk defa

⁸⁹ Wroth, W. (1889). *British Museum Catalogue of the Greek Coins, Pontus, Paphlagonia, Bithynia and the Kingdom of Bosphorus*. London, xxiv; Price, M. J. (1968). Mithradates VI Eupator, Dionysos and the Coinages of the Black Sea. *The Numismatics Chronicle*, Seventh Series, Vol. 8, 1.

⁹⁰ Wroth, a.g.e., xxvi; Price, 1968, 1. Ayrıca, bu dönemde kullanılan takvim sistemi için bkz. Günaltay, Ş. (1987). *Yakın Şark IV, II. Bölüm Romalılar Zamanında Kapadokya, Pont ve Artaksiad Krallıkları* (İkinci baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu basımevi, 478.

⁹¹ Wroth, a.g.e., xxvi; Price, 1968: 1. VI. Mithradates Dönemi kraliyet sikkeleri ile ilgili ayrıca bilgi için bkz. Callataÿ, 2014.

⁹² Wroth, a.g.e., Tekin, 1999, 8.

sikke darp etmeye başlamıştır. Bu sikkelerin arka yüzünde kralın adı yerine, sikkeyi basan kentin adı bulunmaktadır⁹³. VI. Mithradates dönemi boyunca bronz sikke basan kentler; Pontos Bölgesi'nden Amaseia, Amisos, Kabeira, Khabakta, Komana, Gaziura, Laodikeia, Pharnakeia, Taulara ve Aimilion (?); Paphlagonia Bölgesi'nden Abonothekhios, Amastris (Amasra), Pimolisa (Osmanlık) ve Sinope; Bithynia Bölgesi'nden ise Dia'dır. Bu kentlerin bastıkları sikkeler hem tip hem de birim açısından ortak özellikler göstermektedir. Sikkeler üzerinde kullanılan tiplere bakıldığında ise Perseus ve Dionysos'a ilişkin figürlerin çokluğu dikkat çekicidir⁹⁴. VI. Mithradates soyunu, baba tarafından Pers İmparatorluğu'nun kurucuları Kyros ve Dareios'a; anne tarafından ise III. Aleksandros ve I. Seleukos Nikator'a dayandırıyor⁹⁵. Dolayısıyla Perslerin efsanevi atası olan Perseus'a ilişkin tipler hem kraliyet sikkelerinde hem de otonom bronz sikkelerde sıkça kullanılmıştır. Bronz sikkeler üzerinde en çok görülen tipler arasında Athena Parthenos/Perseus; Aigis/Nike; Perseus/Pegasus ve Genç erkek başı (Perseus?)/Cornucopia tipleri Perseus'un Medusa'nın başını kesmesi için gönderildiği mitoloji ile ilgilidir. Diğer yandan VI. Mithradates, Dionysos ismini kendisine *epitheon* olarak almıştır. Bu ismi alarak annesi tarafından dedesi olan Seleukos kralı VI. Antiokhos Epiphanes Dionysos'a atıfta bulunmuş olabilir⁹⁶. Bunun yanı sıra, Dinoyos doğu kökenli bir tanrı olmasına rağmen, Hellenler tarafından benimsenerek Olympia tanrıları arasında yer almaktadır. Bundan dolayı kral, Dionysos gibi kendisini de Hellenlere kabul ettirmek istemiş olabilir⁹⁷. Bu nedenle, özellikle Amisos sikkelerinde görülen Dionysos/thyrsos ve Mithradates'in Dionysos olarak betimlenmiş başı/cista mystica serisi dikkat çekicidir. Bunlardan başka Grek Pantheonu ile ilişkili Ares/kın içinde kılıç ve Zeus/Kartal tipleri de çoğu kent tarafından ve çok sayıda basılmıştır. Ares/kın içinde kılıç tipi Mithradates'in savaş politikasını yansıtırken, Roma'nın savaş tanrısı Mars'a karşılık seçilmiş olmalıdır. Bazı emisyonlarında ise Pontos Krallığı'nın arması olan hilal ve yıldız betimi kullanılmıştır⁹⁸.

VI. Mithradates döneminde birçok benzer tipin farklı darphaneler tarafından basılması, Mithradates'in hâkimiyeti altındaki bölgelerin genel kontrolünü sağlarken, özerk yapıları da güçlendirme politikası ile açıklanmaktadır⁹⁹. Bazı tipler Pontos ve Paphlagonia

⁹³ Erciyas, 2001: 177; Tekin, 1999, 9.

⁹⁴ Tekin, a.g.e., 9.

⁹⁵ Arslan, a.g.e., 123.

⁹⁶ Price, a.g.e., 4.

⁹⁷ Arslan, a.g.e., 126.

⁹⁸ Wroth, a.g.e., xvi; Erciyas, 2001., 181; Tekin, a.g.e., 9.

⁹⁹ Erciyas, a.g.e., 175; Price, a.g.e., 5.

bölgelerinin çoğu kenti tarafından basılmışken, bazıları bir veya iki kent tarafından basılmıştır¹⁰⁰. Dolayısıyla her tip VI. Mithradates'in üniter sikke politikası çerçevesinde basılmamıştır. O. Tekin, çalışmasında üniter sikke politikasına bağlı olarak basılan tipleri aşağıdaki şekilde sıralamaktadır:

1. Zeus/ kartal (O)
2. Zeus/ kartal (T)
3. Athena Parthenos/ Perseus
4. Aigis/ Nike
5. Ares/ kın içinde kılıç
6. Dionysos/ thrysos
7. Genç erkek başı (Perseus ?)/ cornucopia
8. Deri başlıklı erkek/ sadak

Bunların dışında yine birkaç kent tarafından basılan fakat daha az emisyonu sahip Perseus/ Pegasos ve Perseus/ harpa gibi tipler de vardır¹⁰¹.

VI. Mithradates döneminde Pontos ve Paphlagonia kentleri içinde en yoğun sikke darbını Amisos gerçekleştirmiştir. Bu durum Anadolu'da ele geçen definelere de açıkça görülmektedir¹⁰². Aynı zamanda Karadeniz'in kuzey kıyısındaki Bosphoros kentlerinde de Amisos sikkeleri sıkça ele geçmektedir¹⁰³. Amisos'un sikke basan diğer kentlere göre daha çeşitli serilerde ve çok miktarda sikke basması, kentin söz konusu dönemde hem kara hem de deniz ticaretinde etkin rol üstlenmesinden kaynaklı olmalıdır¹⁰⁴. En yoğun sikke basan kentler arasında Amisos'dan sonra Sinope ve Amastris gelmektedir¹⁰⁵.

¹⁰⁰ VI. Mithradates döneminde kullanılan başlıca tipler ve sikke basan kentler için bkz. Tekin, a.g.e., 9-11.

¹⁰¹ Tekin, a.g.e., 12.

¹⁰² Kabadüz Definesi'nde 1038 adet; Binbaşıoğlu Definesi'nde 295 adet; Samsun Definesi'nde 315 adet; Sivas Definesi'nde 573 adet Amisos sikkeleri bulunmaktadır (Göktürk, M. T. ve Cebesoy, S. (1994). Kabadüz Definesi. *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1993 Yıllığı*. s. 54-82; Amadry, M., Le Guen-Pollet, B., Özcan, B., Remy, B., (1991). Le Trésor de Bronze des Villes du Pont Frappées Sous Mithridate VI Eupator, B. Rémy (Ed.), *Pontica I, Recherches sur L'Histoire du pont dans L'Antiquité*. Varia Anatolica V, pp. 61-76; Travaglini, A. (1997). Samsun (Amisos), A. Travaglini (Ed.), *Museo di İzmir I. Ripostigli di Monete Greche*. Milano, p. 149-163; Tekin, 1999). İçerisinde VI. Mithradates dönemi sikkeleri bulunan diğer defineler için ayrıca bkz. Tekin, a.g.e., 80-85.

¹⁰³ Tekin, a.g.e., 11-12; Callataÿ, F. (2005). Coins and Archaeology: the (Mis)use of Mithridatic Coins for Chronological Purposes in the Bosphoran Area, V. F. Stolba and L. Hannestad (Eds.), *Chronologies of the Black Sea Area in the Period C. 400-100 BC*. Aarhus University Press, 129-131; Saprykin, S. J. (2007). The Unification of Pontos: The Bronze Coins of Mithridates VI Eupator as Evidence for Commerce in the Euxine, V. Gabrielsen and J. Lund (Eds.), *The Black Sea in Antiquity. Regional and Interregional Economic Exchanges*. Aarhus University Press, 201.

¹⁰⁴ Erciyas, a.g.e., 179; Saprykin, a.g.e., 201.

¹⁰⁵ Tekin, a.g.e., 11.

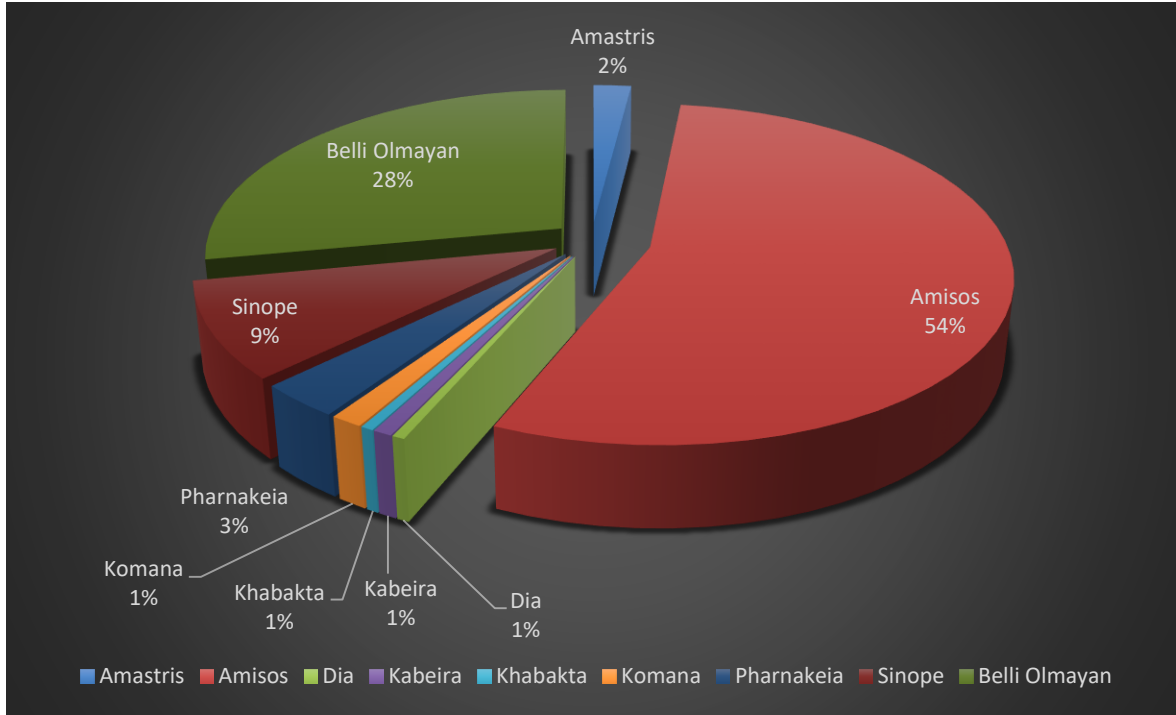
Pontos Krallığı'nın askerî ve siyasi yönden en hareketli yılları şüphesiz VI. Mithradates döneminde yaşanmıştır. Mithradates'in Roma'ya karşı yaptığı her sefer hazırlığının kraliyet sikkelerine olan yansıması, bu dönemde yoğun bir sikke üretiminin gerçekleştiğine işaret etmektedir¹⁰⁶. Bu yoğun sikke üretiminin Roma ile yapılan çok sayıdaki savaş sebebiyle artan askerî harcamalar ve dolayısıyla askerlere yapılan ödemelerle ilişkili olduğu öne sürülmektedir¹⁰⁷. Askerî ödemeler kraliyet sikkelerinden başka bronz sikkeler ile de gerçekleşmiş olmalıdır¹⁰⁸.

Kurul Kalesi'nde VI. Mithradates dönemine ait 397 adet bronz sikke ele geçmiştir. Bu sikkelerin 285 adedinin darphanesi ve tipi tespit edilebilmiş, geri kalan 112 adedinin ise düşük kondisyonlu olmalarından dolayı darphaneleri okunamamış ancak tipleri anlaşılabilmiştir. Sikkelerin basıldıkları darphanelere bakıldığında ilk sırada 218 adet örnekle Amisos bulunmaktadır. İkinci sırada 37 adet örnekle Sinope yer almaktadır. Diğer darphaneler ise buluntu çokluğuna göre sırasıyla Pharnakeia (13), Amastris (8), Komana (5), Kabeira (2), Khabakta (1) ve Dia (1)'dir (**Şekil. 2.1.**).

¹⁰⁶ Price, a.g.e., 4, tablo 1; Callataÿ, F. (2014). Revisiting a Numismatics Corpus: The Case of Eupator, Last King of Pontus, K. Dörtlük, O. Tekin ve R. B. Seyhan (Eds.), *Birinci Uluslararası Anadolu Para Tarihi ve Numismatik Kongresi 25-28 Şubat 2013, Bildiriler*. Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, grafik 2.

¹⁰⁷ Zograph, A. N. (1977). *Ancient Coinage Part II: The Ancient Coins of the Northern Black Sea Littoral*. Oxford, 298; Tekin, a.g.e: 13.

¹⁰⁸ Tekin, a.g.e., 14. Bronz sikkelerin askerî ödeme aracı olarak kullanılmasının yanında ticaretteki rolü için bkz. Saprykin, 2007.

Şekil 2.1. 2010-2017 yılları Kurul Kalesi kazılarında bulunan VI. Mithradates dönemi bronz sikkelerinin darphanelerine göre yüzdesel dağılımı

Katalogta temsil edilen VI. Mithradates dönemi bronz sikkeleri, çizelge 2.2.'de görüldüğü üzere on tip içermektedir. Bu tiplerden Artemis/Tripod tipi ve Dionysos/Cista tipi haricindekiler Mithradates'in üniter sikke politikası çerçevesinde basılan tiplerden oluşmaktadır.

Çizelge 2.2. 2010- 2017 yılları Kurul Kalesi kazılarında bulunan VI. Mithradates dönemi bronz sikkelerinin tiplerine ve darphanelerine göre sayısal dağılımı

Darphane → Tipler ↓	Amastris	Amisos	Dia	Kabeira	Khabakta	Komana	Pharnakeia	Sinope	Belli O.	Toplam
Artemis/Tripod (İÖ 125-100)		1						1		1
G. Erkek başı/Pileus (İÖ. 120-100)										1
Zeus/Kartal (O) (İÖ. 100-85)									1	1
Ares/Kın içinde kılıç (İÖ. 100-85)		46		1				7	12	66
Zeus/Kartal (T) (İÖ. 85-65)		26	1				13	7	12	59
Perseus/Pegasus (İÖ. 85-65)		5							4	9
Athena/Perseus (İÖ. 85-65)		14				1		3	6	24
Dionysos/Cista (İÖ. 85-65)		24							3	27
Dionysos/Thrysos (İÖ. 85-65)		1								1
Aigis/Nike (İÖ. 85-65)	8	101		1	1	4		19	74	208
Toplam	8	218	1	2	1	5	13	37	112	397

TİPLER

1. **Artemis başı/Tripod:** Ön yüzünde omzunda sadağı ile sağa dönük ve stephaneli Artemis başı; arka yüzünde tripod betimlenmiştir. Artemis/Tripod tipi¹⁰⁹ katalogda bir örnekle ve Amisos darphanesi tarafından temsil edilmektedir (**bkz. Kat. No. 56**). Darphanenin adı sikkenin arka yüzünde bulunan figürün iki yanına bölüştürülmüş olarak ve AMI-ΣΟΥY şeklinde yer almaktadır. Bu tipin bulunduğu sikkeler *tetrakhalkos* biriminde basılmıştır. Kurul Kalesi'nde bulunan VI. Mithradates dönemi bronz sikkeleri içerisinde en erken tarihli (İÖ. 125-100) olan bu sikke İç Kale'nin doğu yamacında bulunan İKD-M3'ün birinci mimari evresinde ele geçmiştir.
2. **Genç Erkek başı/Pileus ve cornucopia:** Ön yüzünde kanatlı başlığı ile sağa dönük Genç Erkek başı, arka yüzünde iki pileus arasında *cornucopia* yer almaktadır ve pileusların üzerinde birer tane yıldız bulunmaktadır. Bu tipin bulunduğu sikkeler *dikhalkos* biriminde basılmıştır. Genç Erkek başı/Pileus ve cornucopia tipi¹¹⁰ katalogda bir örnekle ve Sinope darphanesi ile temsil edilmektedir (**bkz. Kat. No. 19**). Darphanenin adı sikkenin arka yüzünde bulunan figürün iki yanına bölüştürülmüş olarak ve ΣΙΝΩ-ΠΗΣ şeklinde yer almaktadır. Kurul Kalesi'nde bulunan VI. Mithradates dönemi bronz sikkeleri içerisinde diğer bir erken tarihli (İÖ. 120-100) olan bu sikke de İç Kale'nin doğu yamacında bulunan İKD-M3'ün birinci mimari evresinde ele geçmiştir.
3. **Zeus başı/Kartal (O):** Ön yüzünde sağa dönük, defne çelenkli Zeus başı; arka yüzünde şimşek demeti üzerinde, başı sağa dönük, kanatları açık kartal betimlenmiştir. Bu tip hem *obolos* (25 mm.) hem de *tetrakhalkos* (15 mm.) biriminde darp edilmiştir. Katalogda *obolos* biriminde basılmış Zeus/Kartal tipi tek örnekle temsil edilmekte ve darphanesi arka yüz kondisyonunun düşük olmasından dolayı tespit edilememiştir (**bkz. Kat. No. 296**). Bu tipin on farklı kent tarafından basılmış olması, darphaneyi tahmin etmemizi güçleştirmektedir¹¹¹. İÖ. 100-85 yılları arasına tarihlenen sikke Kuzey Teras ile İç Kale'nin bağlantısını sağlayan Kapı Koridor'da bulunmuştur.

¹⁰⁹ Bu tipi Amisos ve Sinope kentleri basmıştır.

¹¹⁰ Bu tipi Amaseia, Amisos ve Sinope kentleri basmıştır.

¹¹¹ Bu tipi Amaseia, Amisos, Khabakta, Komana, Laodikeia, Taulara, Pimolisa, Sinope, Kabeira ve Gaizura kentleri basmıştır.

4. **Ares başı/Kın içinde kılıç:** Ön yüzünde sağa dönük, sorguçlu miğferi ile Ares başı; arka yüzünde kayışlı kını içinde kılıç betimlenmiştir. Bu tip *tetrakhalkos* biriminde darp edilmiştir. Ares/Kın içinde kılıç tipi¹¹² katalogda 66 adet sikke ile temsil edilmektedir. Aigis/Nike tipinden sonra Kurul Kalesi'nde en çok bu tipte basılan sikkeler ele geçmiştir. Darphanenin adı sikkenin arka yüzünde bulunan figürün iki yanına bölüştürülmüş olarak yer almaktadır. Amisos darphanesi tarafından bu tipte basılan 46 adet sikke bulunmaktadır. Darphanenin adı AMI-ΣΟΥY şeklinde yazılmaktadır. Amisos darphanelerine ait bazı emisyonlarda arka yüzde sadece tip ve lejant yer alırken (**bkz. Kat. No. 57-73**), bazı emisyonlarda arka yüzde çeşitli monogramlar, Pontos Krallığı'nın simgesi olan hilal ve yıldız, ayrıca IB harfleri bulunmaktadır (**bkz. Kat. No. 74-87**). Katalogda Sinope darphanesi tarafından bu tipte basılan 7 adet sikke bulunmaktadır. Darphanenin adı ΣΙΝΩ-ΠΗΣ şeklinde yazılmıştır. Sikkenin bazı emisyonlarında arka yüzde hiçbir monogram ya da işaret yer almazken (**bkz. Kat. No. 20-24**), bazılarında sol alt boşlukta monogram görülmektedir (**bkz. Kat. No. 25-26**). Katalogda bu tipte basılan ve Kabeira'ya ait sadece bir adet örnek bulunmaktadır (**bkz. Kat. No. 275**). Darphanenin adı KABH-PQN şeklinde yer almaktadır. Ares/Kın içinde kılıç tipinde basılan 12 adet sikkenin ise arka yüz kondisyonlarının kötü olmasından dolayı darphaneleri tespit edilememiştir (**bkz. Kat. No. 297-308**). İÖ. 100-85 yılları aralığına tarihlendirilen Ares/Kın içinde kılıç tipli sikkeler Kurul Kale'sinin tüm alanlarında, 1. ve 2. mimari evrelerde ele geçmiştir.
5. **Zeus başı/Kartal (T):** *Tetrakhalkos* biriminde basılmış Zeus/Kartal tipi¹¹³ katalogda 59 adet sikke ile temsil edilmektedir. Darphanenin adı sikkenin arka yüzünde, kartalın üstünde durduğu şimşek demetinin altında yer almaktadır. Bu tipte basılmış Amisos'a ait 26 adet örnek bulunmaktadır. Darphanenin adı AMIΣΟΥY şeklinde yazılmıştır. Bazı emisyonlarda arka yüzde sol boşlukta farklı monogramlar yer alırken (**bkz. Kat. No. 122-140**), bazılarında ise monogramlar ile birlikte sağ üstte yıldız da yer almaktadır (**bkz. Kat. No. 141-143**). Kurul Kalesi'nde Pharnakeia'ya ait ele geçen 13 sikkenin tamamı bu tipte basılmıştır. Darphanenin adı ΦΑΡΝΑΚΕΙΑΣ şeklinde yazılmıştır. Bazı emisyonlarında sol boşlukta 24 numaralı monogram yer alırken (**bkz. Kat. No. 283-289**), bazılarında ise bu monogram ile birlikte sağ üstte yıldız da bulunmaktadır (**bkz.**

¹¹² Bu tipi Amaseia, Amisos, Khabakta, Gaziura, Laodikeia, Taulara, Amastris, Pimolisa, Sinope ve Kabeira kentleri basmıştır.

¹¹³ Bu tipi Amisos, Pharnakeia, Amastris, Sinope, Abonoteikhos ve Dia kentleri basmıştır.

Kat. No. 290-293). Katalogda Sinope kentine ait bu tipte basılmış 7 adet sikke bulunmaktadır. Darphanenin adı ΣΙΝΩΠΙΗΣ şeklinde yazılmıştır. Bazı emisyonlarında sol boşlukta 32 numaralı monogram yer alırken (**bkz. Kat. No. 30-34**), bazılarında ise bu monogram ile birlikte sağ üstte yıldız da bulunmaktadır (**bkz. Kat. No. 35-36**). VI. Mithradates döneminde Bithynia bölgesinde sikke basan tek kent olan Dia katalogda sadece bu tipte ve bir adet örnekle temsil edilmektedir. Darphanenin adı ΔΙΑΣ şeklinde yazılmıştır. Sikkenin arka yüzünde sol boşlukta 33 numaralı monogram bulunmaktadır (**bkz. Kat. No. 10**). Zeus/Kartal tipinde basılan 12 adet sikkenin ise arka yüz kondisyonlarının kötü olmasından dolayı darphaneleri tespit edilememiştir (**bkz. Kat. No. 319-330**). Katalog numarası 328 olan sikkenin lejantının okunaksız olmasına rağmen üzerinde bulunan monogramdan (mon. 27) dolayı, diğer örneklerle karşılaştırıldığında Amisos kentine ait olabileceği düşünülmektedir. Zeus/Kartal tipinin tetrakhalkos birimde basılmış sikkeleri İÖ. 85-65 yılları arasına tarihlenmektedir. Bu tipe ait sikkeler Kurul Kalesi'nde Kaya Rezervuarı hariç tüm alanlarda ele geçmiştir.

6. Perseus başı/Pegasus: Ön yüzünde sağa dönük, grifon sorguçlu miğferi ile VI. Mithradates başı, Perseus gibi betimlenmiştir. Arka yüzünde sola dönük, ön ayaklarından birini havaya kaldırmış, ayakta su içerken betimlenmiş Pegasus yer almaktadır. Üzerinde bu tipin yer aldığı sikkeler *heksakhalkos* biriminde basılmıştır. VI. Mithradates'in Perseus olarak betimlendiği bu tip¹¹⁴ katalogda 9 adet sikke ile temsil edilmektedir. Bunlardan 5 adedi Amisos'a aitken 4 adedinin darphanesi tespit edilememiştir (**bkz. Kat. No. 309-312**). Darphanenin adı sikkenin arka yüzünde, Pegasus'un altında yer almaktadır ve ΑΜΙΣΟΥ şeklinde yazılmıştır. Bu tipin Amisos darphanelerinde arka yüzde sol boşlukta ve lejantın altında çeşitli monogramlar yer almaktadır (**bkz. Kat. No. 103-107**). İÖ. 85-65 yılları arasına tarihlenen Perseus/Pegasus tipindeki sikkeler de Kurul Kalesi'nde Kaya Rezervuarı hariç tüm alanlarda, 1. ve 2. mimari evrelerde ele geçmiştir.

7. Athena başı/Perseus: Ön yüzünde sağa dönük Attika miğferli Athena Parthenos (Pallas) başı betimlenmiştir. Miğferi bitkisel bezeme, pegasus ve dört at protomu ile süslüdür. Arka yüzünde ayakta, cepheden betimlenmiş, kısa khitonlu ve başında sivri külâhı ile Perseus betimlenmiştir. Perseus, sağ elinde harpa, sol elinde ise Medusa'nın kesik başını

¹¹⁴ Bu tipi Amisos, Khabakta ve Taulara kentleri basmıştır.

tutmaktadır. Ayaklarının önünde ise Medusa'nın cansız bedeni uzanmaktadır. Athena/Perseus tipi¹¹⁵ katalogda 24 adet sikke ile temsil edilmektedir. Sadece *obolos* biriminde basılan bu sikkelerde darphanenin adı sikkenin arka yüzünde bulunan figürün iki yanına bölüştürülmüş olarak yer almaktadır. Katalogda Amisos'a ait 14 adet örnek bulunmaktadır. Darphanenin adı AMI-ΣΟΥY şeklinde yazılmıştır. Bazı emisyonların arka yüzlerinde hiçbir monogram ya da işaret yer almazken (**bkz. Kat. No. 108-109**), bazılarında sağ ve sol boşluklarda çeşitli monogramlar yer almaktadır (**bkz. Kat. No. 110-121**). Katalogda Sinope kentine ait bu tipte basılmış 3 adet sikke bulunmaktadır. Arka yüzün monogramsız olarak basılan serilerinde darphanenin adı ΣΙΝΩ-ΠΙΗΣ şeklinde yazılırken (**bkz. Kat. No. 27-28**), arka yüzün sol boşluğunda 36 numaralı monogramın bulunduğu seride darphanenin adı ΣΙΝ-ΩΠΙΗΣ olarak yazılmıştır (**bkz. Kat. No. 29**). Katalogda Komana kentine ait bu tipte basılmış bir adet örnek bulunmaktadır. Darphanenin adı KOMA-NΩN olarak yazılmıştır. Arka yüzünde Perseus'un her iki yanında birer tane monogram bulunmaktadır (**bkz. Kat. No. 278**). Athena/Perseus tipinde basılmış 6 adet sikkenin ise arka yüzlerinin kondisyonlarının kötü olmasından dolayı darphaneleri tespit edilememiştir (**bkz. Kat. No. 313-318**). İÖ. 85-65 yılları arasına tarihlenen bu tipteki sikkeler Kurul Kalesi'nde İç Kale, Kuzey Teras ve Kapı Koridor alanlarında 1. ve 2. mimari evrelerde ele geçmiştir.

- 8. Dionysos başı/Cista Mystica:** Ön yüzünde sağa dönük, sarmaşık çelenkli VI. Mithradates başı Dionysos gibi betimlenmiştir. Arka yüzünde cista mystica, panter postu ve *thrysos* bulunmaktadır. *Tetrakhalkos* biriminde darp edilmiştir. VI. Mithradates'in Dionysos olarak betimlendiği bu seriler sadece Amisos ve Dia kentleri tarafından basılmıştır. Tekin'in, Mithradates'in üniter sikke politikası dışında tuttuğu bu tipin¹¹⁶ katalogda 27 adet örneği bulunmaktadır. Bunlardan 24 adedi Amisos kentine aittir. Darphanenin adı sikkenin arka yüzünde, sır sepetinin altında yer almaktadır ve AMIΣΟΥY şeklinde yazılmıştır. Bu tipin bazı emisyonlarında arka yüzünde hiçbir monogram veya işaret yer almaktadır¹¹⁷ (**bkz. Kat. No. 149-154**). Bazı emisyonlarda sadece sol boşlukta monogram yer alırken (**bkz. Kat. No. 155-161**); bazılarında hem solda hem de sağ üst boşlukta monogram bulunmaktadır (**bkz. Kat. No. 162-165**). 3 adet

¹¹⁵ Bu tipi Amisos, Kabeira, Khabakta, Komana, Pharnakeia, Taulara, Amastris, Sinope ve Dia kentleri basmıştır.

¹¹⁶ Tekin, a.g.e., 12.

¹¹⁷ Monogramsız örneklerin tamamı aynı mekândan (Taş Yığıma) ele geçmiştir.

sikkenin ise darphanesi tespit edilememiştir (**bkz. Kat. No. 331-333**). İÖ. 85-65 yılları arasına tarihlenen bu sikkeler Kurul Kalesi'nde İç Kale, Kuzey Teras ve Kapı Koridor alanlarında 1. ve 2. mimari evrelerde ele geçmiştir.

9. Dionysos başı/Thrysos: Ön yüzünde sarmaşık çelenkli sağa dönük Dionysos başı, arka yüzünde ise Dionysos'un atribütü olan *Thrysos* bulunmaktadır. *Tetrakhalkos* biriminde darp edilmiştir. Dionysos/Thrysos tipi¹¹⁸ ise katalogda sadece Amisos darphanesi tarafından ve tek bir örnekle temsil edilmektedir. Darphanenin adı sikkenin arka yüzünde bulunan figürün iki yanına bölüştürülmüş olarak ve AMI-ΣΟΥ şeklinde yazılmıştır. Sol alt boşlukta ise 9 numara ile gösterilen monogram bulunmaktadır (**bkz. Kat. No. 148**). İÖ. 85-65 yıllarına tarihlenen bu sikke Taş Yığma içerisinden ele geçmiştir.

10. Aigis/Nike: Ön yüzünde ortasında Medusa başının bulunduğu bir Aigis vardır. Medusa'nın başı bazen cepheden, bazen de $\frac{3}{4}$ sağ profilden betimlenmiştir. Baş çevresinde çatı kiremiti sistemi ile yerleştirilmiş iki ya da üç sıra yaprak biçimli pul vardır ve köşeleri fiyonklu şerit bordürle çevrelenmiştir. Arka yüzünde ayakta, sağa doğru ilerleyen ve omzunda palmiye dalı taşıyan Nike betimlenmiştir. Aigis/Nike tipi¹¹⁹ yalnızca *tetrakhalkos* (15 mm) biriminde basılmıştır. Pontos ve Paphlagonia kentleri tarafından yoğun olarak basılan bu tip katalogda da 208 adet ve 6 farklı darphane ile en fazla temsil edilen tip olmuştur. Darphanenin adı sikkenin arka yüzünde bulunan figürün iki yanına bölüştürülmüş olarak yer almaktadır. Bu tip ile temsil edilen darphaneler içinde sayıca en çok sikkeye sahip olanı 101 adet ile Amisos'tur. Kentin adı sadece bir sikkede ΣAMI-ΣΟΗΣ olarak karşımıza çıkarken (**bkz. Kat. No. 173**), diğerlerinde AMI-ΣΟΥ şeklinde yazılmıştır. Çok çeşitli emisyonlara sahip olan bu tipin bazı basımlarında arka yüzde hiçbir monogram ya da işaret bulunmamaktadır. (**bkz. Kat. No. 174-194**). Diğer emisyonlarda ise bazen sadece solda ya da sağda (**bkz. Kat. No. 195-238**), bazen de her iki yanda çeşitli monogramlar bulunmaktadır (**bkz. Kat. No. 239-254**). Katalogda Sinope'de basılan Aigis/Nike tipinde 13 adet sikke bulunmaktadır. Darphanenin adı ΣΙΝ-ΩΠΗΣ olarak yazılmıştır. Bazı emisyonlarda arka yüzde hiçbir monogram yer almazken (**bkz. Kat. No. 37-39**), bazılarında sadece sağda ya da sadece solda monogram bulunmaktadır (**bkz. Kat. No. 40-50**). Katalogda Amastris kenti sadece

¹¹⁸ Bu tipi Amisos, Kabeira, Khabakta, Komana, Sinope, Laodikeia, Amastris ve Dia kentleri basmıştır.

¹¹⁹ Bu tipi, Amisos, Kabeira, Khabakta, Komana, Laodikeia, Amastris ve Sinope kentleri basmıştır.

bu tipe ait 8 adet sikke ile temsil edilmektedir. Darphanenin adı AMAΣ–TPEΩΣ olarak yazılmıştır. Çoğu emisyonunda arka yüzde monogram yer almamaktadır (**bkz. Kat. No. 11-17**). Diğer bir emisyonunda ise solda 38 numara ile gösterilen monogram bulunmaktadır (**bkz. Kat. No. 18**). Katalogda Komana'ya ait bu tipte basılmış 4 adet sikke bulunmaktadır. Darphanenin adı KOMA–NΩN olarak yazılmıştır. Katalogda iki farklı emisyonunda basılmış örnekleri olan bu sikkelerin arka yüzünde ya sadece sağ tarafta monogram bulunmaktadır (**bkz. Kat. No. 279-280**) ya da her iki yanda monogram yer almaktadır (**bkz. Kat. No. 281-282**). Katalogda Kaberia'da basılmış bu tipte bir adet sikke bulunmaktadır. Darphanenin adı KABH–PΩN olarak yazılmıştır (**bkz. Kat. No. 276**). Khabakta kenti katalogda sadece bu tip ile ve bir adet örnekle temsil edilmektedir. Darphanenin adı [XA]BA–KTΩN şeklinde yazılmıştır. Sikkenin arka yüzünde sağ üstte hilal yer alırken sol tarafta mon. 16 bulunmaktadır (**bkz. Kat. No. 277**). Khabakta'nın Aigis/Nike tipini taşıyan sikkeleri ile Amisos'un Ares/Kın içinde kılıç tipli sikkelerinde hilal ve yıldız sembolünün bulunduğu emisyonlarında mon. 16'yı da görmekteyiz. Benzer durum Sivas Definesi'nde, Amisos ve Khabakta'nın Aigis/Nike'li sikkeleri için söz konusudur¹²⁰. Tekin'in de belirttiği gibi bu durum, bu sikkelerin belirli bir dönem ve otoritenin basımı olduğunu göstermektedir. Aigis/Nike sikkelerinde 74 adet sikkenin ise darphanesi tespit edilememiştir (**bkz. Kat. No. 334-406**). İÖ. 85-65 yıllarına tarihlenen Aigis/Nike tipli sikkeler Kurul Kalesi'nin tüm alanlarında, 1. ve 2. mimari evrelerde ele geçmiştir.

VI. Mithradates dönemi bronz sikkelerinin ilk kronolojik sınıflandırması Friedrich Imhoof-Blumer tarafından yapılmıştır¹²¹. Imhoof-Blumer çalışmasında VI. Mithradates dönemi Pontos ve Paphlagonia kentlerinin bronz sikkelerini yedi gruba ayırarak incelemiş ve tarihlendirmiştir¹²². Bu sınıflandırmaya göre katalogda temsil edilen sikkeler yukarıda belirtilen şekliyle, şöyle tarihlenmektedir: 1. *Artemis başı/tripod* tipi ikinci grup içinde gösterilmiş ve İÖ. 120-111 yıllarına tarihlenmiştir. 2. *Genç Erkek başı Pileus ve cornucopia* tipi birinci grup içinde gösterilmiş olup İÖ. 120-111 yıllarına tarihlenmiştir. 3. *Zeus başı/Kartal* tipinin *obolos* biriminde basılan sikkeleri üçüncü grup içinde gösterilmiş ve İÖ. 111-105 yılları arasına tarihlenmiştir. *Tetrakhalkos* birimindeki sikkeleri ise yedinci grup içinde gösterilerek İÖ. 80-70 yılları arasına tarihlenmiştir. 4. *Ares başı/kın içinde kılıç*; 6.

¹²⁰ Tekin, 1999, 75.

¹²¹ Imhoof-Blumer, F. (1912). Die Kupferprägungen de Mithradatischen Reiches und Andere Münzen des Pontos und Paphlagoniens. *Numismatics Zeitschrift XLV*, 169-192.

¹²² Imhoof-Blumer, a.g.e., 183.

Athena başı/Perseus ve 8. *Aigis/Nike* tipleri dördüncü grup içinde gösterilmiş ve İÖ. 105-90 yılları arasına tarihlenmiştir. 5. *Perseus başı/Pegasus* tipi altıncı grup içinde gösterilmiş, İÖ. 80-70 yılları arasına tarihlenmiştir. 7. *Dionysos başı/Cista-mystica* tipi ise beşinci grup içerisinde gösterilmiş olup İÖ. 90-80 yılları arasında tarihlendirilmiştir.

F. Blumer ayrıca, VI. Mithradates dönemi boyunca basılan bronz sikkelerin ağırlıklarında önemli bir dalgalanma ve azalma olmadığını belirterek onları birimlere ayırmıştır. Bu ayrıma göre birimlerin en büyüğü 20 gram olan *obolos*, 13 gram *heksahalkos*¹²³, 8 gram *tetrakhalkos*, 4 gram *dikhalkos* ve en küçüğü de 2 gram olan *khalkos*'tur¹²⁴.

VI. Mithradates döneminde darp edilen bronz sikkeler için çeşitli kronolojiler öne sürülmektedir. Son yıllarda yapılan çalışmalar bu konuda yeni fikirler ortaya koymaktadır. Ancak genel olarak kabul edilen tarihler SNG BM Black Sea¹²⁵ bandında yapılan tarihlendirmelerdir. Katalogda da referans olarak kullanılan SNG BM Black Sea bandında öne sürülen tarihlendirmeler kullanılmıştır. Buna göre yukarıda belirtilen tipler için önerilen tarihlendirmeler şu şekildedir: 1. *Artemis başı/tripod* tipi İÖ. 125-100 yılları arasına tarihlendirilmiştir. 2. *Genç Erkek başı/Pileus ve cornucopia* tipi İÖ. 120-100 yılları aralığına verilmiştir. 3. *Zeus başı/Kartal* tipinin *obolos* biriminde basılan sikkeleri İÖ. 100-85 yılları arasına, *tetrakhalkos* birimindeki sikkeleri ise İÖ. 85-65 yılları arasına tarihlendirilmiştir. 4. *Ares başı/kın içinde kılıç* tipi İÖ. 100-85 aralığına tarihlendirilirken; 5. *Perseus başı/Pegasus* tipi; 6. *Athena başı/Perseus*; 7. *Dionysos başı/Cista-mystica* tipi ve 8. *Aigis/Nike* tipleri İÖ. 85-65 yılları arasına tarihlendirilmiştir.

François de Callatay'ın çalışmasında¹²⁶ ise farklı bir sınıflandırma ve kronoloji önerilmektedir. Callatay, VI. Mithradates dönemi Pontos ve Paphlagonia kentlerinin bronz sikkelerini dört gruba ayırarak incelemiş ve I. Mithradates savaşının İÖ. 85 yılında imzalan Dardanos Barışı ile sona ermesiyle bronz sikke basımının durduğunu ileri sürmektedir. Bu sınıflandırmaya göre yukarıda belirtilen tipler için önerilen tarihlendirmeler şu şekildedir: 1. *Artemis başı/tripod* tipi ve 2. *Genç Erkek başı/Pileus ve cornucopia* tipleri için İÖ. 110-100

¹²³ İstisna olan bu birim yaklaşık olarak 13 gram olan ve Blumer'in V. Grup içinde gösterdiği Perseus/ Pegasus tipinin ağırlığıdır. Blumer, muhtemelen ağırlığı azaltılmış obolos yerine bu birimde sikke basıldığını bildirmektedir.

¹²⁴ Imhoof-Blumer, a.g.e., 184.

¹²⁵ SNG IX, a.g.e.

¹²⁶ Callatay, F. (2007), La Révision de la Chronologie des Bronzes Mithridate Eupator et ses Conséquences sur la Datation de Monnayages et des Sites du Bosphore Cimerien, A. Bresson, A. Ivantchik et J.-L. Ferrary (Eds.), *Une Koiné Pontique Cités Grecques, Sociétés Indigènes et Empires Mondiaux sur le Littoral Nord de la mer Noire (VII s.a. C.-III s.p.C.)*. Bordeaux, pp, 271-282.

yılları arası önerilmektedir; 5. *Perseus başı/Pegasus* tipi ve 7. *Dionysos başı/Cista-mystica* tipleri için İÖ. 100-95 yılları arası önerilirken; 3. *Zeus başı/Kartal* tipinin her iki birimi ve 4. *Ares başı/kın içinde kılıç* tipleri için İÖ. 95-90 yılları arası; 6. *Athena başı/Perseus* ve 8. *Aigis/Nike* tipleri için ise İÖ. 90-85 yılları arası önerilmektedir.

Kappadokia Krallığı katalogda, I. Ariobarzanes (İÖ. 96-63) dönemine ait bir adet drahmi ile temsil edilmektedir. *Philoromaios* (=Roma'yı seven) lakabıyla bilinen I. Ariobarzanes iktidarının 32. yılına kadar üzerinde tarihler taşıyan drahmiler bastırmıştır. Aradaki bazı tarihi boşluklar, iktidarında yaşanan kesintilerin olduğu yıllarla ilişkilidir¹²⁷. Taş yığma içerisinden, adak sikkesi olarak ele geçen bu gümüş sikkenin ön yüzünde kralın diademli başı sağ profilden betimlenirken, arka yüzünde Athena, sol elinde mızrak ve kalkana dayandığı halde, sağ elinde çelenk taşıyan Nike ile ayakta betimlenmiştir. Sikkenin arka yüzünde ΒΑΣΙΛΕΥΣ/ΑΠΙΟΒΑΡΖΑΝΟ[Υ]/ΦΙΛΩΜΑΙΟ[Υ] lejantı yer almaktadır. Arka yüzde kesimde okunan ΚΓ harfleri bu sikkenin kralın iktidarının 23. yılında basıldığını göstermektedir (**Bkz. Kat. No. 407**). Sikkenin basım tarihi olarak karşımıza çıkan İÖ. 74 yılı, ele geçtiği kontekstin değerlendirilmesinde bir *terminus ante quem* olması açısından önemlidir.

Kurul Kalesi'nde bulunan sikkeler arasında tarihsel anlamda önemli sayılabilecek bir diğer buluntu Roma Cumhuriyet Dönemi'ne ait *denarius*'tur. Ön yüzünde sağ profilden betimlenen tanrıça Roma'nın miğferli başı; başının arkasında X, sağ tarafta ise [C]IPI.M.F lejantı okunmaktadır. Arka yüzünde ise biga üzerinde Nike sağa doğru görülürken, altında gemi pruvası vardır; kesimde ise ROMA lejantı okunmaktadır (**Bkz. Kat. No: 408**). Kondisyonu oldukça iyi durumda olan, Roma darbu bu denarius, MÖ. 115 ya da 114 yılında konsüllük yapmış Marcus Cipiüs'a aittir. Bu sikke, bulunduğu mekânın (KT-M3) zemininden ele geçmesi sebebi ile söz konusu mekânın ilk kullanım evresinin tarihini de vermektedir. Söz konusu tarihler VI. Mithradates döneminin başlarına tarihlenmekte olup, kayalık alanının çeşitli mimari düzenlemeler ile kaleye dönüştürüldüğü tarihlerin de bu aşamadan sonra olabileceğine işaret etmektedir. Ayrıca Roma Cumhuriyet denariusunun bir

¹²⁷ Simonetta, B. 1977. *The Coins of the Cappadocian Kings I Typos II*, Friborg, pp. 39; ayrıca bkz. Tekin, O. 2008. A Small Hoard of Drachms of Ariobarzanes I and II from Tire Museum. *Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu'na 65. Yaş Armağanı, Euergetes II. Cilt.* Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, 1138. Ariobarzanes I ve VI. Mithradates arasında yaşanan siyasi olaylar için ayrıca bkz: Günaltay, a.g.e., 270-276; Arslan, a.g.e., 101-492.

kazı konteksinde ele geçiyor olması, bu sikkelerin Anadolu'daki olası dolaşımı açısından da oldukça önemlidir¹²⁸.

Katalogda teşhisi yapılamayan 53 adet sikke bulunmaktadır. Kondisyonu oldukça bozuk olan bu sikkelerin ön ve arka yüz tipleri belirsiz, lejantları ise okunaksızdır (**bkz. Kat. No. 409-461**).

¹²⁸ Roma Cumhuriyet *denarius*larının Anadolu'daki dolaşımı ile ilgili değerlendirme ve ayrıntılı bilgi için bkz. Köker, H. (2017). Komama Gümüş Sikkeleri. *Olba XXV*, 227-239; Tek, A. T. (2017). Roman Republican Coinage in Turkey and Its Influence on the Coinages of Lycia, Pisidia, and Pamphylia, N. Badoud and R. Ashton (Eds.), *Graecia Capta? Roman Influence ob Coinage and Its Circulation in the Aegean Basin in the Second and First Centuries BC*.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KURUL KALESİ SİKKE BULUNTULARININ MİMARİ KONTEKSLER İLE İLİŞKİSİ

Kurul Kalesi 2010-2017 yılları arasında ele geçen sikkelerin buldukları mekânlara göre dağılımı¹²⁹ (**bkz. Çizelge 3.1.**), kaledeki mimari evrelerin tarihlendirilmesi açısından önemlidir. Mimari açıdan iki farklı evre tespit edilmiş olup, sikkeler için önerilen darp tarihleri açısından da VI. Mithradates dönemi içerisinde iki farklı dönem öne çıkmaktadır. Bu kapsamda VI. Mithradates dönemine tarihlenen toplam 393 adet sikkenin, İÖ. 85 yılı öncesi basımları 69 adet (% 17,4), İÖ. 85 sonrası basımları ise 324 (% 82,6) adettir (**bkz. Şekil 3.1.**). Bu sayısal oranlar, Kurul Kalesi'nin İÖ. 85 yılı sonrasında çok daha yoğun şekilde kullanım gördüğüne işaret etmektedir. Kurul Kalesi yerleşim tarihi açısından ortaya koyulabilen bu sonuçlar, esasında VI. Mithradates'in kazandığı zaferler ve daha sonraki yenilgileri ile de uyumludur.

3.1. Sunak Kayası

2010-2017 yılı kazı dönemlerinde en erken tarihli yerleşim evresi Sunak Kayası'nda tespit edilmiştir. Sunak Kayası, Kurul Kalesi'nin en yüksek noktasını ve güneyinde bulunan açık hava kült alanını da içerisine almaktadır¹³⁰. Bu alandan 23 adet sikke ele geçmiştir. Ele geçen en erken tarihli sikkeler 2 adet (%8,7) olup II. Prusias dönemine (İÖ. 185-149) tarihlenmektedir. VI. Mithradates dönemine tarihlenen 17 adet sikke bulunmaktadır. Bunlardan 5 adedi (%21,7) İÖ. 100-85 yılları arasına tarihlenirken, 12 adedi (%52,2) 85-65 yılları arasına tarihlenmektedir. 4 adet sikkenin ise kötü olan kondisyonlarından dolayı tanımı ve teşhisi yapılamamıştır. Bu kazı alanında kaçak kazılar sebebiyle mimari evrenin tam olarak tespit edilememektedir. Korunan mimari kalıntıların, ana kaya seviyesi üzerindeki temellerden ibaret olması sebebiyle, sikke verilerinden hareketle Sunak Kayası kazı alanının kullanım dönemi için İÖ. 185-65/64 yılları önerilebilmektedir¹³¹.

¹²⁹ Kuzey Teras'ta ele geçen KK17 CR111/21, 22, 28 ve KK17 CS108/6 envanter numaralı 4 adet sikke, buldukları alanların kazıları henüz tamamlanmadığı için 5. Bölüm için değerlendirmenin dışında tutulmuşlardır.

¹³⁰ Şenyurt ve Akçay, 2016, 120.

¹³¹ Şenyurt ve Akçay, 2016, 120-121.

Çizelge 3.1. 2010- 2017 yılları Kurul Kalesi kazılarında bulunan sikkelerin buluntu yerleri ve yıllarına göre sayısal dağılımı.

DÖNEM→ ALAN ↓	MAKEDONIA KRALLIĞI İÖ. 333-323	İÖ. 3. yy	BITHYNIA KRALLIĞI II. Prusias Dönemi İÖ. 189-145	İÖ. 133-48	PONTOS KRALLIĞI VI. Mithradates Dönemi				KAPPADOKIA KRALLIĞI I. Ariobarzanes Dönemi İÖ. 74	ROMA CUMHURİYET İÖ. 115/114	TANIMLANAMAYAN	TOPLAM
					İÖ. 125-100	İÖ. 120-100	İÖ. 100-85	İÖ. 85-65				
SUNAK KAYASI			2				5	12			4	23
KAYA REZERVUARI							2	1				3
İ Ç K A L E	İKD-M1						1	1			5	7
	İKD-M2							20			1	21
	İKD-M3			1		1	1	8			2	13
	İKD-M4							3			1	4
	İKD-M5							1			2	3
	Koridor						7	17			2	26
	İKB-M4						1	10			1	12
	İKB-M5										1	1
	İKB-M6							37				37
	İKB-M7							6				6
	İKB-M8		1									1
	İKB-M9							4	6		3	13
	İKB-M10							2	1		1	4
	İKB-M11								3		1	4
İKB-M12							4	13			17	
İKB-M13								1		1	2	
KAPI KORİDOR	1						13	41			8	63
K U Z E Y T E R A S	Ana Giriş		1				2	5			1	9
	KT-M1						2	11			6	19
	KT-M2							2			1	3
	KT-M3						1	10		1		12
	KT-M4							2				2
	KT-M5						1	10			1	12
	KT-M6						3	6			3	12
	KT-M7						3	5			2	10
	KT-M8						2	16			2	20
	KT-M9						4	6			2	12
KT-M10				2		1	6				9	
TAŞ YIĞMA			1				9	64	1		2	77
Toplam	1	1	5	2	1	1	67	324	1	1	53	457

3.2. Kaya Rezervuarı

Kazılar başlamadan önce daha çok “Su Sarnıcı” şeklinde tanımlanan bu alan Kaya Rezervuarı şeklinde önerilmiştir. İç kısmı yuvarlak planlı olmakla birlikte, dış profili dikdörtgen formlu olan bu rezervuarın etrafında tespit edilen duvar kalıntıları, üst kısmının bir çatı ile kapalı olduğunu ortaya koymaktadır. Yağmur suyundan korunduğu anlaşılan bu rezervuarın, daha çok bir depo işlevinde olduğu düşünülmektedir¹³². Kaya Rezervuarı alanından ele geçen 3 adet sikke VI. Mithradates dönemine tarihlenmektedir. Bunlardan 2 adedi İÖ. 100-85 yılları arasına, 1 adedi de İÖ. 85-65 yılları arasına tarihlendirilmektedir.

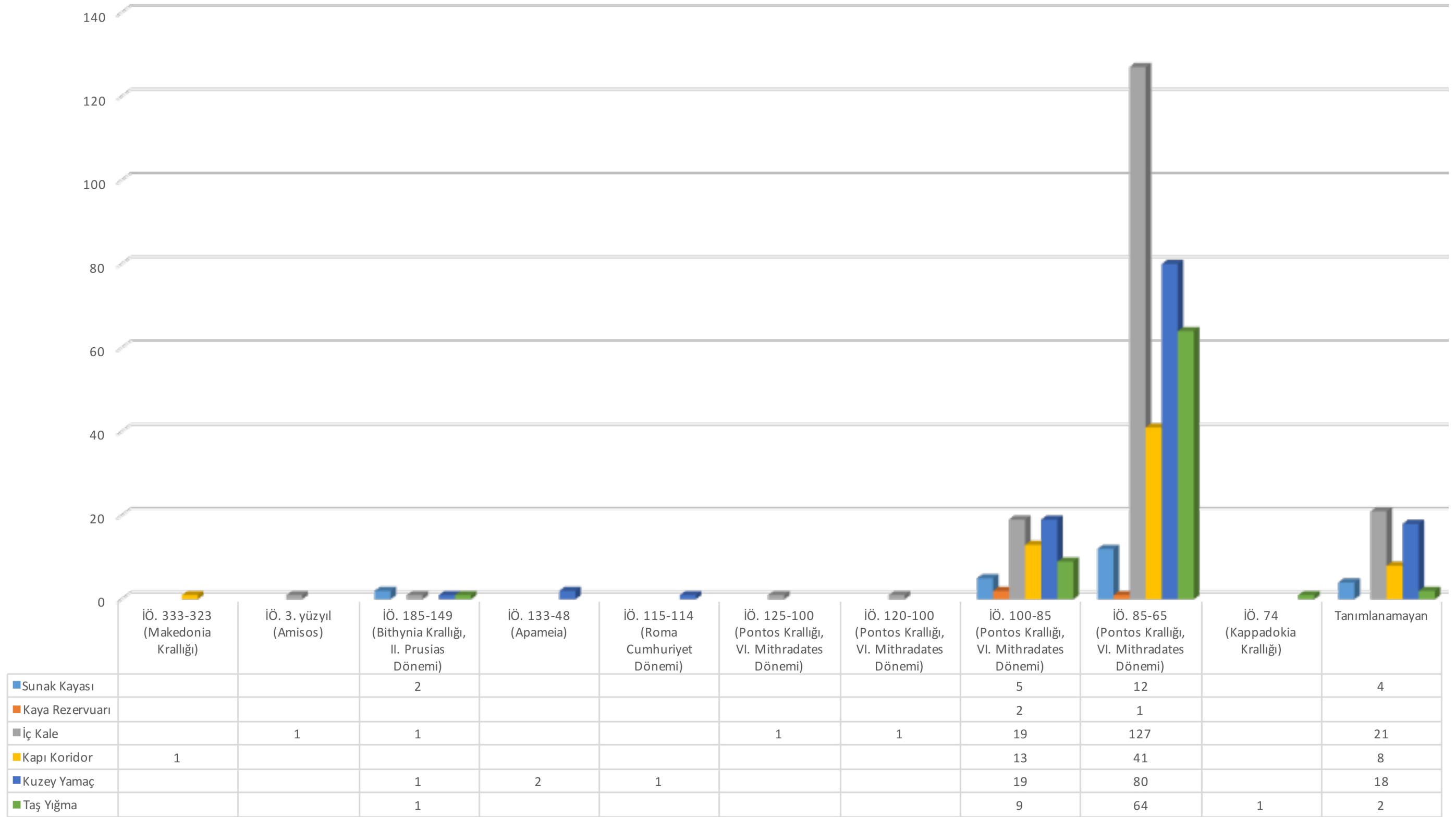
3.3. İç Kale

Kaya Rezervuarı'nın bulunduğu alana geçişi sağlayan açıklık ile Kuzey Terası'na bağlantıyı sağlayan Kapı Koridor Alanı arasındaki kısım İç Kale kazı alanı olarak tanımlanmıştır. Bu alanın batı ve doğusundaki daha alt kotlardaki alanlar ana kayanın teraslanması ile mimari yapılar için kullanılmıştır. Sur duvarına içerden eklenmiş çeşitli mekânlar ana kaya seviyesine kadar iki mimari evreye sahiptir (**Ek-4**). Birinci mimari evre (son evre) ile ilişkili yapı malzemeleri, bir yangın tabakası ile ayrılabilir şekilde ikinci mimari evre (erken evre) ile ayrılmaktadır. Ahşap bir çatıya işaret eden yüzlerce demir çivi, çatı kiremitleri, karbonlaşmış ahşap kalıntılar, kerpiç duvar döküntüleri birinci mimari evreye aittir. İkinci mimari evre ise, ana kayanın teraslanması ile oluşturulmuş bir taban seviyesi üzerindedir. Bu aşamada, ana kayanın amorf kısımları çamur ve taş dolgu ile tesviyelenmiştir¹³³. Sikke buluntuları her iki evrede de tarihlendirme için en önemli verileri oluşturmaktadır. Bununla birlikte, VI. Mithradates'in İÖ. 85 ve sonrasına tarihlendirilen sikkelerinin birinci mimari evrede (geç evre) yoğunlaşması dikkat çekicidir. Bu durum Kurul Kalesi'nde bu tarihlerde asker sayısının fazlalığı ile ilişkili olabileceği gibi, yerleşimin kültürel fonksiyonu ile de ilişkilendirilebilir. Özellikle Taş Yığılma alanında ve mermer Kybele heykelinin bulunduğu alanda ele geçen sikkelerin adak sikkesi niteliği taşınması önemlidir. VI. Mithradates döneminin İÖ. 85 ve sonrasına tarihlendirilen sikkeleri erken mimari evre içerisinde de ele geçmektedir. Bu durum yapıların uzun süreli kullanımına işaret edebileceği gibi, esasında İÖ. 85 yılı öncesi VI. Mithradates sikkelerinin sayılarında azalma geç dönemlerde de kullanılmış olduğunu göstermektedir.

¹³² Şenyurt ve Akçay, 2016, 121.

¹³³ Şenyurt ve Akçay, 2016, 121-123.

Şekil 3.1. 2010-2017 yılları Kurul Kalesi kazılarında ele geçen sikkelerin buluntu yerlerine göre dönemsel dağılımı.

İç Kale’de, İÖ. 3. yüzyıla ait 1 adet, İÖ. 2. yüzyıla ait 1 adet, VI. Mithradates Dönemine ait 148 adet (%86), tanımı yapılamayan ise 21 adet olmak üzere toplamda 171 adet sikke ele geçmiştir.

İç Kale-Koridor alanında ele geçen sikkelerin 26 adet sikkenin 2 adedinin tanımı ve teşhisi yapılamamıştır. 24 adet VI. Mithradates dönemi sikkesinden 7 adedi (%29) İÖ. 100-85 yılları arasına, 17 adedi (%71) ise İÖ. 85-65 yılları arasına tarihlenmektedir. İki mimari evreli koridor alanında geç dönem sikkeleri çok daha yoğundur.

İç Kale Batı Terası’ndaki İKB-M4’den toplam 12 adet sikke ele geçmiştir. Bu sikkeler 1. mimari evreden 10 adet, 2. mimari evreden ise 2 adet olarak bulunmuştur. Birinci mimari evredeki sikkelerden 9 adedi VI. Mithradates dönemine ait iken 1 adedinin tanımı yapılamamıştır. VI. Mithradates dönemine tarihlendirilen sikkelerin 1 adedi İÖ. 100-85 yılları arasına, 8 adedi (%89) ise İÖ. 85-65 yılları arasına tarihlendirilmektedir. İKB-M4’ün 2. mimari evresinde ele geçen 2 adet sikke de VI. Mithradates dönemi içerisinde İÖ. 85-65 yılları arasına tarihlendirilmektedir.

İç Kale Batı Terasındaki İKB-M5’de sadece 1. mimari evrede bulunan 1 adet sikkenin tanımı ve teşhisi yapılamamıştır.

İç Kale Batı Terasta İKB-M6’da ele geçen 37 adet sikkenin tamamı 1. mimari evrede bulunmuş olup VI. Mithradates dönemi içerisinde İÖ. 85-65 yılları arasına tarihlenmektedir. Bunlardan 36 adedi toplu halde bulunmuştur (**Çizelge 3.2.**). Bu yapının ana kaya seviyesi üzerindeki 2. mimari evresinden sikke buluntusu ele geçmemiş olup, ele geçen tüm sikkelerin birinci mimari evre için önerilen İÖ. 85-65 aralığına ait olması son derece önemli bir sonuçtur.

Çizelge 3.2. İKB-M6’da toplu halde bulunan sikkelerin tiplerine ve darphanelerine göre sayısal dağılımı

Tipler ↓ Darphane →	Amastris	Amisos	Khabakta	Komana	Sinope	Belli O.	Toplam
İÖ. 85-65							
Zeus/Kartal (T)		1			1		2
Athena/Perseus		4		1	1		6
Aigis/Nike	1	14	1	1	2		28
Toplam	1	19	1	2	4	9	36

İç Kale Batı Terastaki İKB-M7’de ele geçen 6 adet sikkenin tamamı 1. mimari evrede bulunmuş olup VI. Mithradates dönemi içerisinde İÖ. 85-65 yılları arasına tarihlendirilmektedir. Mimari açıdan M6 ile M7’nin birbiriyle uyumlu kronolojik sonuçlar ortaya koyduğu görülmektedir.

İç Kale Batı Terasta İKB-M8’de sadece 1. mimari evrede bulunan Amisos kentine ait 1 adet gümüş sikke İÖ. 3. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Bu sikke 2010 yılı kazılarında, yüzeye çok yakın bir seviyede ele geçmiştir.

İç Kale Batı Teras İKB-M9’da 1. mimari evreden 10 adet, 2. mimari evreden 3 adet olmak üzere toplam 13 adet sikke bulunmuştur. 1. mimari evrede bulunan 10 adet sikkeden 2 tanesinin teşhisi ve tanımı yapılamamıştır. 8 adedi ise VI. Mithradates dönemine ait olup bunlardan 2 adedi İÖ. 100-85 yılları arasına, 6 adedi (%60) ise İÖ. 85-65 yılları arasına tarihlendirilmektedir. Mekân 9’un 2. mimari evresinde bulunan 3 adet sikkenin 2 adedi VI. Mithradates dönemine ait olup İÖ. 100-85 yılları arasına tarihlendirilmektedir. 1 adedinin ise teşhis ve tanımı yapılamamıştır.

İç Kale Batı Teras İKB-M10’da ele geçen 4 adet sikkenin tamamı 1. mimari evrede bulunmuştur. Bunlardan VI. Mithradates dönemine tarihlendirilen 3 adet sikkenin 2 adedi (%66,6) İÖ. 100-85 yılları arasına, 1 adedi de İÖ. 85-65 yılları arasına tarihlendirilmektedir. 1 adet sikkenin ise tanımı yapılamamıştır.

İç Kale Batı Terastaki İKB-M11'in 1. mimari evresinde 1 adet, 2. mimari evresinde 3 adet olmak üzere toplam 4 adet sikke ele geçmiştir. 1. mimari evrede bulunan sikkenin tanımı yapılamamıştır. 2. Mimari evrede ele geçen 3 adet sikke de VI. Mithradates Dönemine ait olup İÖ. 85-65 yılları arasına tarihlenmektedir.

İç Kale Batı Terastaki İKB-M12'de ele geçen 17 adet sikkenin tamamı 2. mimari evrede bulunmuş olup VI. Mithradates dönemine tarihlenmektedir. Bunlardan 13 adedi toplu olarak ele geçmiş olup, 4 adedi İÖ. 100-85 yılları arasına, 9 adedi de İÖ. 85-65 yılları arasına tarihlenmektedir (**Çizelge 3.3.**). Geriye kalan 4 adet sikke ise İÖ. 85-65 yılları arasına tarihlendirilmektedir.

Çizelge 3.3. İKB-M12'de toplu halde bulunan sikkelerin tiplerine ve darphanelerine göre sayısal dağılımı

Tipler ↓ Darphane →	Amisos	Pharnakeia	Sinope	Belli O.	Toplam
Ares/Kın içinde kılıç (İÖ. 100-85)	3			1	4
Zeus/Kartal (T) (İÖ. 85-65)	4	3			7
Aigis/Nike (İÖ. 85-65)				1	2
Toplam	7	3	1	2	13

İç Kale Batı Teras İKB-M13'de sadece 2. mimari evrede 2 adet sikke ele geçmiştir. Bunlardan 1 adedinin tanımı yapılamamıştır. 1 adedi de VI. Mithradates dönemi içinde İÖ. 85-65 yılları arasına tarihlenmektedir.

İç Kale Doğu Terastaki İKD-M1'de 1. mimari evrede 6 adet, 2. mimari 1 adet olmak üzere toplam 7 adet sikke bulunmuştur. 1. mimari evrede ele geçen sikkelerden 1 adedi VI. Mithradates dönemi içerisinde İÖ. 100-85 yılları arasına tarihlenirken, 5 adedinin teşhis ve tanımı yapılamamıştır. 2. mimari evrede bulunan 1 adet sikke de VI. Mithradates dönemi içerisinde İÖ. 85-65 yılları arasına tarihlendirilmektedir.

İç Kale Doğu Teras İKD-M2’de yüzey buluntusu olarak 2 adet, 1. mimari evresinden 19 adet sikke ele geçmiştir. Yüzeyde bulunan sikkeler VI. Mithradates dönemi içerisinde İÖ. 85-65 yılları arasına tarihlendirilmektedir. Birinci mimari evrede bulunan 19 adettenden 18’i (%94,7) VI. Mithradates dönemi içerisinde İÖ. 85-65 yılları arasına tarihlendirilirken, 1 adedinin teşhis ve tanımı yapılamamıştır. M2’nin ikinci mimari evresinden bir sikke buluntusu ele geçmemiştir.

İç Kale Doğu Teras İKD-M3’de 1. mimari evresinden 12 adet, 2. mimari evresinden 1 adet olmak üzere toplamda 13 adet sikke bulunmuştur. Birinci mimari evresinden ele geçen sikkelerin içinde en erken tarihli olanı II. Prusias dönemine tarihlendirilen (İÖ. 185-149) 1 adet bronz sikkedir. VI. Mithradates dönemine tarihlendirilen sikkelerden 1 adedi İÖ. 125-100, 1 adedi İÖ. 120-100, 8 adedi (%66,6) İÖ. 85-65 yılları arasına tarihlendirilmektedir. 1 adet sikkenin ise teşhis ve tanımı yapılamamıştır. M3’ün ikinci mimari evresinde bulunan 1 adet sikkenin kondisyonunun kötü olmasından dolayı teşhisi ve tanımı yapılamamıştır.

İç Kale Doğu Teras İKD-M4’de sadece 2. mimari evrede bulunan 4 adettenden 3’ü (%75) VI. Mithradates dönemi içinde İÖ. 85-65 yılları arasına tarihlendirilirken, 1 adedinin kondisyonunun kötü olmasından dolayı teşhisi ve tanımı yapılamamıştır.

İç Kale Doğu Teras İKD-M5’de sadece 2. mimari evrede bulunan 3 adettenden 1 adedi VI. Mithradates dönemi içinde İÖ. 85-65 yılları arasına tarihlendirilirken, 2 adedinin ise kondisyonunun kötü olmasından dolayı teşhisi ve tanımı yapılamamıştır. Mimari açıdan M4 ile M5’nin birbiriyle uyumlu kronolojik sonuçlar ortaya koyduğu görülmektedir.

3.4. Kapı Koridoru

Kuzey Yamacı ile İç Kale’nin bağlantısını sağlayan koridor, ana kayanın yönlendirilmesini takip eden, her iki tarafında bulunan mekânların koridora bakan duvarları ile doğu-batı yönünde sınırlandırılmış bir geçiş alanı şeklindedir. Koridorun İç Kale’ye göre daha alt seviyelerindeki kuzey kesiminde iki evreli olduğu anlaşılan bir kapı bulunmaktadır. Kaçak kazılar sonucu sadece temel seviyesi korunan kapıdan, ana kayaya açılan basamaklar ile kayanın formuna uyarak yönlendirilen koridor, yine iki evreli bir geçiş ile basamaklı tünelin bulunduğu kısma ulaşmaktadır. Kapı ve geçiş aralığının birinci mimari evrelerinde (geç evre), çok daha basit bir şekilde işlenmiş, çamur harç ile bağlanmış bir duvar örgüsü bulunmaktadır. İkinci mimari evrelerinde (erken evre) ise çok iyi işçilik gösteren ve farklı

bir taş kaynağının kullanıldığı bosajlı duvarlar dikkat çekmektedir¹³⁴. Koridor kayanın formuna uygun olarak eğimli bir şekilde kuzeye doğru devam etmektedir. Koridorun zemini kayanın amorf yüzeyini tesfiyelemek amacıyla moloz taşlar ile doldurulmuştur. Kuzey yamaç ile daha üst kotlarda bulunan İç Kale'nin bağlantısı aradaki kot farkından ve ana kayanın formundan dolayı dik basamaklar ile sağlanmaktadır.

Kapı Koridor'da ele geçen 63 adet sikkenin en erken tarihli olanı İÖ. 333-323 yılları arasına tarihlenen Makedonya Krallığı'na ait 1 adet gümüş drahmi'dir. VI. Mithradates Dönemi içerisinde İÖ. 100-85 yılları arasına tarihlenen 13 adet, İÖ. 85-65 yıllarına arasında tarihlenen 41 adet (%65,07) sikke bulunmuştur. Kapı Koridorda bulunan 8 adet sikkenin ise tanımı ve teşhisi yapılamamıştır.

3.5. Kuzey Teras

Kuzey Teras Alanı, Kurul Kalesi'nin ikinci yerleşim alanını oluşturmaktadır. Ortalama yüksekliği 545 metre olan teras alanı, ana kayanın izin verdiği kısımlarda 35-40 metre kadar genişliğe ulaşmaktadır¹³⁵. 2017 yılı sonuna kadar, batı kısmında, sur duvarına iç kısımdan dayandırılmış on mekân açığa çıkarılmıştır¹³⁶. Bu mekânlar esasında batı surlarının 1,90 metre genişliğindeki dış duvarlarına içeriden eklenmiş odalardır¹³⁷. Ayrıca kalenin ana giriş kapısı da Kuzey Teras'ta yer almaktadır. Ön cephesi bosajlanmış kum taşı bloklardan oluşturulmuş kapı girişinden doğuya doğru uzanan koridor ile kaledeki diğer alanlara geçiş sağlanmaktadır¹³⁸. Kuzey Yamaç'ta yer alan mekânların üst duvar örgüleri kerpiç ile yükseltilmiştir. Bazı mekânların duvarlarında ve tabanlarındaki farklılaşmalar iki mimari evreyi işaret etmektedir¹³⁹.

Kalenin ana giriş kapısının 1. mimari evresinden 1 adet, 2. mimari evresinden 8 adet olmak üzere toplamda 9 adet sikke bulunmuştur. Birinci mimari evrede bulunan sikke VI. Mithradates dönemine ait İÖ. 85-65 yılları arasına tarihlendirilmektedir. İkinci mimari evrede ele geçen sikkelerden en erken tarihli olanı II. Prusias Dönemine (İÖ. 185-149) tarihlendirilmektedir. VI. Mithradates Dönemine ait İÖ. 100-85 yılları arasında tarihlendirilen 2 adet, İÖ. 85-65 yılları arasına tarihlenen 4 adet (%50) sikke bulunmuştur. 1

¹³⁴ Şenyurt ve Akçay, 2016, 123-124.

¹³⁵ Şenyurt ve Akçay, 2016, 124.

¹³⁶ Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel müdürlüğü, Kurul Kalesi Kazısı 2017 Yılı kazı sonuç raporu.

¹³⁷ Şenyurt ve Akçay, 2016, 124.

¹³⁸ Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel müdürlüğü, Kurul Kalesi Kazısı 2016 Yılı kazı sonuç raporu.

¹³⁹ Şenyurt ve Akçay, 2016, 125.

adet sikkenin ise teşhis ve tanımı yapılamamıştır.

Kuzey Terastaki KT-M1'in mimarisi tek evrelidir. Bu mekânda 19 adet sikke ele geçmiştir. VI. Mithradates Dönemine ait İÖ. 100-85 yılları arasına tarihlenen 2 adet, İÖ. 85-65 yılları arasına tarihlenen 11 adet (%59) sikke bulunmaktadır. 6 adet sikkenin ise teşhis ve tanımı yapılamamıştır.

Kuzey Terastaki KT-M2'nin mimarisi tek evrelidir. Bu mekânda ele geçen 3 adet sikkeden 2 adedi (%66,6) VI. Mithradates Dönemi içerisinde İÖ. 85-65 yılları arasına tarihlendirilirken, 1 adet sikkenin ise teşhis ve tanımı yapılamamıştır.

Kuzey Terastaki KT-M3'de yüzey buluntusu olarak 3 adet, birinci mimarisinden 1 adet, ikinci mimari evresinden 8 adet olmak üzere toplamda 12 adet sikke ele geçmiştir. M3'ün yüzeyinden ele geçen sikkeler VI. Mithradates Dönemine, İÖ. 85-65 yılları arasına tarihlendirilmektedir. 1. mimari evresinden ele geçen 1 adet sikke İÖ. 85-65 yılları arasına tarihlendirilen VI. Mithradates Dönemi sikkesidir. 2. mimari evrede elen geçen en erken sikke mekânın zemininden ele geçmiş olup İÖ. 115/114 yılına tarihlendirilen Roma Cumhuriyet dönemine ait denarius'tur. 2. mimari evrede VI. Mithradates Dönemine ait İÖ. 100-85 yılları arasına tarihlenen 1 adet, İÖ. 85-65 yılları arasına tarihlenen 6 adet sikke bulunmaktadır.

Kuzey Teras KT-M4'ün sadece birinci mimari evresinde VI. Mithradates Dönemine ait İÖ. 85-65 yılları arasına tarihlenen 2 adet sikke ele geçmiştir.

Kuzey Teras M5'de *in situ* halde on bir adet depo küpü, yarı gövdelerine kadar toprağa gömülü olarak bulunmuştur. Düzenli bir şekilde yerleştirilen bu küplerin tabanları ana kaya seviyesi kadar ulaşmakta olup, mekânın tabanına küplerin yerleştirilmesi için toprak dolgu yapılmıştır¹⁴⁰. M5'in sadece 2. mimari evresinde toplam 12 adet sikke ele geçmiştir. VI. Mithradates Dönemine ait sikkelerden 1 adedi İÖ. 100-85 yılları arasına tarihlendirilirken, 10 adedi (%83,3) de İÖ. 85-65 yılları arasına tarihlendirilmektedir. İÖ. 85-65 yıllarına tarihlenen sikkelerden biri Küp-7'nin, diğer bir tanesi ise Küp-14'ün içinde bulunmuştur. 1 adet sikkenin ise teşhis ve tanımı yapılamamıştır.

Kuzey Teras KT-M6'nın sadece 2. mimari evresinde toplam 12 adet sikke ele geçmiştir. VI. Mithradates Dönemine ait sikkelerden 3 adedi İÖ. 100-85 yılları arasına, 6 adedi (%50)

¹⁴⁰ Şenyurt ve Akçay, 2016, 125.

de İÖ. 85-65 yılları arasına tarihlendirilmektedir. 3 adet sikkenin ise teşhis ve tanımı yapılamamıştır.

Kuzey Teras KT-M7'nin birinci mimari evresinden 1 adet, ikinci mimari evresinden 9 adet olmak üzere toplam 10 adet sikke ele geçmiştir. Birinci mimari evrede bulunan sikke VI. Mithradates Dönemine, İÖ. 85-65 yılları arasına tarihlendirilmektedir. İkinci mimari evrede VI. Mithradates Dönemine ait sikkelerden 3 adedi İÖ. 100-85 yılları arasına, 4 adedi (%44,4) de İÖ. 85-65 yılları arasına tarihlendirilmektedir. 2 adet sikkenin ise teşhis ve tanımı yapılamamıştır.

Kuzey Terastaki KT-M8'in mimarisi 2 evrelidir. Mermer Kybele heykelinin bulunduğu niş de bu mekânda bulunmaktadır. M8'in birinci mimari evresinden 3 adet, ikinci mimari evresinden 9 adet, mermer Kybele heykelinin bulunduğu niş içinden 7 adet olmak üzere toplamda 19 adet sikke bulunmuştur. 1. mimari evreden bulunan VI. Mithradates Dönemine ait sikkelerden 1 adedi İÖ. 100-85 yılları arasına, 2 adedi de İÖ. 85-65 yılları arasına tarihlendirilmektedir. 2. Mimari evresinden VI. Mithradates Dönemine ait sikkelerden 1 adedi İÖ. 100-85 yılları arasına, 7 adedi de İÖ. 85-65 yılları arasına tarihlendirilmektedir. 2 adet sikkenin ise teşhis ve tanımı yapılamamıştır.

Mermer Kybele heykelinin bulunduğu nişin içerisinde, heykelin yanından ele geçen 1 adet sikke ile Kybele'nin etek kıvrımında bulunan 1 adet sikke VI. Mithradates Dönemine aittir ve İÖ. 85-65 yılları arasına tarihlendirilmektedir. Kybele'nin kaidesinin altından ele geçen 5 adet sikke de yine VI. Mithradates Dönemine ait olup İÖ. 85-65 yılları arasına tarihlendirilmektedir. Birer adak sikkeleri niteliğinde olan bu sikkeler mermer Kybele heykelinin Kurul Kalesi'ne getirildiği ve tapınım gördüğü yıllara da ışık tuttuğu için önemli buluntulardır.

Kuzey Terastaki KT-M9'da *in situ* halde on beş adet depo küpü, yarı gövdelerine kadar toprağa gömülü olarak bulunmuştur. Düzenli bir şekilde yerleştirilen bu küplerin tabanları ana kaya seviyesi kadar ulaşmakta olup, mekânın tabanına küplerin yerleştirilmesi için toprak dolgu yapılmıştır. Küplerden bir tanesinin dip kısmında bronz Apollon heykelciği bulunmuştur¹⁴¹. M9'un birinci mimari evresinden 3 adet, ikinci mimari evresinden 9 adet olmak üzere toplam 12 adet sikke ele geçmiştir. 1. mimari evresinde bulunan VI. Mithradates Dönemine ait sikkelerden 1 adedi İÖ. 100-85 yılları arasına, 2 adedi de İÖ. 85-65 yılları

¹⁴¹ Şenyurt ve Akçay, 2016, 125.

arasına tarihlendirilmektedir. 2. mimari evrede bulunan VI. Mithradates Dönemine ait sikkelerden 3 adedi İÖ. 100-85 yılları arasına, 4 adedi (%33,3) İÖ. 85-65 yılları arasına tarihlendirilmektedir. 2 adet sikkenin ise teşhis ve tanımı yapılamamıştır.

Kuzey Teras KT-M10'da birinci mimari evrede 2 adet, ikinci mimari evrede 7 adet olmak üzere toplam 9 adet sikke bulunmuştur. 1. mimari evresinden ele geçen VI. Mithradates Dönemine ait sikkelerden 1 adedi İÖ. 100-85 yılları arasına, 1 adedi İÖ. 85-65 yılları arasına tarihlendirilmektedir. 2. Mimari evrede bulunan sikkelerden 2 adedi Apameia darbı olup İÖ. 133-48 yılları arasına tarihlendirilmektedir. VI. Mithradates Dönemine ait 5 adet sikke ise İÖ. 85-65 yılları arasına tarihlendirilmektedir.

3.6. Taş Yığma (Kapatılan Açık Hava Kült Alanı)

Taş Yığma olarak adlandırılan alan, Kuzey Yamaç ile İç Kale'ye geçişi sağlayan basamakların doğusunda ve kalenin ana girişinin tam karşısında konumlanmaktadır. 2017 kazıları sonucunda buranın, önceden açık hava kült alanı olarak kullandığı fakat daha sonra küçük taşlar ile kapatılarak kültürel fonksiyonunu yitirdiği anlaşılmıştır¹⁴². Dolayısıyla bu alanın açılması sırasında ele geçen buluntular birer adak objesi, sikkeler de adak sikkesi durumundadır. Taş yığmadan toplamda 77 adet sikke bulunmuştur. Burada ele geçen sikkelerden en erken tarihli olanı II. Prusias (İÖ. 185-149) dönemine aittir. VI. Mithradates Dönemi'ne ait İÖ. 100-85 yılları arasında tarihlendirilen 9 adet, İÖ. 85-65 yılları arasına tarihlenen 64 adet (%83,11) sikke bulunmuştur. Kappadokia krallarından I. Ariobarzanes dönemine ait ve İÖ. 74 yılına tarihlenen 1 adet gümüş drahmide yine bu alandan ele geçmiştir. 2 adet sikkenin ise teşhis ve tanımı yapılamamıştır. Kappadokia sikkesinin basım tarihinden yola çıkarak söz konusu alanın en azından İÖ. 74 yılına kadar kullanımda olduğunu söyleyebiliriz.

¹⁴² Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel müdürlüğü, Kurul Kalesi Kazısı 2017 Yılı kazı sonuç raporu.

SONUÇ

2010-2017 yılları arasında yapılan Kurul Kalesi kazılarında, 4 adedi gümüş, 457 adedi bronz olmak üzere 461 adet sikke bulunmuştur. Sikkelerin tamamı genel anlamda Helenistik Dönem'e tarihlendirilirken bunlardan 1 adedi Roma Cumhuriyet Dönemi sikkesidir. Sikkelerden 408 adedinin teşhis ve tanımı yapılmıştır. 53 adet sikke, kondisyonlarının oldukça kötü olmasından dolayı teşhis edilememiş ve "Tanımlanamayan Sikkeler" başlığı altında sınıflandırılmıştır (bkz. Çizelge 2.1.).

Kazılar sırasında ele geçen 4 adet gümüş sikkenin 1 adedi Makedonia Krallığı, III. Aleksandros dönemine; 1 adedi Kappadokia Krallığı, I. Ariobarzanes dönemine; 1 adedi Amisos (İÖ. 3. yüzyıl) kentine; 1 adedi de Roma Cumhuriyet dönemine aittir. Makedonia Krallığı'na ait sikkenin tanımı yapılabilmemiş ancak darphanesi tespit edilmemiştir. Ayrıca bu çalışmadaki en erken örneği de bu sikke oluşturmaktadır.

Bronz sikkeler içerisinde Phrygia kenti olan Apameia 2 adet, Helenistik krallıklardan Bithynia Krallığı, II. Prusias dönemine tarihlendirilen 5 adet sikke ile temsil edilmektedir.

Kurul Kalesinde bulunan, teşhisi yapılan sikkeler arasında Pontos Krallığı, VI. Mithradates dönemine tarihlendirilen 397 (%86) adet sikkeye sahiptir. Bu sikkelerin 285 adedinin darphanesi ve tipi tespit edilebilmiştir. Sikkelerin darphanelerine bakıldığında ilk sırada 218 (%54) adet örnekle Amisos kenti yer almaktadır. Buluntu çokluğuna göre ikinci sırada 37 adet örnekle Sinope, üçüncü sırada 13 adet örnekle Pharnakeia kenti bulunmaktadır. VI. Mithradates döneminde sikke basmış ve Kurul Kalesi'nde ele geçen diğer kentler ise Amastris, Komana, Kabeira, Kahabakta ve Dia'dır (bkz. Şekil. 2.1.).

Kurul Kalesi'nde bulunan VI. Mithradates dönemi bronz sikkeleri 10 tip içermektedir. Bu tipler içerisinde Artemis/Tripod tipi ve Dionysos/Cista tipi haricindekiler Mithradates'in üniter sikke politikası dâhilinde basılmış tiplere örnek teşkil etmektedir (bkz. Çizelge 2.2.). 112 adet VI. Mithradates dönemi sikkelerinin kondisyonlarının düşük olmaları darphanelerini tespit etmemizi zorlaştırmıştır.

Kurul Kalesi 2010-2017 yılları arasında ele geçen sikkelerin buldukları mekânlara göre dağılımı kaledeki mimari evrelerin tarihlendirilmesi açısından önemlidir (bkz. Şekil 5.). Kurul Kalesi'nde mimari açıdan iki farklı evre tespit edilmiş olup, sikkeler için önerilen darp tarihleri açısından da VI. Mithradates dönemi içerisinde iki farklı dönem öne çıkmaktadır. Bu kapsamda VI. Mithradates dönemine tarihlenen toplam 393 adet sikkenin, İÖ. 85 yılı öncesi basımları 69 adet (% 17,4), İÖ. 85 sonrası basımları ise 324 (% 82,6) adettir (bkz. Çizelge 3.1). Bu sayısal oranlar, Kurul Kalesi'nin İÖ. 85 yılı sonrasında çok daha yoğun şekilde kullanım gördüğüne işaret etmektedir. Kurul Kalesi yerleşim tarihi açısından ortaya koyulabilen bu sonuçlar, esasında VI. Mithradates'in kazandığı zaferler ve daha sonraki yenilgileri ile de uyumludur.

Kurul Kalesi 2010-2017 yılları arasında yapılan kazılarda ele geçen sikkeler incelendiğinde, kalenin son yerleşim evresine ait arkeolojik buluntuların yanı sıra nümismatik verilerde Kurul Kalesi'nde VI. Mithradates Dönemi sonrasında herhangi bir yerleşim olmadığını göstermektedir. Ayrıca kalenin ilk yerleşim tarihine ilişkin bir değerlendirme yapmak, elimizdeki az sayıdaki sikke buluntusu ile yanlış sonuçlara götürebilir. İlerleyen yıllarda yapılacak kazıların buluntu çeşitliliğini artıracak gibi dönemsel boşlukları da dolduracak buluntuların gün yüzüne çıkmasını sağlayacağına şüphe yoktur.

KAYNAKLAR

Antik Kaynaklar

- Appianus. (1912). *Appian's Roman History II*, The Loeb Classical Library. (çev. H. White). London.
- Arrianus, M. (2005). *Arrianus'un Karadeniz Seyahati Tarih* (çev. M. Arslan). İstanbul: Odin Yayıncılık.
- Herodotos. (2015). *Tarih* (çev. M. Ökmen). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Ksenophon. (2017) *Anabasis On Binler'in Dönüşü* (çev. A. Çokona). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Strabon. (2009) *Antik Anadolu Coğrafyası* (çev. A. Pekman). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Modern Kaynaklar

- Amandry, M., Le Guen-Pollet, B., Özcan, B., Remy, B. (1991). Le Trésor de Binbasıoğlu (Tokat-Tuquie) Monnaies de Bronze des Villes du Pont Frappées Sous Mithridate VI Eupator. B. Rémy (Ed.), *Pontica I, Recherches sur L'Histoire du Pont dans L'Antiquité*. Varia Anatolica V, pp. 61-76.
- Arslan, M. (2007). *Mithradates VI Eupator: Roma'nın Büyük Düşmanı* (Birinci Baskı). İstanbul: Odin Yayıncılık.
- Atasoy, S. (1994). *Antikçağda Amisos*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı, İstanbul.
- Bryer, A. and Winfield, D. (1985). *The Byzantine Monuments and Topography of the Pontos I*. Washington: Dumbarton Oaks.
- Bijişkyan, M. P. (1969). *Karadeniz Kıyıları Tarih ve Coğrafyası 1817-1819* (çev. H. D. Andreasyon). İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları No. 1411. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Callataÿ, F. (2005). Coins and Archaeology: the (Mis)use of Mithridatic Coins for Chronological Purposes in the Bosporean Area, V. F. Stolba and L. Hannestad (Eds.), *Chronologies of the Black Sea Area in the Period C. 400-100 BC*. Aarhus University Press, pp. 119-136.
- Callataÿ, F. (2007). La Révision de la Chronologie des Bronzes Mithridate Eupator et ses Conséquences sur la Datation des Monnayages et des Sites du Bosphore Cimmérien, A. Bresson, A. Ivantchik et J.-L. Ferrary (Eds.), *Une Koiné Pontique Cités Grecques, Sociétés Indigènes et Empires Mondiaux sur le Littoral Nord de la mer Noire (VII s.a C.-III s.p.C.)*. Bordeaux, pp. 271-308.
- Callataÿ, F. (2009). The First Royal Coinages of Pontos (from Mithridates III to Mithridates V), M. J. Høtje (Ed.), *Mithridates VI and The Pontic Kingdom*. Aarhus University Press, pp. 63-94.

- Callataÿ, F. (2014). Revisiting a Numismatic Corpus: The Case of Eupator, Last King of Pontus, K. Dörtlük, O. Tekin ve R. B. Seyhan (Eds.), *Birinci Uluslararası Anadolu Para Tarihi ve Numismatik Kongresi 25-28 Şubat 2013, Bildiriler*. Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, s. 117-137.
- Casey, J., Arslan, M., Brickstock, R., Agnew, J. (2010). *Sinope a Catalogue of the Greek, Roman and Byzantine Coins in Sinop Museum (Turkey) and Related Historical and Numismatics Studies*. London.
- Crawford, M. H. (1974). *Roman Republican Coinage I*. Cambridge.
- Çilingiroğlu, A. (1986). Van Bölgesi ve Ordu İli Yüzey Araştırması 1985. *Araştırma Sonuçları Toplantısı* 4.311-322.
- Erciyas, D. B. (2006). *Wealth, Aristocracy and Royal Propaganda Under the Hellenistic Kingdom of the Mithradatids in the Central Black Sea Region of Turkey*. Boston.
- Erciyas, D. B. A. (2001). *Studies in the Archaeology of the Hellenistic Pontus: The Settlements, Monuments and Coinage of Mithradates VI and His Predecessors*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, University of Cincinnati.
- Ergin, G. Y. (2009). *Anadolu'da Roma Hâkimiyeti: İsyanlar, Tepkiler, Huzursuzluklar. Asia Eyalati'nin Kuruluşundan (MÖ. 129) Iustinianus Dönemi'nin Sonuna Kadar (MS. 565)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul.
- Erol, A. F. ve Tamer, D. (2012). Fatsa Cıngirt Kayası 2012-2014 Sezonu Kazılarında Ele Geçen Ağırlıklar Üzerine Değerlendirmeler. *TÜBA-AR* 15. 115-138.
- Erol, A. F. ve Tamer, D. (2013). Fatsa Cıngirt Kayası'ndan Ele Geçen 10 Sikke Üzerine Gözlemler. *Seleucia and Calycadnum III*. 159-181.
- Forrer, L. (1926). *The Weber Collection Greek Coins, vol. III, Part I, Asia-Bosphorus-Lydia*. London.
- Göktürk, M. T. ve Cebesoy, S. (1994). Kabadüz Definesi. *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1993 Yıllığı*, 54-82.
- Grueber, H. A. (1910). *Coins of the Roman Republic in the British Museum: volume II*. London.
- Günaltay, Ş. (1987). *Yakın Şark IV II. Bölüm Romalılar Zamanında Kapadokya, Pont ve Artaksiad Kırallıkları* (İkinci Baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Head, B. V. (1887). *Historia Numorum, A Manuel of Greek Numismatics*. Oxford.
- Head, B. V. (1906). *British Museum Catalogue of the Greek Coins of Phrygia*. London.
- Høtje, M. J. (2009). The Administrative Organisation of the Pontic Kingdom. M. J. Høtje, (Ed.), *Mithridates VI and The Pontic Kingdom*. Aarhus University Press, pp. 95-107.
- Imhoof-Blumer, F. (1912). Die Kupferprägungen de Mithradatischen Reiches und andere Münzen des Pontos und Paphlagoniens. *Numismatische Zeitschrift XLV*. 169-192.

- Ireland, S. (2000). *Greek, Roman and Byzantine Coins in the Museum at Amasya (Ancient Amaseia), Turkey*. London.
- Kaya, M. A. (2009). Anadolu'da Roma Egemenliği (İÖ. 205-25). *Doğu Batı*. Sayı. 49. 195-233.
- Kınacı, M. (2015). Antikçağda Pontos Bölgesi'nin Tarihsel Coğrafyası. *Cedrus III*, 181-229.
- Köker, H. (2008). The Greek Coins of Black Sea Region. *Colluquium Anatolicum VII*, 229-245.
- Köker, H. (2017). Komama Gümüş Sikkeleri. *Olba XXV*, 227-239.
- Macdonald, G. M. A. (1901). *Catalogue of Greek Coins in the Hunterian Collection University of Glasgow Volume II*. Glasgow.
- Magie, D. (2001) *Anadolu'da Romalılar I, Attalos'un Vasiyeti* (çev. N. Başgelen, Ö. Çarpar). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Magie, D. (2007) *Anadolu'da Romalılar 4, MÖ. III. Ve II. Yüzyıllarda Batı Anadolu* (çev. N. Başgelen, Ö. Çarpar). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Malloy, A. G. (1970). *The Coinage of Amisus* (First Edition). USA.
- Mørholm, O. (2000) *Erken Helenistik Çağ Sikkeleri: Büyük İskender'in Tahta Çıkışından Apameia Barışına Kadar* (çev. O. Tekin). İstanbul: Homer Yayınları.
- Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü (2010), Kurul Kalesi Kazısı 2010 yılı Sonuç Raporu (Müze Sonuç Raporu).
- Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü (2011), Kurul Kalesi Kazısı 2011 yılı Sonuç Raporu (Müze Sonuç Raporu).
- Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü (2012), Kurul Kalesi Kazısı 2012 yılı Sonuç Raporu (Müze Sonuç Raporu).
- Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü (2013), Kurul Kalesi Kazısı 2013 yılı Sonuç Raporu (Müze Sonuç Raporu).
- Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü (2014), Kurul Kalesi Kazısı 2014 yılı Sonuç Raporu (Müze Sonuç Raporu).
- Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü (2015), Kurul Kalesi Kazısı 2015 yılı Sonuç Raporu (Müze Sonuç Raporu).
- Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü (2016), Kurul Kalesi Kazısı 2016 yılı Sonuç Raporu (Müze Sonuç Raporu).
- Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü (2017), Kurul Kalesi Kazısı 2017 yılı Sonuç Raporu (Müze Sonuç Raporu).
- Ordu Müzesi Çalışma Raporu 1999 (Müze Sonuç Raporu).
- Ordu Müzesi Çalışma Raporu 2000 (Müze Sonuç Raporu).

- Özsait, M. (1991). 1990 Yılında Ordu-Mesudiye Çevresinde Yapılan Yüzey Araştırmaları. *Araştırma Sonuçları Toplantısı* 9.357-376.
- Price, M. J. (1968). Mithradates VI Eupator, Dionysos and the Coinages of the Black Sea. *The Numismatic Chronicle*, Seventh Series, Vol. 8, 1-12.
- Price, M. J. (1991). *The Coinage in the Name of Alexander the Great and Philip Arrhidaeus, I,II*. Zurich, London.
- Saprykin, S. J. (2007). The Unification of Pontos: The Bronze Coins of Mithridates VI Eupator as Evidence for Commerce in the Euxine, V. Gabrielsen and J. Lund (Eds.), *The Black Sea in Antiquity. Regional and Interregional Economic Exchanges*. Aarhus University Press, pp. 195-208
- Seaby, H. A. (1967). *Roman Silver Coins. Volume I. Republic to Augustus*. London.
- Simonetta, B. (1977). *The Coins of the Cappadocian Kings. Typos II*. Fribourg.
- SNG Aul. Nachträge I (1967). *Sylloge Nummorum Graecorum, Deutschland, Sammlung v. Aulock, Nachträge I, Pontus, Paphlagonien, Bithynien, Nr. 15. Heft, Nr. 6674-7190*. Berlin.
- SNG Aul. Pontus (1957). *Sylloge Nummorum Graecorum, Sammlung v. Aulock, Pontus, Paphlagonien, Bithynien, 1-1049*. Berlin.
- SNG Cop. Bosphorus-Bithynia (1944). *Sylloge Nummorum Graecorum, The Royal Collection of Coins and Medals. Danish National Museum, Bosphorus-Bithynia*. Copenhagen.
- SNG Cop. Phrygia (1948). *Sylloge Nummorum Graecorum, The Royal Collection of Coins and Medals Danish National Museum, Phrygia. Part I- Abbaïtis-Eumeneia*. Copenhagen.
- SNG Finland II (1999). *Sylloge Nummorum Graecorum, The Erkki Keckman Collection in the Skopbank, Helsinki. Part II. Asia Minor (except Caria)*. (R. Ashton). Helsinki.
- SNG IX. (1993). *Sylloge Nummorum Graecorum, England, The British Museum, Part I: The Black Sea*. London.
- SNG XI. (2000). *Sylloge Nummorum Graecorum, vol. XI, The William Stancomb Collection of Coins of the Black Sea Region*. Oxford.
- Şenyurt, S. ve Akçay, A. (2016). Kurul Kalesi (Ordu) VI. Mithradates Dönemi Yerleşimi Üzerine Ön Değerlendirmeler. *Seleucia and Calycadnum*. Sayı. 6. 113-140.
- Şenyurt, S. ve Akçay, A. (2017). The Kurul Fortress and the Cult of Kybele as a City Protector. *Colloquium Anatolicum* 16. 179-198.
- Tek, A. T. (2017). Roman Republican Coinage in Turkey and its Influence on the Coinages of Lycia, Pisidia and Pamphylia. N. Badoud and R. Ashton (Eds.), *Graecia Capta? Roman Influence on Coinage and Its Circulation in the Aegean Basin in the Second and First Centuries BC*.

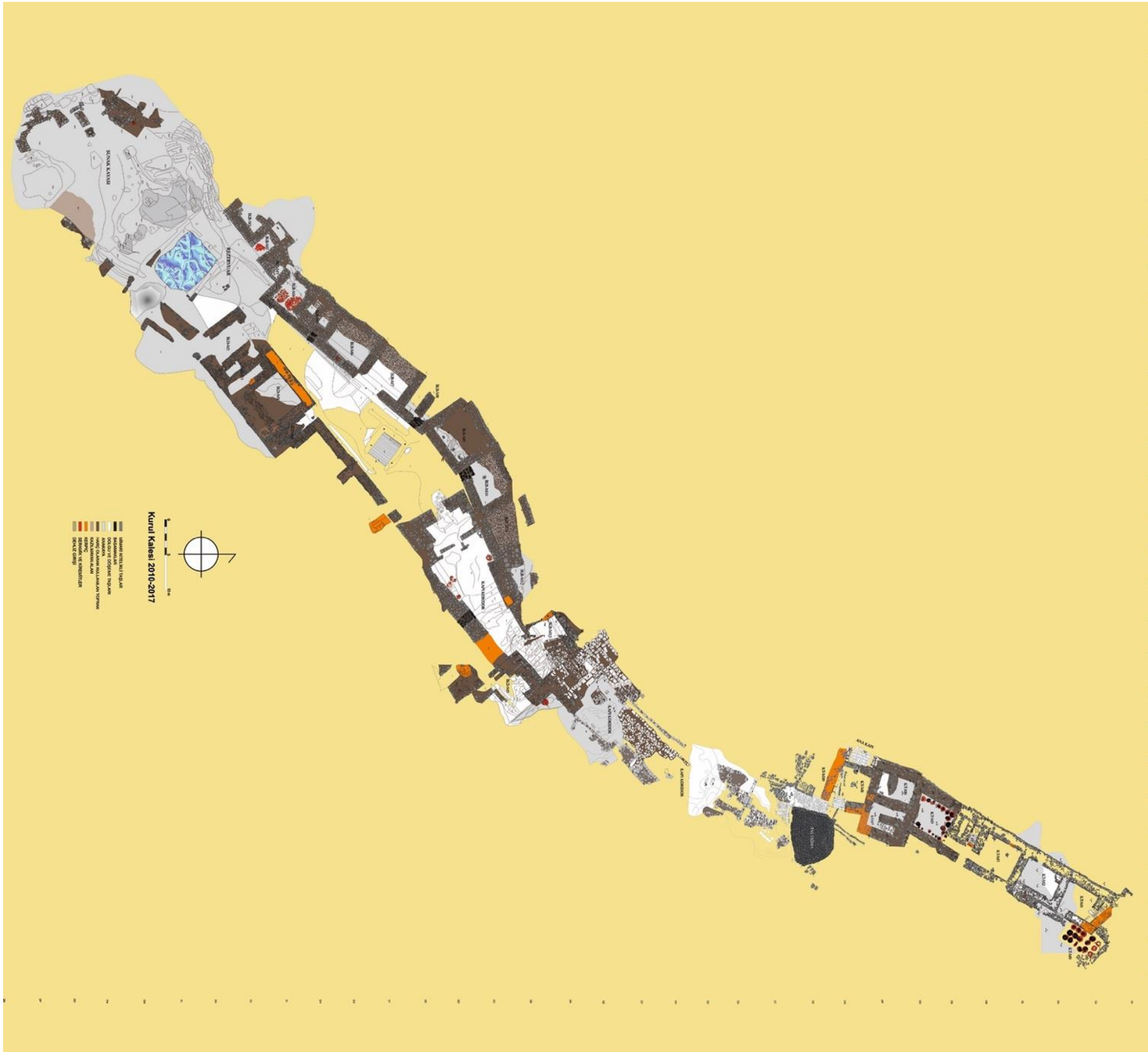
- Tekin, O. (1999). *Sivas Definesi VI. Mithradates Dönemi Pontos ve Paphlagonia Kentlerinin Bronz Sikkeleri, Sadberk Hanım Müzesi*. İstanbul.
- Tekin, O. (2008). A Small Hoard of Drachms of Ariobarzanes I and II from Tire Museum. *Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu'na 65. Yaş Armağanı, Euergetes II. Cilt*. Suna-İnan Kırış Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, s. 1137-1141.
- Texier, C. (2002) *Küçük Asya Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi, II. Cilt* (çev. A. Suat). Ankara: Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı.
- Travaglini, A. (1997). Samsun (Amisos), A. Travaglini (Ed.), *Museo di İzmir I. Ripostigli di Monete Greche*. Milano, pp. 149-163.
- Waddington, W. H., Babelon, E., Reinach, T. (1904). *Recueil Général des Monnaies Grecques D'Asie Mineure Deuxime Fascicule I: Pont et Paphlagonie*. Paris.
- Waddington, W. H., Babelon, E., Reinach, T. (1908). *Recueil Général des Monnaies Grecques D'Asie Mineure Deuxime Fascicule: Bithynie (jusqu'à Juliopolis)*. Paris.
- Williams, D. (2009). The Coins of Pontus, Paphlagonia and Bithynia in the Collection of the Archaeological Museum in Florence. *The Numismatic Chronicle volume 169*. pp. 105-136.
- Wroth, W. (1889). *British Museum Catalogue of the Greek Coins. Pontus, Paphlagonia, Bithynia and the Kingdom of Bosphorus*. London.
- Zograph, A. N. (1977). *Ancient Coinage; Part II: The Ancient Coins of the Northern Black Sea Littoral*. Oxford.

EK-1. Kazı kodlarına göre buluntu yerlerinin listesi

KT-M1	Kuzey Teras Mekân 1
KT-M2	Kuzey Teras Mekân 2
KT-M3	Kuzey Teras Mekân 3
KT-M4	Kuzey Teras Mekân 4
KT-M5	Kuzey Teras Mekân 5
KT-M6	Kuzey Teras Mekân 6
KT-M7	Kuzey Teras Mekân 7
KT-M8	Kuzey Teras Mekân 8
KT-M9	Kuzey Teras Mekân 9
KT-M10	Kuzey Teras Mekân 10
İKD-M1	İç Kale Doğu Teras Mekân 1
İKD-M2	İç Kale Doğu Teras Mekân 2
İKD-M3	İç Kale Doğu Teras Mekân 3
İKD-M4	İç Kale Doğu Teras Mekân 4
İKD-M5	İç Kale Doğu Teras Mekân 5
İKB-M1	İç Kale Batı Teras Mekân 1
İKB-M2	İç Kale Batı Teras Mekân 2
İKB-M3	İç Kale Batı Teras Mekân 3
İKB-M4	İç Kale Batı Teras Mekân 4
İKB-M5	İç Kale Batı Teras Mekân 5
İKB-M6	İç Kale Batı Teras Mekân 6
İKB-M7	İç Kale Batı Teras Mekân 7
İKB-M8	İç Kale Batı Teras Mekân 8
İKB-M9	İç Kale Batı Teras Mekân 9
İKB-M10	İç Kale Batı Teras Mekân 10
İKB-M11	İç Kale Batı Teras Mekân 11
İKB-M12	İç Kale Batı Teras Mekân 12
İKB-M13	İç Kale Batı Teras Mekân 13

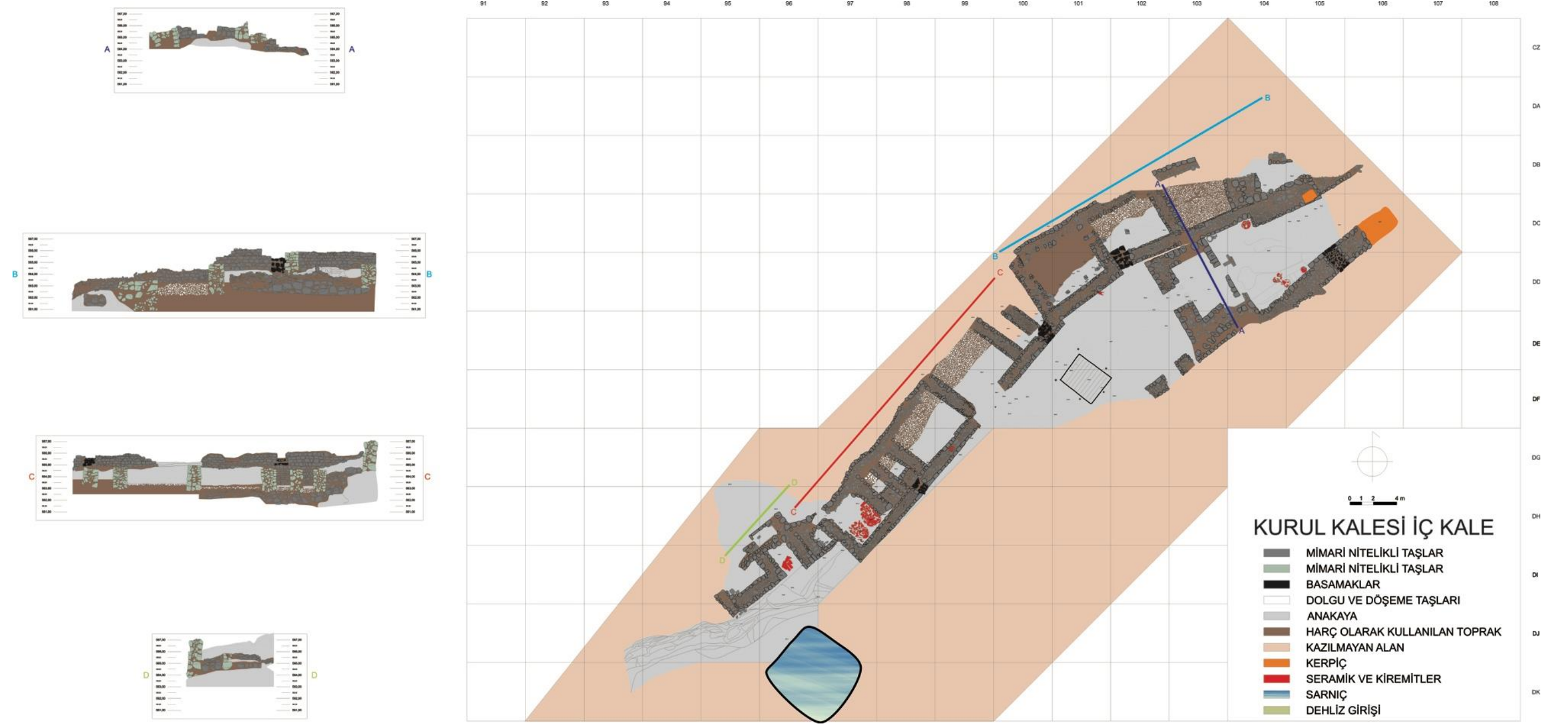
EK-2. Kurul Kalesi yerleşim planı

EK-3. 2010-2017 yılları Kurul Kalesi kazılarında sikkeleri bulunan kentler

EK-4. İç Kale batı terasın mimari evreleri ve cephe çizimleri.

EK-5. Ön ve arka yüz lejantları listesi**Ön Yüz Lejantları**

<u>Lejant</u>	<u>Kat No.</u>
[C]IPI.M.F	408

Arka Yüz Lejantları

<u>Lejant</u>	<u>Kat No.</u>
ΒΑΣΙΛΕΩ[Σ] / [Π]ΡΟΥΣΙΟΥ	2
[B]ΑΣΙΛΕΩΣ / [Π]ΡΟΥΣΙ[ΟΥ]	3
[B]ΑΣΙΛΕΩΣ / [ΠΡ]ΟΥΣΙΟΥ	4
[B]ΑΣΙΛΕΩΣ / [Π]ΡΟΥΣΙ[ΟΥ]	5
ΒΑΣΙΛΕΩ[Σ] / ΠΡΟΥΣ[ΙΟΥ]	6
[Α]ΠΑΜ[ΕΩΝ] / [ΑΝΤΙ]ΦΩΝ [ΜΕΝ]Ε[ΚΛΕΟΥΣ]	7
[ΑΠΑΜΕΩΝ]	8
[Μ]Ε-Γ[Α]	9
ΔΙΑΣ	10
[ΑΜ]ΑΣ-ΤΡΕΩ[Σ]	11
[ΑΜΑ]Σ-ΤΡΕΩ[Σ]	12
[ΑΜΑΣ]-ΤΡΕΩ[Σ]	13
[ΑΜΑ]Σ-ΤΡΕΩ[Σ]	14
[Α]ΜΑΣ-ΤΡΕ[ΩΣ]	15
[Α]ΜΑΣ-ΤΡΕ[ΩΣ]	16
[Α]ΜΑΣ-ΤΡΕΩ[Σ]	17

EK-5. Ön ve arka yüz lejantları listesi (devam)

ΑΜΑΣ–ΤΡΕΩ[Σ]	18
ΣΙΝΩ–ΠΗΣ	19
[Σ]ΙΝΩ–ΠΗΣ	20
ΣΙΝΩ–Π[ΗΣ]	21
[ΣΙ]ΝΩ–ΠΗ[Σ]	22
ΣΙΝ[Ω]–Π[ΗΣ]	23
[ΣΙΝ]Ω–ΠΗ[Σ]	24
ΣΙΝΩ–ΠΗ[Σ]	25
ΣΙΝΩ–ΠΗ[Σ]	26
ΣΙΝΩ–ΠΗ[Σ]	27
[ΣΙΝ]Ω–ΠΗΣ	28
ΣΙΝ–ΩΠΗ[Σ]	29
[ΣΙ]ΝΩΠΗ[Σ]	30
[ΣΙ]ΝΩΠΗΣ	31
ΣΙΝΩΠΗ[Σ]	32
ΣΙΝΩΠΗ[Σ]	33
ΣΙΝΩΠΗΣ	34
ΣΙΝΩΠ[ΗΣ]	35
ΣΙΝΩΠΗ[Σ]	36
ΣΙΝ–ΩΠΗ[Σ]	37
[Σ]ΙΝ–ΩΠ[ΗΣ]	38
[Σ]ΙΝ–ΩΠ[ΗΣ]	39

ΕΚ-5. Ön ve arka yüz lejantları listesi (devam)

[ΣΙ]N-ΩΠ[ΗΣ]	40
[ΣΙ]N-ΩΠΗ[Σ]	41
[ΣΙ]N-ΩΠΗ[Σ]	42
[ΣΙ]N-ΩΠΗΣ	43
ΣIN-ΩΠ[ΗΣ]	44
[Σ]IN-ΩΠΗ[Σ]	45
ΣIN-ΩΠ[Η]Σ	46
[ΣIN]-ΩΠΗΣ	47
[Σ]IN-ΩΠ[ΗΣ]	48
[ΣΙ]N-ΩΠΗ[Σ]	49
[Σ]IN-ΩΠΗ[Σ]	50
[ΣIN]-ΩΠΗ[Σ]	51
ΣIN-Ω[ΠΗΣ]	52
ΣIN-ΩΠ[ΗΣ]	53
[ΣΙ]N-ΩΠ[ΗΣ]	54
ΣIN-ΩΠΗ[Σ]	55
[AM]I-ΣO[Y]	56
[A]MI-ΣO[Y]	57
[AM]I-ΣO[Y]	58
AMI-ΣOY	59
[AM]I-ΣOY	60
[A]MI-ΣO[Y]	61

EK-5. Ön ve arka yüz lejantları listesi (devam)

AMI-Σ[OY]	62
[A]MI-Σ[OY]	63
[A]MI-ΣOY	64
AMI-ΣO[Y]	65
[A]MI-ΣO[Y]	66
AMI-[ΣOY]	67
[A]MI-ΣOY	68
[AM]I-ΣOY	69
[A]MI-Σ[OY]	70
[A]MI-Σ[OY]	71
[AMI]-ΣOY	72
AMI-ΣOY	73
[A]MI-ΣO[Y]	74
AMI-ΣOY	75
AMI-ΣO[Y]	76
AMI-Σ[OY]	77
AMI-ΣO[Y]	78
AMI-ΣO[Y]	79
AMI-Σ[OY]	80
AMI-ΣOY	81
AMI-ΣOY	82
AMI-ΣO[Y]	83

EK-5. Ön ve arka yüz lejantları listesi (devam)

AMI-Σ[O]Y	84
AMI-ΣOY	85
AMI-ΣOY	86
AMI-ΣOY	87
AMI-ΣOY	88
AMI-ΣO[Y]	89
AMI-ΣO[Y]	90
AMI-ΣOY	91
[AM]I-ΣOY	92
AMI-ΣO[Y]	93
AMI-Σ[OY]	94
AMI-Σ[OY]	95
[AM]I-ΣO[Y]	96
[AMI]-ΣO[Y]	97
AMI-Σ[OY]	98
AMI-ΣO[Y]	99
AMI-Σ[OY]	100
AMI-ΣOY	101
AMI-ΣO[Y]	102
AMISOY	103
AMISOY	104
AMISOY	105

EK-5. Ön ve arka yüz lejantları listesi (devam)

AMISOY	106
AMISO[Y]	107
AMI-ΣOY	108
AMI-ΣO[Y]	109
AMI-Σ[OY]	110
AMI-ΣO[Y]	111
AMI-ΣOY	112
AMI-ΣO[Y]	113
AMI-ΣOY	114
AMI-ΣOY	115
AMI-ΣOY	116
AMI-[ΣOY]	117
AMI-ΣOY	118
[A]MI-ΣOY	119
AMI-Σ[OY]	120
[AMI]-ΣOY	121
AMISOY	122
AMISOY	123
AMISOY	124
AMISOY	125
AMISOY	126
[A]MIS[OY]	127

ΕΚ-5. Ön ve arka yüz lejantları listesi (devam)

ΑΜΙΣΟΥ	128
ΑΜΙΣΟ[Υ]	129
ΑΜΙΣΟΥ	130
[Α]ΜΙΣ[ΟΥ]	131
ΑΜΙΣΟΥ	132
ΑΜΙΣΟ[Υ]	133
ΑΜΙΣΟΥ	134
[Α]ΜΙΣΟ[Υ]	135
[Α]ΜΙΣΟΥ	136
ΑΜΙΣΟΥ	137
[ΑΜ]ΙΣΟΥ	138
ΑΜΙΣΟΥ	139
ΑΜΙΣΟ[Υ]	140
ΑΜΙΣΟΥ	141
ΑΜΙΣΟΥ	142
ΑΜΙΣΟΥ	143
ΑΜΙΣ[ΟΥ]	144
[Α]ΜΙΣΟΥ	145
ΑΜΙΣΟ[Υ]	146
[ΑΜΙ]-ΣΟΥ	147
ΑΜΙΣΟΥ	148
ΑΜΙΣΟ[Υ]	149

EK-5. Ön ve arka yüz lejantları listesi (devam)

AMISO[Y]	150
AMIS[OY]	151
AMISOY	152
AMISOY	153
AMISOY	154
AMISOY	155
AMISOY	156
AMISOY	157
AMISO[Y]	158
AMISO[Y]	159
AMISOY	160
AMISOY	161
AMI[ΣO]Y	162
AMISOY	163
[A]MISOY	164
AMISOY	165
AMISO[Y]	166
[A]MISO[Y]	167
[A]MISOY	168
[AMI]ΣOY	169
AMISO[Y]	170
AMISOY	171

EK-5. Ön ve arka yüz lejantları listesi (devam)

AMISOUY	172
ΣAMI-ΣO[HΣ]	173
[A]MI-ΣOUY	174
[A]MI-Σ[OUY]	175
AMI-[ΣOUY]	176
[A]MI-Σ[OUY]	177
[A]MI-ΣO[Y]	178
AMI-[Σ]O[Y]	179
[A]MI-Σ[OUY]	180
[A]MI-ΣO[Y]	181
[A]MI-Σ[OUY]	182
[A]MI-Σ[OUY]	183
[AMI]-ΣOUY	184
AMI-ΣOUY	185
AMI-Σ[OUY]	186
AMI-ΣOUY	187
[A]MI-Σ[OUY]	188
AMI-ΣOUY	189
AMI-Σ[OUY]	190
[AMI]-ΣOUY	191
AMI-Σ[OUY]	192
AMI-ΣO[Y]	193

EK-5. Ön ve arka yüz lejantları listesi (devam)

[A]MI-Σ[OY]	194
AMI-[ΣOY]	195
AMI-ΣOY	196
AMI-Σ[OY]	197
AMI-Σ[OY]	198
AMI-Σ[OY]	199
AMI-Σ[OY]	200
AMI-[ΣOY]	201
AMI-[ΣOY]	202
AMI-[ΣOY]	203
AMI-[ΣOY]	204
AMI-Σ[OY]	205
AMI-Σ[OY]	206
AMI-Σ[OY]	207
AMI-[ΣOY]	208
AMI-ΣOY	209
[AMI]-ΣOY	211
[A]MI-ΣOY	212
[A]MI-ΣOY	213
[A]MI-ΣOY	214
[AM]I-ΣOY	215
[A]MI-ΣOY	216

EK-5. Ön ve arka yüz lejantları listesi (devam)

[AMI]-ΣΟΥ	217
[AMI]-ΣΟ[Y]	218
[A]MI-ΣΟΥ	219
AMI-ΣΟΥ / ΣΟ	220
[AM]I-ΣΟΥ	221
[AM]I-ΣΟΥ	222
[A]MI-ΣΟ[Y]	223
[AMI]-ΣΟΥ	224
[A]MI-ΣΟΥ	225
[AMI]-ΣΟΥ	226
[A]MI-ΣΟΥ	227
[AM]I-ΣΟΥ	228
[AMI]-ΣΟΥ	229
[AM]I-ΣΟ[Y]	230
[AM]I-Σ[ΟΥ]	231
[AM]I-ΣΟ[Y]	232
[A]MI-ΣΟ[Y]	233
[A]MI-ΣΟΥ	234
[AM]I-Σ[ΟΥ]	235
[A]MI-Σ[ΟΥ]	236
[A]MI-ΣΟΥ	237
[A]MI-ΣΟΥ	238

EK-5. Ön ve arka yüz lejantları listesi (devam)

[A]MI-ΣOY	239
AMI-ΣO[Y]	240
AMI-[ΣOY]	241
[A]MI-ΣOY	242
[A]MI-ΣO[Y]	243
[A]MI-ΣOY	244
AMI-Σ[OY]	245
[A]MI-ΣOY	246
[A]MI-ΣO[Y]	247
[A]MI-ΣOY	248
AMI-Σ[OY]	249
AMI-Σ[OY]	250
[A]MI-ΣO[Y]	251
[A]MI-ΣO[Y]	252
AMI-ΣO[Y]	253
[A]MI-ΣO[Y]	254
[A]MI-Σ[OY]	255
AMI-Σ[OY]	256
AMI-Σ[OY]	257
AMI-Σ[OY]	258
AMI-ΣO[Y]	259
[AM]I-ΣO[Y]	260

EK-5. Ön ve arka yüz lejantları listesi (devam)

[AMI]–ΣΟΥ	261
[AMI]–ΣΟΥ	262
AMI–[ΣΟΥ]	263
AMI–Σ[ΟΥ]	264
AMI–[ΣΟΥ]	265
AMI–Σ[ΟΥ]	266
[AMI]–ΣΟΥ	267
AMI–[ΣΟΥ]	268
AMI–[ΣΟΥ]	269
[AMI]–ΣΟ[Υ]	270
[AMI]–ΣΟ[Υ]	271
[AMI]–ΣΟ[Υ]	272
[AM]I–ΣΟΥ	273
[AMI]–ΣΟ[Υ]	274
ΚΑΒΗ–ΡΩΝ	275
[ΚΑ]ΒΗ–ΡΩΝ	276
[ΧΑ]ΒΑ–ΚΤΩΝ	277
ΚΟΜΑ–ΝΩΝ	278
[ΚΟΜ]Α–ΝΩΝ	279
[ΚΟΜ]Α–ΝΩΝ	280
[ΚΟ]ΜΑ–ΝΩ[Ν]	281
[ΚΟ]ΜΑ–ΝΩ[Ν]	282

EK-5. Ön ve arka yüz lejantları listesi (devam)

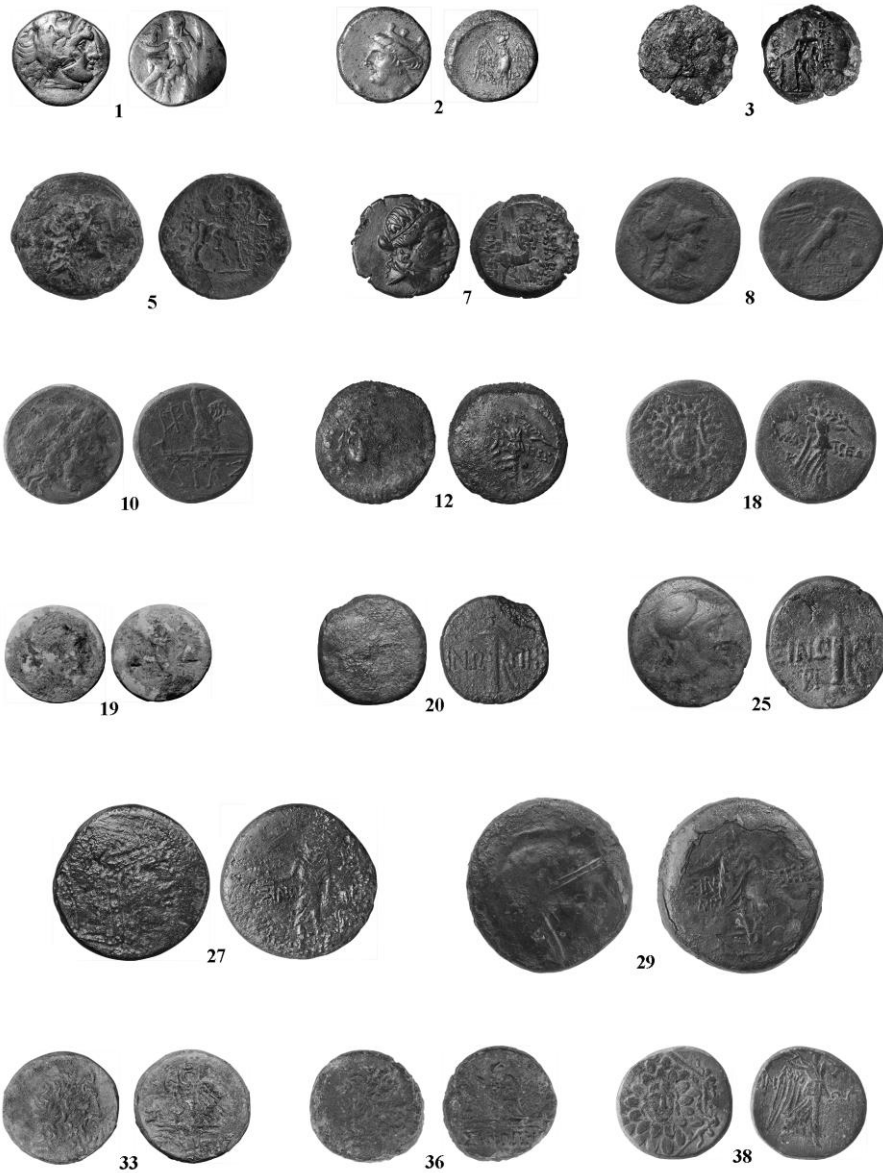
ΦΑΡΝΑΚΕΙΑΣ	283
ΦΑΡΝΑΚΕΙΑΣ	284
[Φ]ΑΡΝΑΚΕΙΑΣ	285
ΦΑΡΝΑΚΕΙ[ΑΣ]	286
ΦΑΡΝΑΚΕΙΑ[Σ]	287
ΦΑΡΝΑΚ[ΕΙΑΣ]	288
ΦΑΡΝΑΚ[ΕΙΑΣ]	289
ΦΑΡΝ[ΑΚΕΙ]ΑΣ	290
Φ[ΑΡΝ]ΑΚΕ[ΙΑ]Σ	291
[Φ]ΑΡΝΑΚΕΙΑΣ	292
ΦΑΡΝΑΚΕΙ[ΑΣ]	293
Φ[ΑΡ]ΝΑΚΕΙ[ΑΣ]	294
ΦΑΡΝΑΚΕΙΑΣ	295
ΒΑΣΙΛΕΩΣ/ ΑΡΙΟΒΑΡΖΑΝΟ[Υ]/ ΦΙΛΩΜΑΙΟ[Υ]	407
ROMA	408

EK-6. Monogramlar

1. 9. 17. 25. 33. 2. 10. 18. 26. 34. 3. 11. 19. 27. 35. 4. 12. 20. 28. 36. 5. 13. 21. 29. 37. 6. 14. 22. 30. 38. 7. 15. 23. 31. 39. 8. 16. 24. 32. 40.

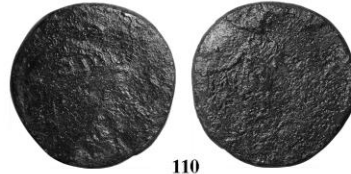
EK-7. Levhalar

Levha I

EK-7. Levhalar (devam)

Levha II

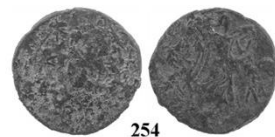
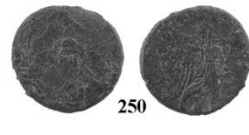
EK-7. Levhalar (devam)

Levha III

EK-7. Levhalar (devam)

Levha IV

EK-7. Levhalar (devam)

Levha V

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : Akgönül Salih Okan
 Uyruğu : TC
 Doğum tarihi ve yeri : 10.08.1989 Altındağ
 Medeni hali : Bekar
 Telefon : 0545 262 92 06
 e-mail : akgonuls@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	Gazi Üniversitesi	Devam ediyor
Lisans	Pamukkale Üniversitesi Arkeoloji Bölümü	2013
Lise	Rauf Dentaş (YDA) Lisesi	2007

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınlar

Akgönül, S. O., (2016). Coin Finds from Kurul Fortress, 10th International Symposium on Underwater Research: Black Sea Archaeology, Ondokuz Mayıs University, Samsun.

Şenyurt, S. Y., Akçay, A., Bulut, A. E., Zoroğlu, U., Akgönül, S. O., (2017). Ordu Kurul Kalesi, *Türkiye Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Haberler*, (Baskıda).

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..